Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi szakfolyóirat

55. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2008/3

Tartalom

SZÁNTÓ Péter: **„Publikálj vagy elpusztulsz”**

Cikkek

DUDÁS Anikó: **Tudományos önismeret: az egyetemi bibliográfiák szükségességéről és egy bölcsészettudományi oktatói publikációs adatbázisról** 107

DRÓTOS László–KŐRÖS Kata–SOMOGYI Tamás: **Adattármustra. Publikációs adatbázisok** 127

Az „altera pars”

PREJCZER Paula: **Képzés az időszaki kiadványokról** 146

KOLTAY Tibor: **Könyvtárosképzés, vagy a könyvtári munkára való felkészítés? Késhegyre menő viták nélkül** 147

Beszámolók • Szemlék • Referátumok

KING, Donald W.–TENOPIR, Carol–CLARKE, Michael: **Felmérés a folyóiratcikkek olvasottságáról** (Ref.: Wéber Katalin) ..... (e)

SALE, Arthur: **A nyílt hozzáférésű tudományos cikkek gyűjtése és a szerzői szokások** (Ref.: Somogyi Tamás) ..... (e)

STANGER, Niger–McGregor, Graham: **Adattár 10 nap alatt – Új-Zéland első nyílt hozzáférésű adattárának megvalósítási tapasztalatai** (Ref.: Somogyi Tamás) ..... (e)

EU-információ

50 éves évfordulóját ünnepelte az Európai Unió • 2007. II. félév: a portugál elnökség és a Lisszaboni Szerződés • A Lisszaboni Szerződés ratifikálása – gratulációk Magyarországnak • A schengeni határok megnyitása • Új tagállam az EU elnökségének élén: Szlovénia • Bővült az euróövezet – az euró bevezetése Cipruson és Máltán • 2008 – A Kultúrák Közötti Párbeszéd Éve az Európai Unióban: vitasorozat indul Brüsszelben • Európai Digitális Könyvtár (Összeállította: Csákó Beáta) 150

(e) = Csak a TMT e-változatában érhető el.

Scientific and Technical Information
Hungarian journal of library and information science

Vol. 55 • 2008/3

Summaries

DUDÁS, A.: **Scientific self-knowledge: the necessity of university bibliographies and a database of publications by the staff of the faculty of humanities**..... 107

Bibliographic lists of publications by lecturers and researchers form an essential part of academic biographies. They represent the intellectual output by the institution as well, and refer to the scientific medium of the fields studied by individual researchers. Applying for financial support or grants, acquiring higher scholarly qualifications and scientific degrees, or gaining higher positions in academic institutions are in high correlation with presenting bibliographical lists and making them part of the statistics reports of the institutions. The first section of the article briefly overviews the characteristics of scientific publications in the fields of humanities and social sciences and presents the evaluation difficulties arising from them. It also reviews the scientometric efforts taken to eliminate the difficulties mentioned and to provide relevant evaluation and ranking aspects, such as the Indicator of National Orientation (INO) and the European Reference Index for the Humanities (ERIH). The second part outlines the Database of the Publications by the Staff of the Faculty of Humanities, Catholic University 'Pázmány Péter'. It overviews the first five years of developing the Database, the bibliographical challenges faced and the experiences gained.

DRÓTOS, L.–KŐRÖS, K.–SOMOGYI, T.: **Scrutiny of Hungarian databases. Institutional repositories**.....127

In the series "Scrutiny of Hungarian databases" independent experts evaluate various Hungarian online content services from the point of vies of their use by libraries.

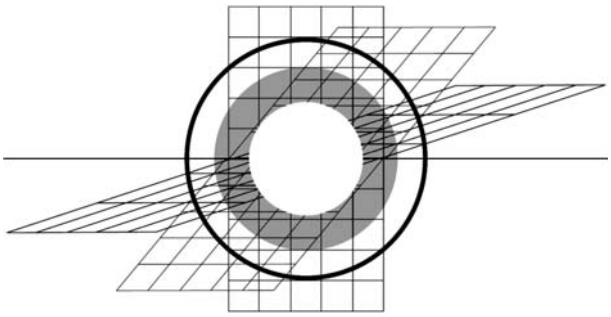

TMT 55. évf. 2008. 3. sz.

Dudás Anikó

Tudományos önismeret: az egyetemi bibliográfiák szükségességéről és egy bölcsészettudományi oktatói publikációs adatbázisról

Az oktatók, kutatók publikációs jegyzéke a tudományos életrajz nélkülözhetetlen része, reprezentálja az intézmény szellemi tőkéjét, és önmagában is utal a kutató által művelt szakterület tudományos közegére. A szerzői publikációs jegyzékek bemutatásának követelménye és intézményi statisztikákba való beszámítása szorosan kötődik a különféle pénzforrások, pályázatok, tudományos és munkahelyi fokozatok, intézményi és egyéni minősítések elnyeréséhez. A cikk első része e jelenségeken kívül röviden áttekinti a bölcsészeti és társadalomtudományi közlemények sajátosságait, az e sajátosságokból adódó minősítési nehézségeket és azokat a tudománymetriai törekvéseket, amelyek a nehézségeket áthidalva figyelembe vehető támpontokat és rangsorolási értékeket tudnának eredményezni. A cikk második része bemutatja a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Oktatói Publikációs Adatbázisát, első ötéves szakaszát, az ehhez kapcsolódó bibliográfiai szakmai kihívásokat és tapasztalatokat.

I. Az egyetemi bibliográfiák szükségességéről

Publikációk, tudományos önismeret, tudománymetria

A tudományos publikáció nyilvánosságra hozott, szakmai közösség közreműködésével közzétett új kutatási eredményt vagy újszerű szemlélettel a korábbi tudást bemutató mű. Cikkem nem vállalkozhat a tudományos publikációk természetrajzának részletes, kifinomult és összefoglaló leírására, sem tudományszociológiai korrelációinak elemzésére, bevezetésképpen mégis szükségét érzem néhány vonatkozásra felhívni a figyelmet. A tudományos közlemény[1] négy alapvető kritériumát szokták megkülönböztetni, miszerint a publikáció

- tartalma *kutatási eredmény*ről szól: eredeti kutatási eredményről számol be vagy új szempontú megközelítéssel tár fel, illetve szisztematizál korábbi tudástartalmakat;
- *rögzített*: a publikáció a közölni kívánt szellemi tartalomnak kommunikációra alkalmassá tett formalizált változata, amely valamilyen információhordozón dokumentumként jelenik meg;[2]
- *szűrt*: a publikálási folyamat során előzetes, szűkebb körű szakmai szűrőn megy keresztül (szerkesztés, különféle szakmai véleményezések);
- *publikus*, azaz hozzáférhető a szélesebb szakmai közösség számára, így megismerhetővé, hivatkozhatóvá és véleményezhetővé válik, kifejtheti hatását és elfogadottá válhat a tudományos közösségek előtt.

A szerzők publikációinak bibliográfiai bemutatása iránt több felől mutatkozik fokozott igény. Az egyetemi oktatók saját tudásukat, tevékenységüket, felkészültségüket és aktivitásukat igazolják közleményeik listájával, publikációikat és a tudományos közösségi elfogadottságukra utaló idézettségi jegyzékeket figyelembe veszik a tudományos és munkahelyi fokozatok, minősítések odaítélésénél. Az intézmények az oktatók tudományos teljesítményein keresztül reprezentálják saját arculatukat, szellemi tőkéjüket, a források elosztásáról döntő testületek pedig nemcsak a pályázatok benyújtásánál, hanem a befejezett kutatási programok lezárásánál is számon kérik a támogatott témáról megjelentetett írásokat.

A szerzői publikációs jegyzék a tudományos tevékenység névjegye: a tudományos életrajz elválaszthatatlan része. A bibliográfiai adatsorok áttekinthetővé teszik a személyi opus alakulását vagy teljes egészét, és informálnak a kutató érdeklődéséről, szakmai kapcsolatairól, munkájának volumenéről, jellegéről és minőségéről. Az egyeteme-

ken oktatók és kutatók munkássága az adott intézmény hírnevének megteremtője és öregbítője, érthető hát, hogy nagy hagyománya van az intézeti bibliográfiák kiadásának. A különféle intézeti kiadványokban, mint amilyenek például az egyetemi évkönyvek, régebben is szokásos volt összegyűjteni és közzétenni a munkatársak tudományos életrajzát, a teljes vagy valamely időszakot felölelő publikációs listákat. Jelentős szakmai életpályafordulókon ma is megszokott dolog az, ha valamely jeles kutató, tanár, professzor emeritus munkatársai és tanítványai a „mester" előtt „Festschrift"-tel, köszöntő kötettel tisztelegnek, melynek függelékében ott szerepel az ünnepelt tudós életművének bibliográfiája, munkásságának az utókor számára is hozzáférhető, örökölhető, továbbgondolható, továbbfejleszthető összefoglalása. *Fried István* irodalomtörténész az efféle életmű-bibliográfiák megjelentetése kapcsán mondja: „Ez a valóban szép szokás, amely tudománytörténet egyben, nemcsak tiszteletadás, hanem egy diszciplína önismeretéhez feltétlenül szükséges vállalkozás […] némileg egyszerűbb formában, egyes magyar egyetemeken szintén honos", majd a *Debreceni Tudományegyetem* bibliográfiai sorozatára terelve a szót említi meg, hogy ott „önálló kötetben […] a kerek évfordulóhoz ért mesterprofesszorok életművének bibliográfiájával örvendeztetnek meg".[3]

Le kell viszont szögeznünk azt, hogy az egyetemek nemcsak e nemes célból törekszenek oktatóik–kutatóik publikációinak dokumentálására. Az alkalmazottak személyes tudása és tudományos munkásságuk összhatása meghatározza az adott intézmény profilját, szellemi töltetét, és jellemzi az intézményben folyó munkát is. Általánosabb szempontból pedig része a nemzeti tudománynak, és hozzájárulhat az adott szakterület földrajzi, nemzeti határoktól elvonatkoztatott hozadékaihoz is. Hogy miképpen, milyen törvényszerűségek jegyében, milyen hatásmechanizmusok közepette és milyen irányvétellel alakulnak ezek a folyamatok – ezt vizsgálja a *tudománymetria* a tudományos kommunikáció különféle aspektusából, többek között a tudományos publikációk kvantitatív és kvalitatív elemzésein alapuló módszerek kidolgozásával.[4] A *tudománymetriá*val részben átfedésben álló *bibliometria* a publikációk és publikálók tudományszociológiáját kutatja statisztikai módszerekkel, és igyekszik olyan objektív, összehasonlítható értékmutatókat kidolgozni, amelyeket aztán felhasználhatnak a tudománypolitika alakítói, a tudományszervezők, a minősítő és döntéshozó szervek is.[5]

A „publikálj vagy pusztulj" (publish or perish) szólással jelzett erőteljes egzisztenciális kényszer valamennyi tudományágban érezteti hatását, felvetve a fölmutatott eredmények minősítésének tudományértékelési kérdéseit is. Az eredményorientált szemlélet immár a társadalmi területekre is belopódzott[6], a publikációk egyszerű lajstromozásán kívül egyre több helyen kérik az idézettségi jegyzéket és a publikációkat közlő folyóiratok *impaktfaktor*ának[7] feltüntetését is. Empirikus értékelési eszköz a bölcsészet és a szociológia művelői számára viszont kevés van, és ha van is, csak korlátozott érvényű ezeken a területeken: a reáliák körében sokat emlegetett *Thomson Scientific* idézetelemző adatbázisaira épülő *Journal Citation Reports* (*JCR*) például a kevésbé empirikus területekről csak a vezető nemzetközi folyóiratok egy részére vonatkozóan közöl impaktfaktort.[8] A társadalomtudományok és bölcsészettudományok sajátosságai nem is teszik lehetővé azt, hogy a Thomson Scientific adatbázisok nagyobb lefedettséggel szerepeltessék a két tudományterületet, esetükben ezért ezeket az indexeket csak korlátozott céllal vagy egyáltalán nem kell figyelembe venni.[9] Több kezdeményezés a JCR-hez társított globalitás ellensúlyozására az európai specifikusságokat helyezi előtérbe, és a regionális jellegű színvonalas kiadványok érvényesülését szeretné elérni a folyóiratok referensi (szakértői) háttérrel történő rangsorolásával. Ezekről a próbálkozásokról még bővebben is szót ejtünk cikkünk következő szakaszaiban.[10]

A személyes szaktudás értékét jelzi a kutató saját tudományterületén kifejtett hatása és elfogadottsága, amely a közlemények általános recepciója és a publikációk idézettsége révén is megnyilvánul. Valójában mire is irányul a „mérés", mit is kellene mérni ahhoz, hogy a publikációs teljesítményt elfogulatlanul és egységes szempontrendszer szerint lehessen minősíteni? *F. Henk Moed* az idézetelemzésen alapuló teljesítményértékelésről írt összefoglaló kötete alapján kiindulópontként négy szempontot érdemes kiemelnünk. A „mérés" tárgya

- a kutatási produktivitás, a cikkírási aktivitás;
- a kutatási eredmények hatása, befolyása a szakterületen, eredetiségük, az elért vagy várható hírnév;
- az egyén vagy kutatócsoport elfogadottsága más egyetemeken és a szakterületen – regionálisan és az egész földkerekség viszonylatában;
- diszciplináris specializáltság.

A személyek tevékenységének tudományos értékelésénél alapvetően kétféle minősítési eljárásra

szoktak támaszkodni: (1) a *referensi (szakértői) véleményre (peer review/refereeing)* és (2) az *értékelő (evaluatív) tudománymetriára*, a számszerűsíthető adatokra a publikációs termelékenységről, a publikációk hatásfokáról. Ez utóbbiak közé sorolhatók a kutatók publikációira vonatkozó mennyiségi értékek, többek között a közlemények száma, a cikkekre kapott függő és független hivatkozások[11] száma, a cikket közlő tudományos folyóirat rangját kifejező értékek,[12] a folyóiratok „kapuőr" szerepének mérlegelése.[13] Az újabb kísérletek között említhetjük meg a *Hirsch* által javasolt *h-index*et, amely a kutató összesített publikációs teljesítményét kívánja jellemezni az igazán fontosnak bizonyult írások tartományának kiemelésével.[14] Sokat vitatott kérdés az *idézetelemzés*en alapuló bibliometriai eljárás célja és módszere, és az elemzés nyomán kapott *impaktfaktor*, a folyóiratok presztízsét kifejező érték teljesítménymérce-szerű érvényesíthetősége. Az impaktfaktor elsősorban a természettudományos folyóiratoknál nyert elismertséget. Más területeken a vezető, globális tematikára összpontosító periodikumoknak csak egy részénél használható ez a mutató a különféle rangsorok megállapításához. Bármelyik ágazatról is van szó, az egyén teljesítményére vonatkoztatva az impaktfaktor csupán valamiféle idézettségi esélyt vetíthet előre,[15] illetve azt mutatja meg, hogy a „kapuőrök", a szerkesztők és referensek mennyire szigorúak a cikkek elfogadásakor, milyen nehézségi fokot kell leküzdenie valakinek ahhoz, hogy közöljék a cikkét, más megközelítésből nézve: mekkora kitüntetést is jelent megszereznie a közlő orgánum bizalmát.[16]

Több tudománymetriai elemzés is megállapítja, hogy a különféle minősítéseknél és rangsorolásoknál figyelembe vett impaktfaktor (más néven: Garfield-tényező[17]) vagy más módszerrel megállapított tudományos elismertségi index a közlemények egyedi státusának mérlegelésére,[18] azok alapján pedig további összesítések kinyerésére vagy csak csekély értékű beszámítással, vagy egyáltalán nem is alkalmazhatóak, különösképpen nem a társadalomtudományok és a bölcsészettudományok területein.[19] E két utóbbi területen továbbra is a referensi rendszer jelenti az egyetlen mérvadó módszert a tudományos teljesítmény mérlegelésére a fokozatok, pályázatok, állások odaítélésekor és mindenütt, ahol a kutatói teljesítmény értékelésére szükség mutatkozik.[20] Amint azt *Moed*nál is olvashatjuk, a tudományos kvalitás összetettsége megkívánja, hogy mindig az aktuális esetre szabottan lehessen megállapítani azt, hogy a tudományos aktivitásban mi az értékes, a tudományos kvalitás mely dimenziójának lesz legnagyobb súlya a vélemény kialakítása során.[21]

Ez azonban közel sem jelenti azt, hogy a publikációkkal kapcsolatos kvantitatív követelmények a társadalomtudósokkal és bölcsészekkel kapcsolatosan elmaradnának. A tudományos címekhez, a kutatási támogatások elnyeréséhez, a doktoriskolák indításához és működtetéséhez felállított intézményi vagy országosan deklarált kívánalomlistákban is szerepelnek többek között a publikációkhoz kötődő mennyiségi kitételek, például úgy, hogy a megcélzott pályázat elnyeréséhez a publikációk és hivatkozások előírt mennyiségi minimumát el kell érni. Intézményi szinten pedig megjelenik a rendszeres publikációs statisztikai adatszolgáltatás igénye is: minőségbiztosítási eljárásoknál, fejlesztési stratégiák kidolgozásánál, tevékenységi beszámolók és hasonló iratok elkészítésénél újabb és újabb aktuális adatokra van szükség. A tudományos követelményrendszerben pedig már nemcsak a frissebb vagy a megfelelő témakörbe vágó publikációk megléte, esetenként a teljes publikációs lista, a művek visszhangja és az idézettség bemutatása szerepel: a követelményrendszerek ezen adatok nyilvános közzétételére is köteleznek az intézményi honlapon,[22] ahol a közzétett aktuális adatsor *hitelesnek* és *hivatalosnak* számít. Erre következtethetünk például a *Magyar Akkreditációs Bizottság* (*MAB*) állásfoglalását tartalmazó dokumentumból is, amely deklarálja: „a honlapon szereplő adatok hitelességéért a rektor felel".[23]

A publikációs aktivitás és teljesítmény bemutatása így már nem csak egyféle tetszőlegesen formálható és tetszés szerint felhasználható intézményi vagy személyi imázsépítési kulissza: folyamatosan frissített alkalmassági bizonyítvánnyá kell, hogy előlépjen. Ezen túlmenően pedig, úgy tűnik, máris megkerülhetetlen feladattá vált a felsőoktatási intézmények számára az oktatók és kutatók publikációs tevékenységének statisztikai adatszolgáltatásra is alkalmas nyilvántartása.

A bölcsészettudományi és társadalomtudományi közlemények sajátosságai és a minősítés problémái

A bölcsészeti és társadalomtudományi publikációs termés jellemzői több szempontból is különböznek a „kemény" tudományok közlési karakterisztikáitól.

Ismét *Moed* gondolatmenetét felhasználva, néhány fontos szempontot emelünk ki:

- a természettudományoktól eltérően a bölcsészeti és társadalomtudományi publikációk zömét a hagyományos könyvtári anyag jelenti;
- az ágazat nemzeti tárgyú eredményei többnyire regionális érdeklődésre tarthatnak számot;
- a kutatási aktivitás gyakran egy-egy iskolához vagy szellemi áramlathoz kötődik;
- nagy a heterogenitás és a fragmentáció az ágazatokon és az irányzatokon belül is, az irányzatok saját paradigmájuk szerint tevékenykednek és alakítják ki értékrendjüket;
- a közlemények nyelve az adott nemzeti nyelv, nagy a nyelvi szóródás, a nyelvi sokszínűség a jellemző.

A reáliák és humaniórák művelőinek szemében egyaránt a lektorált publikációk nyomnak a legtöbbet a latban, és a referált folyóiratokban közzétett cikkeknek van a legnagyobb becsülete, a humán területek publikációs gyakorlata némely szempontból viszont gyökeresen különbözik a természettudományok közlési szokásaitól. Az empirikus tudósok főként folyóiratcikkeket írnak, a tudományos kommunikáció nyelve köreikben az angol, kutatási módszereik és eredményeik globális érvényűek, és egyáltalán nem vagy kevésbé függnek kulturális kontextusoktól. *Nederhof* és kutatótársai számszerűsítve is kimutatták: annak ellenére, hogy a bölcsészeti és társadalomtudományi közlési szokások a „kemény" tudományok publikációs stratégiáit nagyobb mértékben kezdték el követni vizsgálataik idején – a nyolcvanas évek végén –, mint ahogyan az jellemző volt pár évtizeddel korábban, a humán tudományoknál továbbra is jelentős tudományos–kommunikációs szerep hárul a monografikus kiadványokra, továbbá megjegyzendő, hogy a kritikai, ismeretterjesztő és népszerűsítő tevékenységet sem lehet figyelmen kívül hagyni a „puha" területeken.[24]

A moedi megállapítások sorát követve is hasonlóképpen folytathatjuk:

- a könyveknek a bölcsészeteknél és társadalomtudományoknál meghatározó szerepe van;
- a kutatási teljesítmény értékelésekor a publikációk teljes számánál sokkal megfelelőbb indikátorok a könyvek, disszertációk és a folyóiratokban, illetve a gyűjteményes kötetekben megjelenő „fontos" közlemények;
- nincs globális mag–periféria pólus a folyóiratok presztízshierarchiájában;
- az impaktfaktor és más idézettségi adatok kinyerésére szolgáló *Sociological Index* és *Arts& Humanities Citation Index* a két területet nemzetközi vonatkozásaiban is csak igen mérsékelten fedi le;
- a folyóiratok nemzeti orientáltsága domináns.

E jellemzők teszik indokolttá a nemzeti orientáltságú publikálási modell felállítását, és az *INO*-indikátor (*Indicator of a National Orientation = Nemzeti Orientáltsági Indikátor*) bevezetését. INO-értéket diszciplínához és médiához is lehet rendelni. Egy „tiszta" nemzeti folyóirat (amely – magyar viszonylatokra lefordítva: Magyarországon magyar célközönség számára kiadott, magyar szerzőktől közlő magyar vonatkozású témával foglalkozó, az idézők körét tekintve is többségében magyar tudományos folyóirat) INO-értéke 100%. Minél kisebb ez az arányszám, annál inkább tekinthető a folyóirat nemzetközinek.[25]

Az európai minősítési jegyzék

A közlemények nyelvétől, a feldolgozott témakör általános vagy speciális jellegétől függetlenített, az eurorégióra érvényesíthető abszolút értékskála kidolgozására tett kísérletet 2005-ös megalapításával az *Európai Tudományos Alap* (*European Science Foundation*) és az *Európai Tanács* (*European Commission*) *Humanities in the European Research Area* (*HERA*) projektje. A HERA-projekt keretében kerül sor az európai folyóiratok szakmai színvonalát, kiválóságát minősítő rangsorolási jegyzék, a *European Reference Index for the Humanities* (*ERIH = Európai Bölcsészettudományi Minősítési Jegyzék*) előállítására.[26]

A referensi eljárást alkalmazó folyóirat-rangsorolási minősítési rendszer egységes szempontrendszert igyekszik felállítani azért, hogy a legjelentősebb európai bölcsészettudományi folyóiratokat, illetve a bennük megjelent cikkeket európai kulturális kontextusba helyezve lehessen értékelni, nyelvtől, országtól függetlenített mércékkel. Az európai országok szakértőiből álló bizottság a rangsorolásnál figyelembe veszi a folyóiratok nemzetköziségét, a tudományos színvonal egyenletességét, a szerkesztőség, a tanácsadó testület, a közreműködők és az olvasótábor nemzetköziségét, a nem felkért közreműködők jelentkezése iránti nyitottságot és fogadási készséget, a cikkek kiválasztásának következetességét, a rendszeres, nem késlekedő megjelenést stb.

A jelenlegi jegyzék tizenöt diszciplínát különböztet meg, ezek a következők: antropológia, archeológia, filozófia, irodalom, lingvisztika, művészet és művészettörténet, ókortudomány, orientalisztika és

Afrika-kutatás, társadalmi nemi stúdiumok, pedagógia és oktatáskutatás, pszichológia, történelem, tudománytörténet és tudományfilozófia, zenetudomány, vallástudomány és teológia.

Az ERIH-index mindössze három (és egy „osztályozatlan") értékkategóriát alkalmaz, amelyek a következők:
A kategória (várhatóan a folyóiratok 10–25 százaléka kerül ebbe a csoportba):
- elismert nemzetközi folyóirat,
- a szakterület kutatói a folyóiratot a legjelentősebbek közé sorolják,
- rendszeresen idézik világszerte.

B kategória
- színvonalas, nemzetközi szintet megütő,
- jó hírneve van a kutatói körökben és a szakterületen a különféle országokban is.

C kategória
- jelentős helyi/regionális folyóirat,
- főként helyi/regionális olvasótábora van, alkalmanként a kiadó országon kívül is idézik.[27]

Az ERIH-index közreadói is hangsúlyozzák azt, hogy nem bibliometriai eszközről van szó: a jegyzék a különféle elbírálásokhoz önmagában nem használható, viszont háttér-információkat nyújthat az országonkénti helyzetfelméréshez, a tudományok helyzetének különféle szempontú megítéléséhez. Az értékek a kutatói mobilitási pályázatok elbírálásánál is számításba vehető pontokat hozhatnak.

Hogy e jegyzékek mennyire relevánsak és mennyire sikerül az adott szakterület folyóiratait rangsorolniuk, nem a könyvtárosok és dokumentátorok tiszte eldönteni. Annyit azonban már láthatunk, hogy a közreadott ERIH-listákra magyarországi folyóiratok is fölkerültek. Az *1. táblázat* az ókortudomány és a nyelvészet köréből mutatja be a 2007-es jegyzéken szereplő magyar kiadású folyóiratok minősítését.[28]

1. táblázat
Magyar folyóiratok az ERIH 2007-es jegyzékén

Acta Antiqua Scientiarum Hungaricae	C	1588-2543
Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis	C	0418-453X
Across Languages and Cultures	B	1585-1923
Acta Linguistica Hungarica	B	1216-8076
Alkalmazott Nyelvtudomány	C	1587-1061
Általános Nyelvészeti Tanulmányok	C	0569-1338
Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis. Sectio linguistica	C	0572-7251
Magyar Nyelv	C	0025-0228
Magyar Nyelvjárások	C	0541-9298
Magyar Nyelvőr	C	0025-0236
Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények	C	0567-6223
Nyelvtudományi Értekezések	C	0078-2866
Nyelvtudományi Közlemények	C	0029-6791

II. Egy bölcsészettudományi oktatói publikációs adatbázis életéből: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar (PPKE BTK) publikációs adatbázisa

Az előkészítő fázis

A PPKE BTK publikációs adatbázisának – az egyetemi bibliográfiának – célja az oktatók tudományos közleményeinek nyilvántartása és egységes szerkezetű bemutatása.

Az adattár megalapításakor a kezdeti elképzelések a hagyományos évkönyvszerű megjelentetést vetették fel: a kar első évkönyve az újjáalapított egyetem Bölcsészettudományi Karának első tíz évét mutatja be (1992–2002). Az évkönyv kiegészítő darabja lett volna egy az oktatók rövid tudományos életrajzát tartalmazó önálló kötet megjelentetése. Hamar világossá vált azonban, hogy a beérkező több ezer tételes adattömeg feldolgozása és kiadásra való előkészítése több éven keresztül is elhúzódott volna, az összegyűjtött és feldolgozott adatok időközben elavultak volna, és nyomtatásban való megjelentetése a költségek tekintetében sem volt vállalható.

Az általános célokon túl meg kellett fontolni azokat a bibliográfusi szakmai kihívásokat is, amelyek az egyetemi bibliográfiák műfajából fakadnak. Hogy e feladat milyen szakmai kihívásokat jelent, jelzik a következő szempontok:
- személyi bibliográfiák készülnek, amelyek elsődleges célja a szakirodalmi munkásság bemutatása;
- hungarika adatok gyűlnek össze;
- a legkülönfélébb dokumentumtípusok adatait kell kezelni, és megoldani a változatos alakzatokat öltő és változatos módon közreadott legújabb elektronikus publikációs formák reprezentációját és verifikációját;

- miközben olyan adattárat kell építeni, amely statisztikai adatszolgáltatásra is alkalmas
- esetleg más tudománymetriai elemzések alapjául is szolgálhat.

További motívumok:
- kereshetőség,
- egységes adatkezelés,
- listák készítése különféle szempontok szerint, különféle alkalmakból és célokra (pályázatok stb.),
- webmegjelenítés,
- intézményi arculatformálás,
- egyéb minőségbiztosítási igényeknek való megfelelés.

Az alapvetéskor több kérdés megválaszolására és tisztázására volt szükség, ezek közé tartozott az is, hogy volt-e már országosan kialakult, általánosnak tekinthető koncepció a publikációs bibliográfiákra vonatkozóan, és reménykedhettünk-e központi, távbevitellel közösen építhető adatbázishoz való csatlakozásra. Országos hatókörű, önadatbevitelen alapuló, körültekintően megalapozott publikációs adatbázissal jó példával járt elöl a horvát *CROSBI*-rendszer (*Croatian Scientific Bibliography*), amely a horvátországi államilag finanszírozott akadémiai intézetek, kutatóhelyek és felsőoktatási intézmények munkatársainak közös, központi publikációs adatbázisát alakította ki. Az adattár a teljes szövegű dokumentumokat is képes fogadni, webfelületet bocsát rendelkezésre a távoli adatbevitelhez, az adatok módosításához. A kutatók saját kezűleg tölthetik fel közleményeik elektronikus változatát és azok metaadatait. A rendszer könyvtárosaira az adatok ellenőrzése, szakszerű gondozása és az adatbázis karbantartása hárul. Magyarországon nem történt kezdeményezés egy hasonló, közös, országos kutatói publikációs nyilvántartásra, ehelyett szétszóródó, egymástól elszigetelt adatbázisokat, változatos megoldásokat találtunk – és találunk ma is.

Tájékozódási megfontolásokból a KATALIST levelezőlistára 2002. október 1-jén továbbítottam egy körkérdést, amire több mint húsz hozzászólás és beszámoló érkezett vissza.[29] A körkérdésre válaszolók leírásaiból kitűnt, hogy szoftverek, az adatgyűjtés köre, az adatfelvétel szintje, részletessége és a szervezőmunka tekintetében is tarka az összkép. Valamennyien említették az adatok begyűjtésének nehézségeit. A válaszokból sem rajzolódtak ki egységes országos koncepció körvonalai, s ma is aktuálisnak érezhetjük e levelező diskurzusban részt vevők közül *Kokas Károly* megjegyzéseit: a K+F rendszernek a kutatók bibliográfiája is része, így kívánatos lenne konkrét lépéseket tenni egy K+F kutatói bibliográfia egységes rendszerének létrehozására, miközben a szóban forgó dokumentumok „tekintélyes része kinyomozhatatlan hungarikum”.[30]

Az öt évvel ezelőtt kapott beszámolók összegzése óta sok minden történt a hazai egyetemi és akadémiai publikációs bibliográfiák életében. A változások teljesebb áttekintését e cikk nem vállalhatja, csupán néhány jelentősebb fejleményt említünk meg: Debrecenben az *Egyetemi Bibliográfia* online adatbázisa feltöltődött a korábbi nyomtatott bibliográfiai sorozatok adataival.[31] 2002-ben Szegeden még csak tervezték a kari és főiskolai bibliográfiák egyesítését,[32] mára az egyesítés megtörtént, Szegeden is létrejött az *Egyetemi Bibliográfia*. Miskolcon létrehozták az egyetemi oktatók publikációs adatbázisát, és megalapozták a *MIDRA* (*Miskolci Digitális Raktár*) intézményi elektronikus repozitóriumot is, így az oktatók publikációinak elektronikus változatait is összegyűjthetik, de ilyen irányú lépések történtek Debrecenben is.[33] És van már példa szabad felhasználású licenc alatt álló szoftver és w2-es technológia bevetésére is az egyetemen oktatók közleményeinek nyilvántartására Győrben, a *Széchenyi István Egyetem*en.[34] A *Magyar Tudományos Akadémi*án pedig 2004-től kelt életre a *Köztestületi Publikációs Adattár*, amely köztestületi tagok publikációira és azok idézettségére vonatkozó adatokat kíván összegyűjteni az érintett személyek adatfelviteli közreműködésével.[35]

Az adatbázis és a webjegyzék

A PPKE BTK adattára két változatban él: az adatbázis 2002 októberében, a webváltozat fél évvel később, 2003 tavaszán kelt életre (*1. ábra*).

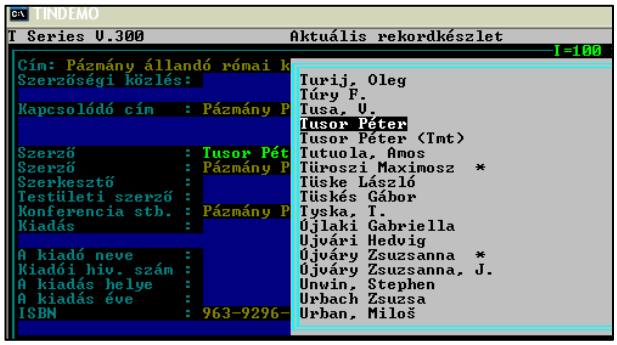

1. ábra **Gyűjteményes kötetben közölt tanulmány katalogizálása az adatbázisban**

Az adatbázis

Az előtanulmányok tanulságait leszűrve az adatbázis felállításához a karon használatos *T-Series* szoftver (a *Tinlib* későbbi változata) segítségével egy elkülönített adatállomány kialakítása vált célszerűvé. Az egyfelhasználós adatbázisba 2002 októberében kerültek be az első tesztrekordok. A könyvkatalógustól való elkülönítést több tényező indokolta, többek között az, hogy a személyi bibliográfiai adatfelvétel sokszor más adatleírást igényel, és így ezek a tételek elüthetnek a szabványos könyvtételek rekordjaitól. Ez egyes esetekben kevesebb adatelemet, más esetben pedig több adat regisztrálását jelenti.

Az adatbázis lehetővé teszi a több szempontú kereshetőséget, a megfelelő adatszegmentációt és a strukturált rekordszerkezetet, az adatkapcsolatok kialakítását, az automatizált sorfolytonos bibliográfiai tételek listázását a meglévő segédprogrammal, és a statisztikai adatszolgáltatások bázisa is.

A webváltozat

A szoftverhez az intézmény nem tudott webes felületet nyújtani, így a webközzététel külön eljárással készül: alapja az adatbázisból konvertált szöveges bibliográfiai jegyzék, amely további kézi szerkesztésen és finomításon megy keresztül. Az oldal végül html formátumba kerül, és webcsatolók hozzáadásával kapcsolódik az intézményi oldalakhoz: az intézeti, tanszéki honlapokhoz, a tudományos életrajzot tartalmazó adatlaphoz, ha van, az idézettségi jegyzékhez vagy személyi weboldalhoz. Ha egy tanulmánynak, cikknek szabadon hozzáférhető hálózati változata is van, a bibliográfiai tételek kiegészülnek a hozzáférési adatokkal, internetes hivatkozásokkal (*2. ábra*).

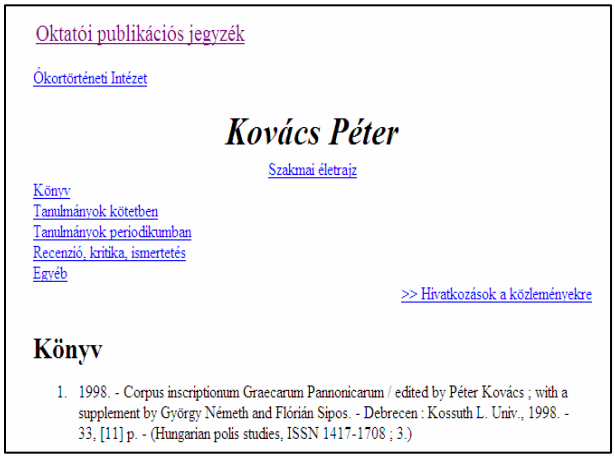
Oktatói publikációs jegyzék

Ókortörténeti Intézet

Kovács Péter

Szakmai életrajz

Könyv
Tanulmányok kötetben
Tanulmányok periodikumban
Recenzió, kritika, ismertetés
Egyéb

>> Hivatkozások a közleményekre

Könyv

1. 1998. - Corpus inscriptionum Graecarum Pannonicarum / edited by Péter Kovács ; with a supplement by György Németh and Flórián Sipos. - Debrecen : Kossuth L. Univ., 1998. - 33, [11] p. - (Hungarian polis studies, ISSN 1417-1708 ; 3.)

2. ábra **A webjegyzék címsorai és csatolói az intézményi honlapokhoz és weboldalakhoz**

A statikus weboldalak szöveges szerkesztett formában mutatják be az oktató publikációs tevékenységét. A jegyzékeket a keresőrobotok rendszeresen indexelik, és a találati listák elejére sorolják.[36] A weblapok tagolása általában a hagyományos könyvtári dokumentumtípus-felosztást követi. A tételsor elején a legrangosabbnak tartott önálló monografikus kiadványok állnak, ezeket követik a forráskiadások, a szerkesztett kötetek, periodikumok és sorozatok. Hosszabb listákon a szaktanulmányok két csoportja bontakozik ki: kötetekben és periodikumokban megjelentetett tanulmányokra tagolódik a tételsor. A szaktanulmányokat követik a recenziók és a fordítások. A szerző tevékenységétől függően más rovatok is nyílhatnak (filmrendezés, hangjáték, térkép stb.), mindig szem előtt tartva az egyén munkásságának jellemzőit. A weboldalak rovatainak sablonját a *Függelék 3. szakaszá*ban mutatjuk be.

Az adatgyűjtés köre

Az adatgyűjtés körét az előtanulmányok tanulságai, az intézményi infrastrukturális feltételek, a kezdeti, kísérleti szakasz tapasztalatai és az elvárások alakították ki. E szerint a gyűjtőkör:

- a főállású oktatók és munkatársak szakirodalmi tevékenysége során közreadott publikációk bibliográfiai adatai,
- szabadon hozzáférhető hálózati elektronikus változatnál a távoli hozzáférés útvonala,
- az adatgyűjtés csak a megjelent közleményekre terjed ki,
- az adatbázisba kerülnek a recenziók tételei és a művekre kapott díjak adatai,
- a hivatkozások listája a webes publikációs oldal mellékleteként kerül fel a személyi bibliográfiákhoz csatoltan, nem kerülnek be tételesen is az adatbázisba,
- a műfaji alsó szintek: nem kerülnek be a publicisztikai írások, sem a konferencia-előadások rezüméi.

A szakirodalmi tevékenység nyomán született publikációk körébe soroljuk az önálló műveket (monográfiák, könyvrészletek, gyűjteményes kötetek tanulmányai, folyóiratcikkek, és más, nem nyomtatott médiában való önálló szereplés, illetve társalkotás, művészi produkció) és a különféle közreműködések során keletkezett műveket (fordítás, szerkesztés, szöveggondozás stb.), beleértve a folyóirat-szerkesztést és a könyvsorozat-szerkesztést is. A könyvek lektorálását és a referált folyóiratok számára végzett referálási tevékenységet nem tekintjük publikációnak, így azok már nem kerülnek

az adatbázisba.[37] Nem regisztráljuk a konferenciaelőadások adatait és a konferenciafüzetekben megjelent absztraktokat sem. A szerzőknek azt javasoljuk, hogy ezeket az információkat a tudományos életrajz más részeinél tüntessék fel.

Az adatgyűjtéskor a hangsúly a tudományos tevékenység során keletkezett publikációk dokumentálására helyeződik, ebből következik az, hogy az adattár nem törekszik a lehető legteljesebb személyi bibliográfia regisztrálására. Minthogy az érintett szakterületek nem tartoznak a szoros értelemben vett empirikus tudományok közé, az adatgyűjtés sem korlátozódhat kizárólag a szigorúbban értelmezett tudományos publikációk, azaz a széles terjesztési körű tudományos könyvek és referált cikkek gyűjtésére. A részletekbe vesző, kisebb jelentőségű adatféleségek elburjánzását megelőzendő viszont szükséges megvonni a műfaji alsó szintek határait: a napi- és hetilapok cikkei már nem kerülnek látókörbe, ennek ellenére a publicisztikai írások közül felvételt nyerhetnek azok, amelyek közelebbről utalnak a tudományos munkásságra, vagy jelentősebbek az intézmény élete, története szempontjából.

Bibliográfiai adatok

Az adatfelvétel a szabványos bibliográfiai adatelemek körére terjed ki. A dokumentumok leírásai a szokásos részletességgel, adat-sorrendiséggel és -szegmentációval készülnek el, a megfelelő szerzői besorolási tétellel, főcímmel, alcímmel, sorozati címmel, a szerzőségi közléssel, kiadási adatokkal. Az alapnézőpont viszont egy kissé eltér az általános bibliográfiai szemlélettől: a megjegyzés adatcsoportba például már csak olyan bejegyzések kerülnek, amelyek az adott szerző alkotói tevékenysége szempontjából figyelmet érdemelnek. A webjegyzékeken például nincs értelme követni az ókori görög személyek könyvtári – a nemzetközi transzliterációs szabványt követő – görög átírási szabályzatát sem. Az ISO-szabványok szerinti átírás a weboldalakon funkcióját veszíti, a nemzetközi transzliteráció idegen a publikáció szerzőjének és az oldalakra látogató felhasználónak is. Ezért célszerűbb a közismeret szerinti írásmódokat alkalmazni.

A tételek a szabványos leírásoktól tehát kisebb-nagyobb mértékben el is térhetnek: az adatrögzítés a rögzítendő adatok kijelölésénél általában is nagyobb rugalmasságot igényel akkor, ha személyi bibliográfia összeállításáról van szó. E rugalmasság szükségességét a „három szerző elve” követhetetlensége is példázhatja: a háromnál több szerzőjű vagy szerkesztőjű kiadványoknál például a *Z* vagy *V* kezdőbetűs szerzők nem kerülnek be a könyvtári katalógusokba, hacsak nem velük kezdődik a közreműködői névsor a kiadványon. Egy másik példa: egy könyvrészlet fordítója a sztenderd bibliográfiai leírásnál csak ritkán kerülhet be a katalógusba, a személyi bibliográfiába viszont jogosan kerülhet be egy kötet 15. fejezetének 5. fordítójaként a *W* kezdőbetűjű fordító, miközben a többi fordítót a kitüntetett fordítónk kedvéért nem is regisztráljuk.

A publikációs adatbázisok további jellegzetességei a feldolgozó munka és az adatbázis tartalma szempontjából:

- A könyvkatalógusok általában nem tárják fel analitikusan a gyűjteményes köteteket, az egyetemi bibliográfiában viszont ez a fajta feltárás elkerülhetetlen.
- Az analitikus feldolgozás – a könyvtári feldolgozáshoz viszonyítva viszont válogató: csak azok a könyvrészletek és folyóiratcikkek kerülnek be a publikációs adatbázisba, amelyek valamiféleképpen kötődnek az intézményben foglalkoztatott oktató tevékenységéhez, és csak azok a monografikus kiadványok kapnak önálló, összefoglaló szintű leírást tartalmazó rekordot, amelyek szerzője vagy közreműködője a kar dolgozója.
- Az intézmények általában nem katalogizálják a folyóiratok cikkeit.[38] A publikációs adatbázisba viszont folyóiratcikkek is bekerülnek. A PPKE BTK adatbázisában a megfelelő tételkapcsolatok is létrejönnek a folyóiratok/könyvek – cikkek/tanulmányok között, illetve a közlemények különféle változatai (nyelvi vagy tartalmi: rövidített, bővített, átszerkesztett stb.) tételkapcsolatainak összefűzésével.
- A rekordok speciálisan a publikációs termést összesítő adatok kinyerésére szolgáló tételminősítőkkel vannak ellátva (l. a *Függelék*et).

A feldolgozás adatközlés, nem pedig autopszia alapján történik, amiből számos nehézség is származik: az adatközlők saját publikációs tételeiket a legváltozatosabb formában továbbítják, általában a szakterületen szokásos hivatkozási stílust követik. A legszembetűnőbb eltérések az írásmódot (idegen szerzők neve, rövidítések, nagybetűs írásmód az állandó címekben, nem latin írásról latinra történő átírás módja) és az adatelemek részletességét érinti (sorozatcím kihagyása, szerkesztők, kiadó, könyvészeti azonosítószámok elhagyása).

A feldolgozás során minden egyes tétel ellenőrzésen megy keresztül a világhálóról korlátlanul vagy korlátosan elérhető katalógusok és adatbázisok segítségével, és a bibliográfiai adatelemeknek szinte a teljes körére kiterjed. Az adategyeztetések, pótlások, kiegészítések, azonosítások során gyakran van szükség az adatközlőktől további adatgyűjtésre, egyeztetésre: egy új könyvről például rendszerint hamarabb érkezik bejelentés a szerzőtől, mint ahogyan az bármilyen katalógusban megjelenne, a könyv szerzőjétől beérkező címleírás viszont általában vázlatosabb a publikációs adatbázis adatolási sémájánál, ezért szükséges a hiányzó részletek kiegészítése. A *2. táblázat* vázlatosan összefoglalja azokat a korrigálandó adatféleségeket, amelyek a beküldött tételeket sokszor jellemzik, és az autopszia nélküli feldolgozáskor problémát jelentenek. A beérkező tételeknek szinte mindegyike kiigazításon, kiegészítésen – vagy történetesen adatelhagyáson (pl. a lektorok, szponzorok hosszas felsorolása) esik át, és a nemzetközi bibliográfiai leírás elveit és szabályait követve egységesítésen megy keresztül.

2. táblázat
A bibliográfiai egyeztetés leggyakoribb adatelemei

Adatelem	Adatközlők (a beérkező jegyzékeken szereplő közlésmód)
Szerző	● kifelejtik a társszerzőket ● rövidítve adják meg a neveket ● az idegen nevek írásmódja változatos ● fontosabb közreműködőkről nem nyújtanak adatot (pl. a gyűjteményes kötet szerkesztője)
Cím	● emlékezetből megadott cím, az írásmű címe pontatlanul szerepel ● rövid gerinccím (vagy önkényesen rövidített cím) a címoldalon szereplő, hosszabb főcím helyett ● kéziratcím vagy munkacím szerepel, amely különbözik a későbbi véglegesített, a publikáción megjelenő címtől ● az alcímet nem tüntetik fel, holott az kifejezőbben utal a tanulmány tartalmára, mint például egy „irodalmias” főcím ● elmarad a bibliográfiai gyakorlatban szokásos konferenciaadatok megadása az alcímben ● műcím, kötetcím, alcím, sorozatcím, folyóiratcím keveredik; nem különböztethető meg a közölt adatsor alapján a rész–egész vagy a médiatípus ● a címfordítás van megadva, nem pedig a valódi cím az eredeti közlés nyelvén (műcím, folyóiratcím stb.), a publikáció így csak nagy nehézségek árán azonosítható
Egyéb adatok	● nincs feltüntetve a kiadó ● az idegen nyelvű, illetve a külföldön kiadott könyv kiadójának neve a magyar változattal van megadva ● idegen nyelvű címmel párosuló szerzőségi közlés az „ed.”, „red.”, „hrsg.”, „transl.”, „trad.” stb. közreműködői minősítést vagy más partikulák magyarra fordítva „szerk.”, „ford.” stb. formában szerepel, a bibliográfiai gyakorlatban honos tükröztető módszer helyett
A tudományos publikáció értelmezése	● az efemer, tiszavirág-életű internetes dokumentumok ● publicisztika ● problémás a személyi, alapítványi és más honlapokra feltett kéziratos anyag megkülönböztetése a postprintektől vagy a referált kiadványok e-fakszimiléinek tekinthető elektronikus közzétételektől ● nehezen eldönthető kérdés, mi számít tudományos publikációnak

Az adatbázis dimenziói

A statisztikai adatok összesítésére nem csak a legelemibb publikációs termést jelölő bibliometriai mutatók kinyerése céljából van szükség: ezek az adatok az adatbázis méreteinek és keresztmetszeteinek bemutatását is szolgálják.[39]

A statisztikák bibliográfiai adatokon, illetve azok matematikai összesítésén és viszonyításán alapulnak. A speciális statisztikai adatok kinyeréséhez viszont nem elegendőek pusztán a szokásos bibliográfiai leírások indexfájlokba rendezhető és visszakereshető adatelemei.[40] A *Függelék* tartalmazza a Pázmány egyetemi bibliográfiában alkalmazott, az intézményi publikációs termés összesítését célzó osztályozási listákat, amelyek segítségével e legáltalánosabb összesítő adatok megkaphatók. A tételminősítők jelölik a rekordtípust, a dokumentumtípusokat, a közlemény műfaját, a webváltozat személyhez igazított szakaszolási sablonkódját.

Minthogy a rendelkezésre álló szoftver nincs felkészítve az összetettebb, például egy-egy tárgyév keresztmetszetét automatizáltan megmutató összesítésre, az összegzések a lekérdezéseknél nyert adatok összevetésével, adatbányászattal készülnek. A tárgyév végi statisztikai pillanatfelvételek tartalma:

- az adatbázisban lévő publikációs tételek száma,
- a tárgyév publikációinak száma,
- ezek megoszlása összesítve, tízes évekre bontva vagy tárgyévenként,
- dokumentumtípusonként,
- műfajonként,
- hazai/külföldi,
- magyar/idegen nyelv szerint,
- a közlő folyóiratok száma,
- a beérkezett és feldolgozott adatok tárgyévenként (*Feldolgozottsági mutató*) (*3. ábra*),
- az utóbbi öt év publikációs termésének összesített adatai.

Az adatbázis 2002 októberében nyílt meg, a Bölcsészkar 1992-ben szerveződött ujjá, a legrégibb publikáció ennek ellenére 1951-es datálású (Erdélyi János útinaplója és úti levelei, sajtó alá rendezője T. Erdélyi Ilona, a Magyar Irodalomtudományi Intézet nyugalmazott professzor asszonya), az ötvenes évekből 59, a hatvanas évekből 275 tétel található (*4. ábra*). Az adatbázisban 2006 végén 229 személy publikációinak összes tétele 10 394, a tételek mintegy fele szaktanulmány (5379), a közlő folyóiratok száma meghaladja az ezret (1139). A „kintlévőségek” felbecsülésére szolgál a *Feldolgozottsági mutató*: ez a grafikon az adatbázisba kerülés évének függvényében ábrázolja a tételek feltöltési arányát. Az éves adatok összehasonlítása a publikációs kedv alakulásának görbéjét is kirajzolja. A grafikon a 2001-es tárgyévben csúcsosodik ki, jelezve a magyar államalapítás millenáris ünnepi évköreiben lendületre kapó kiadási törekvéseket.

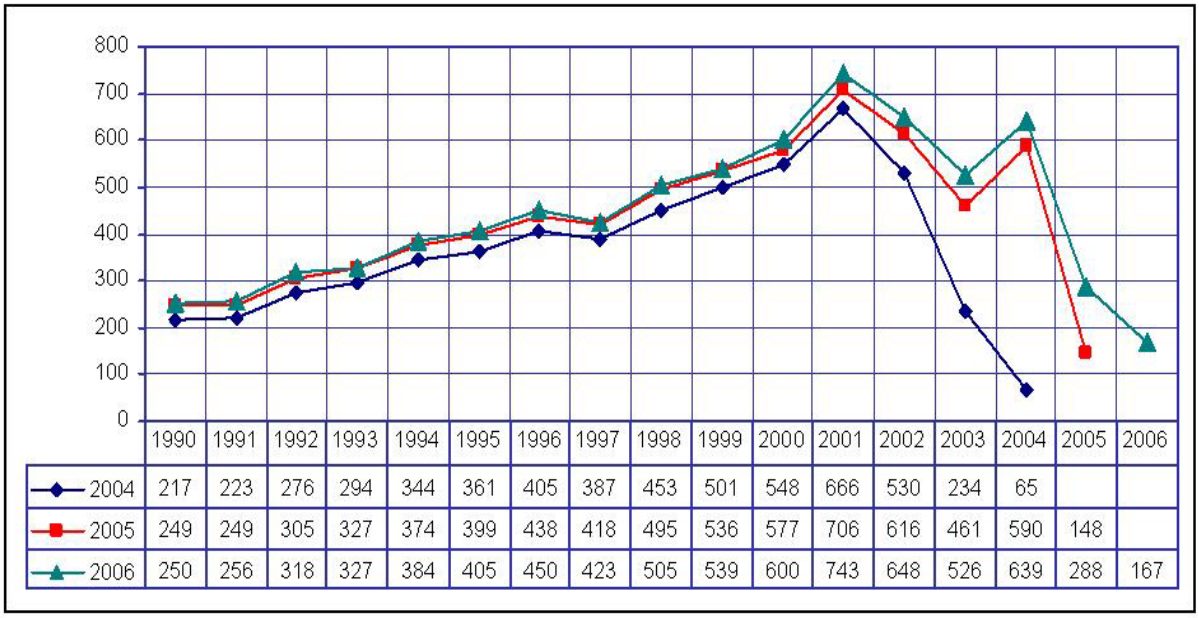

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
2004	217	223	276	294	344	361	405	387	453	501	548	666	530	234	65		
2005	249	249	305	327	374	399	438	418	495	536	577	706	616	461	590	148	
2006	250	256	318	327	384	405	450	423	505	539	600	743	648	526	639	288	167

3. ábra **Az átfutási időt ábrázoló grafikon**

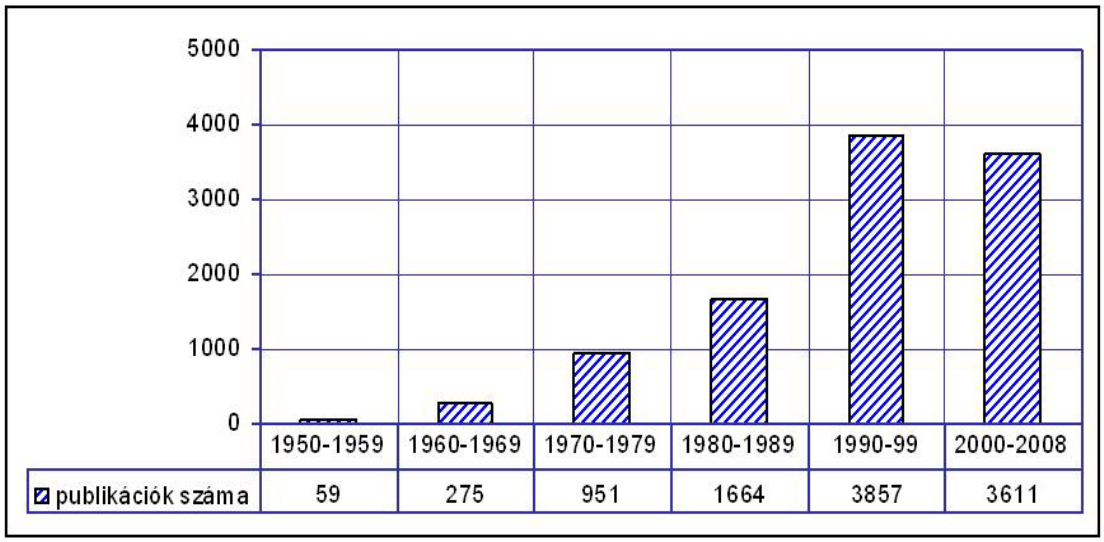

4. ábra **Az adatbázisban nyilvántartott publikációk tízévenkénti megoszlása**

Recenziók, hivatkozások

A művek, szakkönyvek fogadtatásáról tanúskodó recenziók fontosak a szakirodalmi munkásság bemutatatásánál és a tudományos kommunikáció vérkeringésében is, ám nem kedvelt műfajok a szakbibliográfiai adatbázisokban, és esetleges a róluk való adatszolgáltatás is a recenzeált szerző részéről. A kritikai folyóiratok repertorizálása az arra hivatott bibliográfiai tájékoztató eszközökben meglehetősen foghíjas[41] – így a recenziók külső forrásból való felderítése is nehézkes. A szerzők általában csak a laudációkat tartalmazó recenziók adatait mellékelik szívesen, a bírálatokat, ellenvéleményeket tartalmazó kritikákat már kevésbé. Bibliográfiai nézőpontból a személyi bibliográfiák annál értékesebbek, minél teljesebbek, és a művekről írt értékelő tanulmányokat is hiánytalanul veszik számba.

Teljesebb, egységesen szerkesztett hivatkozási listák készítésére nem, csupán ajánlásszerű bemutatásukra vállalkozik a webes jegyzék, néhány publikációs lajstrom ilyen szempontú kísérleti gondozásával. Az utalások számbavételének köre a kísérleti jegyzékeknél kiterjed a recenziókra, a szövegközi utalásokra és a jelentősebb bibliográfiai említésekre.[42] Az egyes publikációk tételeit szorosan követik az adott tétel hivatkozási adatai. A hivatkozási szakaszok a beküldött adatok ellenőrzésével és kiegészítésével készülnek: a bibliográfiai adatok helyességét a feldolgozó ugyanúgy ellenőrzi, mint a szerző publikációinak adatait, és a lista más külső forrásokból merített információkkal (pl. recenziókat és idézettséget is indexelő hazai és külföldi adatbázisokból vagy a keresőmotorok – *Google Books, Google Scholar* – találatai alapján) is kiegészülhet. A többi személyi bibliográfia esetében csupán a kiadványokról írt recenziók kerülnek a publikációk címleírásai mögé, s ha a szerzők saját kezűen összeállított idézettségi listájukat beküldik, azok változatlan formában, bibliográfiai ellenőrzés és kiegészítés nélkül, a webes publikációs oldalak mellékleteként kapnak helyet. A szerzőket segítendő, az idézettségi listák saját kezű összeállításához, a digitális forrásokból való adatgyűjtéshez elkészült és folyamatos gondozás alatt áll egy webes segédlet, a legfontosabb adatbázisokról és a világhálóról elérhető teljes szövegű gyűjteményekről.[43] A recenzióktól eltérően az idézettségi adatok még a kísérleti jegyzékeknél sem kerülnek tételesen az adatbázisba, csupán egyetlen gyűjtőrekorddal kapcsolódnak a forrásműhöz: a rendelkezésre álló szoftver nem alkalmas egy ilyen mélységű szerkezeti szint kialakítására, s ha volna is megfelelő eszköz, a könyvtárosokra háruló hatványozott terhelés nem lenne vállalható. A szerzők természetesen az egyetemi publikációs és idézettségi lista mellett is fenntarthatnak az intézeti, tanszéki weboldalakon és a személyi honlapjukon – akár az egyetemi publikációs adatbázis listájának mellékleteként is, illetve ahhoz csatoltan – olyan idézettségi listákat, amelyek saját, illetve szakterületük szempontjait érvényesítik.

A saját kezűleg elkészített hivatkozási listákra vonatkozó ajánlásunkban az utalások megkülönböztetésére hármas tagolást javasolhatunk. Az *5. ábra*

Maróth Miklós: Ibn Sīnā und die peripatetische "Aussagenlogik". – Budapest : Akadémiai Kiadó ; Leiden : Brill, 1989. – 259 p. – (Islamic philosophy and theology ; 6)

Recenziók:
1990. – Hugonnard-Roche, H. – In: Bulletin critique des annales islamologiques. 43 (1990) 8 68–69

1992. – E. E. – In: Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. 142 (1992)2 438–439

1995. – Street, Tony: Ibn Sīnā und die peripatetische "Aussagenlogik". – In: Philosophy East and West. 45 (1995)2 281–286

Utalások:
1991. – Alexandros (aphrodisiasi): On Aristotle's Prior analytics 1.1–7 / Alexander of Aphrodisias ; transl. by Jonathan Barnes [et al.]. – Ithaca (N.Y.) : Cornell University Press, 1991. – 252 p. – (Ancient commentators on Aristotle). – Angliai kiad.: London : Duckworth. – Hivatkozások: Introduction: 2/14j ; 3/ 22j (7, 139). 2., Indroductory explanations: 65/ 75j (84–5) ; 70/109j (128–9) ; 73/125j (178–85). 3., Conversions: 83/1j (140–3). 4., The first figure: 102/5j ; 105/22j (25–32) ; 131/128j (55–69). – Bibliográfia: 337

1991. – Martin, Christopher J.: The logic of negation in Boethius. – In: Phronesis. 36 (1991)3 277–304. – Hivatkozás: 281/13j

1994. – Lameer, Joep: Al-Farabi and Aristotelian syllogistics : Greek theory and Islamic practice / by Joep Lameer. – Leiden ; New York ; Köln : Brill, 1994. – (Islamic philosophy and theology ; 20). – Hivatkozás: Chapter 2., The syllogism and its kinds: 50/17j (25–32). – Bibliográfia: 304

1995. – Street, Tony: Tusi on Avicenna's logical connectives. – In: History and philosophy of logic. 16 (1995)2 257–268. – Hivatkozások: 258/3j ; 259/6j (42) ; 267/24j (52, 53, 63) ; 268/25j ; 268/26 (216–227)

1999. – Barnes, Jonathan: The Peripatetics. – In: The Cambridge history of Hellenistic philosophy / ed. by Keimpe Algra [et. al.]. – Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 1999. – Part 2, Logic and language. 5, Logic. 1. – Hivatkozás: 77/3j. – Bibliográfia: 860

Bibliográfia:
2005. – The Cambridge Companion to Arabic philosophy / edited by Peter Adamson, Richard C. Taylor. – Cambridge, UK ; New York : Cambridge University Press, 2005. – Select bibliography and further reading. Logic, 436

5. ábra **Egy „mű" recepciója: az utalások tagolási sémája**

egy könyv bibliográfiai tételét követő utalási/idézési adatcsoportosítási mintát mutat be:

- A *Recenzió(k)*[44] szakasz a szakirodalmi ismertetéseket, recenziókat, elemző kritikákat sorolja fel.
- Az *Utalások* szakasz tételeinek adatsora a hivatkozást vagy a másféle utalást tartalmazó dokumentum bibliográfiai leírásával kezdődik, majd a hivatkozás adatai következnek (*Hivatkozások*), jelölve a hivatkozást tartalmazó kiadványban a fejezetet, a hivatkozás helyét (oldalszám/jegyzet sorszáma) és a hivatkozott oldalszámot is. Ha a kiadvány a jegyzetek rövidítéseit összefoglaló irodalomjegyzékben oldja fel, és itt újra megemlíti a művet, akkor az adatsort a bibliográfiai tétel helyének megadása zárja le (*Bibliográfia*).
- A *Bibliográfia* rovat a jelentősebb annotált, illetve időszaki bibliográfiai összegzések vagy a kézikönyvek irodalomjegyzékében történő említések adatait tartalmazza.

A részletek szerteágazását elkerülendő, az idézési/utalási típusok körét itt is érdemes lehatárolni: a jegyzékekre már nem kerülnek fel a tercier referenszforrások köréből a cikkeket referáló folyóiratok, sem a cikket indexelő adatbázisok adatai. Javasolható, hogy a szemléző, a szakirodalmi figyelő orgánumok referátumai vagy az indexelő

szolgáltatások által megjelentetett kiadványok, illetve adatbázisok bibliográfiai tételei az autoreferátumokkal, ismertetőkkel, könyvnépszerűsítő (reklám jellegű) és hasonló kisebb összefoglalókkal már ne kerüljenek rá az idézettségi listára. Az ilyen jellegű említéseket összesítve lehet megadni a tudományos önéletrajzot leíró oldalak más szakaszaiban.

A bevezető két szakaszban már említettük, hogy a bölcsészet- és társadalomtudományok ágazatait kiterjedten is lefedő idézési adatokat feltáró rendszerek nem állnak rendelkezésünkre. Meg kell jegyeznünk viszont, hogy a digitális szövegfeldolgozási és a metaadat-aratási technológiák előmenetelével a hivatkozási adatok felderíthetősége a jövőben megkönnyítheti az idézési adatok összegyűjtését.

A hivatkozások regisztrálására és követésére tett kísérlet során szerzett tapasztalatokat összegezve elmondható:
- a recenziók regisztrálását az egyetemi bibliográfia alapfeladatának tekinti;
- digitális, a recenziókat és a művek idézettségét nyilvántartó rendszerek a bölcsészeti és társadalomtudományi területek lefedésével nem állnak rendelkezésünkre, a recenziókat, utalásokat, bibliográfiai említéseket alternatív módszerekkel lehet csak összegyűjteni;
- a részletes, ellenőrzött és kiegészített hivatkozási lista manuális gondozása nem vállalható intézményesen;
- a bibliográfusok által verifikált publikációs lista mellékletét képezheti a nem verifikált, a szerző saját kezűleg készített idézettségi listája;
- egy-egy publikáció fogadtatásának adatolására a „*Recenziók–Utalások–Bibliográfiai említések*” tagolás ajánlható.

Visszajelzések

A visszajelzések „a weblista jól formált és jól informál” üzeneteitől a különféle köszönetnyilvánításokig: akkurátus, alapos, pontos, szakszerű, gyors munka – elismerőek. Az adatközlők sikerélményei között említhetjük meg a megismerés örömét egyes könyvészeti fogalmak tisztázása fölött (pl. ISBN, ISSN). Az adatközlők a saját szakterületükön bejáródott konvencióik ellenére is megnyugvással és tetszéssel veszik tudomásul a nemzetközi, szakszerű és következetesen alkalmazott bibliográfiai formalizálási megoldásokat. A kari publikációs weboldal szerinti formában egyes jegyzékek Festschrift-kötetben is megjelentek.

Intézmény

Az intézmény visszajelzése főként a naprakészségre vonatkozik: nem elég friss, nagy az elmaradás a friss adatok felvételében. A probléma orvoslására egyrészt az alkalmankénti dékáni körlevelekbe foglalt kampányszerű adatbekérő felhívás szolgál, amelynek nyomán a bibliográfia folytonossága fenntartható, ám a feldolgozási átfutási idővel továbbra is számolni kell. Az összesített publikációs termésről az adatbázisból évenként és alkalmi kérésre készül kimutatás.

Oktatók

Az oktatóktól érkező gyakori kérdések:
- Miért vannak különválasztva a könyv- és folyóirat-tanulmányok?
- Miért nem visszafelé haladó az időrendi tételsorolás a listákon?
- Miért nem angol nyelvű a lista, de legalábbis miért nem jelennek meg a szakaszcímek angol nyelven?

Az első kérdés a publikációk szakmai értékének jelölésére irányul, alternatív módszereket vetve fel: a tételek sorakozzanak nyelvi, pl. *angol–magyar* vagy *külföldi idegen nyelvű–hazai idegen nyelvű–hazai magyar* csoportosításban. Ez a felosztás viszont ugyanúgy nem alkalmas a publikációk érték-megkülönböztetésére, mint a kiadói konvenciókat és a könyvtári/dokumentációs rendszerezést követő csoportosítás. A publikációs jegyzék ilyesmit legkifejezőbben akkor jelezhetne, ha meg tudná különböztetni a referált (lektorált) publikációkat, és ha a szakterületen elfogadott, a periodikumok színvonalára és jellegére utaló egyezményes jelölés is életbe léphetne. Ennek hiányában, egyetlen – pusztán formai, nyelvi, műfaji stb. szempont szerinti – csoportosítás sem alkalmas a publikációk szakmai értékének/rangjának kifejezésére[45] (*6. ábra*).

A második kérdés is konvenció függvénye: a tételek sorakozhatnának fordított időrendben is, ám ekkor néhány bibliográfiai bejegyzés furcsának tűnhet: így például a többkötetes művek darabjai és a sorozati kötetek is – az esetek többségében – a kötetszámok tekintetében is csökkenő számozásokkal kerülnének a listára. A kizárólagos angol nyelvűségre vonatkozó megjegyzések szerint minden adat, így a cikkek címe, akár a folyóiratok

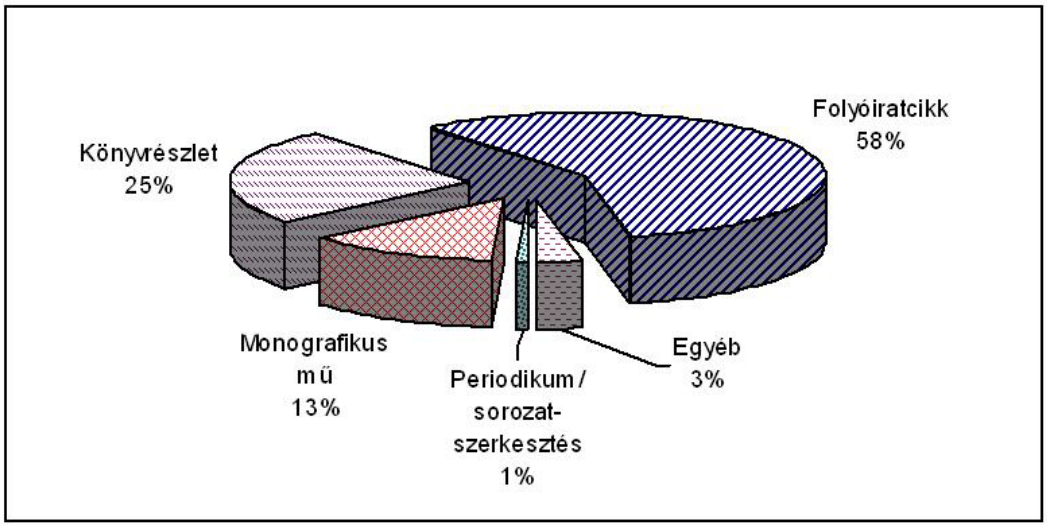

6. ábra **A publikációk megoszlása dokumentumtípusonként (monográfia, folyóiratcikk, periodikum- és sorozatszerkesztés, könyvrészlet, egyéb)**

elnevezése is fordításban kellene, hogy szerepeljen. A hasonló felvetéseket inkább a publikációs tevékenység idegen nyelven történő népszerűsítő jellegű ismertetésének és bemutatásának célja vezérli, mintsem a dokumentumok azonosíthatósága és az azok felkutatását is segítő tájékoztató eszköz elkészítése. A könyvtárosok előtt nyilvánvaló, hogy a nem szöveghű címleírásokkal, így a más nyelvre lefordított elemekkel reprezentált dokumentum azonosítása, visszakeresése nehézkessé vagy lehetetlenné válik. A két célt összebékítendő alakult ki a bibliográfusi gyakorlatban a címfordítások és rövid annotációk (indikatív referátumok) megadásának hagyománya. Hasonló igény felmerülésekor a PPKE BTK egyetemi bibliográfiája is regisztrálja a címfordításokat és annotációkat. Az idegen nyelvű keretszövegek beágyazása az opcionális felhasználói nézetekbe viszont megvalósítható feladat, ezért bekerült a fejlesztési teendők közé.

Feldolgozó

A feldolgozó igyekszik betartani a bibliográfia-írás és a bibliográfiai reprezentálás szakmai követelményeit; eleget kell tegyen a munkahelyekre kilépők-belépők nyomán adódó követési feladatoknak is, valamint felkészülten kell kezelnie a webes környezetben jelentkező újabb publikációs szokásokat és formációkat.

Ami még jó volna…

Az adatgyűjtés köre nemrég bővült a művekre kapott díjak kategóriájával. A feldolgozói kívánságlistákhoz kapcsolható az ön-adatbeviteli felület, a bibliográfiai síkokat, a mélyebb dimenziókat, többrétegű adatszinteket megkülönböztetni tudó, akár szabad felhasználású szoftverre való áttérés, a kifinomultabb és automatizált statisztikai keresztmetszeteket készítő mesterséges intelligencia, az informatikai integráció egy kari webportálba, nyílt forráskódú technológiák alkalmazása, a Wikipedia ISBN-kapcsolástechnikájának leutánzása az ISSN jelzetek nyomvonalának követésével együtt, például a könyvek és a folyóiratok nemzeti bibliográfia rekordjához, a w2-es technológiákon alapuló „laikus” és „szakértői” közös adatgondozás előnyös lehetőségeinek kihasználása.

S talán mindezek előtt kellene megemlíteni azokat a gondolatokat, amelyek még valóban csak a gondolat szintjén merülnek fel: az intézményi gondozásban álló személyi bibliográfia hozzákapcsolását egy megalapítandó intézményi teljes szövegű dokumentumtárhoz, mely az egyetem, illetve a kar munkatársainak a világhálón szanaszét heverő tudományos értékű publikációinak összegyűjtését és bibliográfiai–webográfiai verifikálásának problémáját is megkönnyíthetné. Még merészebb elgondolásainkban pedig mindemellett egy országos publikációs nyilvántartó és archiváló rendszer fölállítása és integrált építése is szerepel, amely egyszersmind megkönnyítheti a tudományértékelők és a tudományszervezők dolgát, takarékosabb adatvagyon-gazdálkodást tehet lehetővé, egyúttal sok párhuzamosan végzett munkától kímélhetné meg a könyvtárosokat és a fenntartókat, a felsőoktatási intézményeket.

E helyütt szeretnék köszönetet mondani dr. *Braun Tibor* professzornak (*ELTE Kémiai Intézet*; *MTA Kutatásszervezési Intézet*) a kölcsönadott könyvekért, a cikk első változatára adott írásbeli megjegyzéseiért és a szóbeli konzultációért; *Bánhegyi Zsolt*nak, a cikk szakmai referensének a gondosságáért. Sokat köszönhetek továbbá mindazoknak, akik bármilyen más segítséget nyújtottak, megosztották velem a tudományos publikálás gyakorlatáról szerzett tapasztalataikat, felhívták figyelmemet egyes részletekre vagy gondolatébresztően szóltak hozzá felmerülő kérdéseimhez.

Irodalom

(A hálózati dokumentumok hozzáférhetőségének utolsó ellenőrzése: 2007. október 15.)

33/2007. (III. 7.) Korm. rendelet doktori iskola létesítésének eljárási rendjéről és a doktori fokozat megszerzésének feltételeiről

ARCHAMBAULT, Éric–VIGNOLA-GAGNE, Étienne–CÓTÉ Grégorie–LARIVIÉRE, Vincent–GINGRAS, Yves: Benchmarking scientific output in the social sciences and humanities: the limits of existing databases. = Scientometrics, 68. köt. 3. sz. 2006. p. 329–342.

BRAUN Tibor–DIÓSPATONYI Ildikó–ZSINDELY Sándor–ZÁDOR Erika: Gatekeeper index versus impact factor of science journals. = Scientometrics, 71. köt. 3. sz. 2007. p. 541–543.

[CHASS] Council for the Humanities, Arts & Social Sciences–Australian Government, Department of Education, Science and Training: Measures of quality and impact of publicly funded research in the humanities, arts and social sciences, November 2005. – (CHASS Occasional Paper, 2). ISBN 0 9757701 2 8, *http://www.chass.org.au/op2.pdf*

FRIED István: Reinhard Lauer. Schriftenverzeichnis 1958–2000. Hg.: Anke Bruhn und Walter Kroll. […] Göttingen, 2000. = Magyar Könyvszemle, 116. köt. 4. sz. 2000. p. 538.

GLÄNZEL, Wolfgang– MOED, Henk F.: Journal impact measures in bibliometric research. = Scientometrics, 53. köt. 2. sz. 2002. p. 171–193. Újraközlés: The impact factor of scientific and scholarly journals : its use and misuse. Ed. Tibor Braun, pref. by Eugen Garfield. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. (Scientometrics guidebooks series, ISSN 1788–2370, 2.), p. 327–349. ISBN 978 963 05 8528 6

HIRSCH, Jorge. E.: An index to quantify an individual's scientific research output. = Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 102. köt. 46. sz. 2005. p. 16569–16572. *http://www.pnas.org/cgi/reprint/102/46/16569.pdf.* További hozzáférhető változatok: arXiv:physics/0508025v5 [physics.soc-ph] *http://arxiv.org/abs/physics/0508025,* Last revised 29 Sep 2005 (v5) *http://arxiv.org/PS_cache/physics/pdf/0508/0508025v5.pdf*

HOOD, William W.–WILSON, Concepción S.: The literature of bibliometrics, scientometrics and information. = Scientometrics, 52. köt. 2. sz. 2001. p. 291–314. Újraközlés: Evaluation of individual scientists and research institutions. Part 1. Ed. Tibor Braun, pref. by Eugen Garfield. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. (Scientometrics guidebooks series, ISSN 1788–2370), p. 3–26. ISBN 963 05 8438 7 (1. köt.); 963 05 8440 9 (1–2. köt.)

JACSÓ Péter: Content evaluation of textual CD-ROM and Web databases. Englewood : Libraries Unlimited, 2001. ISBN 1 56308 737 5. Magyar nyelvű kiadás: Szöveges CD-ROM és webes adatbázisok tartalmának elemzése [hálózati dokumentum]. Ford. Murányi Péter. Budapest, Könyvtári Intézet, Magyar Elektronikus Könyvtár, 2005. ISBN 963 201 618 1. *http://mek.oszk.hu/03000/03040/03040.pdf*

KARÁCSONY Gyöngyi: A Debreceni Egyetem elektronikus archívuma: a nyílt hozzáférés lehetőségei. = TMT, 54. köt. 8. sz. 2007. p. 343–351.

KOLTAY Klára: Bibliográfiai munka a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1. sz. 2004. p. 30–34.

KRISTÓF Tamás: Szcientometrika a jövőkutatásban. = A jövőkutatási fogalmaktól a "stratégián túl"-ig. Szerk. Kristóf Tamás. Budapest, BCE Jövőkutató Tanszék, 2006. (MTA-BCE Komplex Jövőkutatás Kutatócsoport füzetek, ISSN 1788–5051; 7.), p. 6–15. ISBN 963 503 354 0

Magyar Akkreditációs Bizottság. A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottságnak az egyetemi tanári pályázatokra vonatkozó követelményei és a véleményezési eljárása. 2006. *http://www.mab.hu/doc/ETkovrenduj0612.doc*

Magyar Akkreditációs Bizottság. A doktori iskolák létesítésének és működésének követelményei. A MAB állásfoglalása, érvényes 2007. május 1-től. *http://www.mab.hu/doc/doktoriKov70501.doc*

Magyar Tudományos Akadémia. Tájékoztató a Magyar Tudományos Akadémia Doktora tudományos címre történő pályázat benyújtásához. 2004. augusztus. *http://www.mta.hu/index.php?id=454*

MARTON János–VARRÓ András–VARRÓ Vince: Impakt faktor [sic] és tudományos teljesítmény. = Magyar Tudomány, 165. köt. 12. sz. 2004. p. 1395–1405.

MOED, Henk F.: Citation analysis in research evaluation. Dordrecht (Netherlands), Springer, 2005. ISBN 1 4020 3713 9

MURÁNYI Péter: Hol vannak a recenziók? = Könyvtári Figyelő, Úf. 16. (52.) köt. 1. sz. 2006. p. 9–30. *http://epa.oszk.hu/00100/00143/00058/muranyi.html*

NEDERHOF, A. J.–ZWAAN R. A.–De BRUIN R. E.–DEKKER P. J.: Assessing the usefulness of bibliometric indicators for the humanities and the social and behavioural sciences: a comparative study. = Scientometrics, 15. köt. 5–6. sz. 1989. p. 423–435. Újraközlés: Evaluation of individual scientists and research institutions. 1. köt. Ed. Tibor Braun, pref. by Eugen Garfield. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. (Scientometrics guidebooks series, ISSN 1788–2370) p. 27–39. ISBN 963 05 8438 7 (1. köt.); 963 05 8440 9 (1–2. köt.)

STOJANOVSKI, Jadranka: Znanstvena publicistika Hrvatske od 1997–2001 – uloga knjižnice. = Edupoint, 2. köt. 4. sz. 2002. *http://www.carnet.hr/casopis/broj-04/clanak-02/index.html.* Magyar tömörítvény: DUDÁS Anikó: Egy kis ország egyedülálló vállalkozása: a horvátországi tudományos publikáció 1997–2001 között. = Könyvtári Figyelő, Úf. 13. (49.) köt. 2. sz. 2003. p. 367–372.
http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2003/2/jadranka.html

VINKLER Péter (2003): A Garfield-tényező. = Magyar Tudomány, 164. köt. 12. sz. 2003. p. 1604–1610.

WILLIAMS, Roy: Narratives of knowledge and intelligence… beyond the tacit and explicit. = Journal of Knowledge Management, 10. köt. 4. sz. 2006. p. 81–99.

WORMELL, Irene: Informetric analysis of the international impact of scientific journals: how "international" are the international journals? = Journal of Documentation, 54. köt. 5. sz. 1998. p. 584–605.

ZSINDELY Sándor–SCHUBERT András–BRAUN Tibor: Nemzetközi tudományos folyóiratok szerkesztőbizottságának összetétele: új módszer egyes országok természettudományos kutatási tevékenységének tudománymetriai értékelésére. = TMT, 28. köt. 6. sz. 1981. p. 233–264. Újraközlés: BRAUN Tibor: Hírem a világban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. (A tudomány körül), p. 186–226. ISBN 963 05 8214 7. Utalás a reprint alapján.

Említett adatbázisok

Αιγαιων (Aigaiōn). Adatbázis-rendszer, szabad szoftver. *http://www.aigaion.nl/*

CROSBI (Croatian Scientific Bibliography). *http://bib.irb.hr/*

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár. Egyetemi Bibliográfia. *http://webpac.lib.unideb.hu/ corvina/nagy/wpac.cgi?database=bibl*

Magyar Tudományos Akadémia. Köztestületi Publikációs Adattár (MTA KPA). *http://www.mtakoztest.hu/kpa.htm*

Miskolci Egyetem. Publikációs Adatbázis. *http:// www.uni-miskolc.hu/~mepublic/user/*

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar (Piliscsaba). Oktatói Publikációs Jegyzék és Adatbázis. Változatok: adatbázis (offline); webváltozat (online). *http://www.btk.ppke.hu/cikk.php?cikk=602*

Széchenyi István Egyetem (Győr). Publikációs Adatbázis. *http://publikaciok.mtk.sze.hu/hun/*

Szegedi Tudományegyetem. Egyetemi Bibliográfia. *http://www.bibl.u-szeged.hu/egy/ebib_help.html*

ERIH-források

European Reference Index for the Humanities (ERIH). European Science Foundation [honlap]. *http://www.esf.org/research-areas/humanities/activities/ research-infrastructures.html*

Initial lists. *http://www.esf.org/research-areas/humanities/activities/research-infrastructures/faq-sheet/scope-initial-lists.html#c13190*

European Reference Index for the Humanities (ERIH). Arts and Humanities Research Council [honlap]. *http://www.ahrc.ac.uk/about/knowledge_evaluation.asp*

KATALIST levelezés

KATALIST archívum, Októberi archívum tárgy szerint rendezve, 2002. okt. 1. és 30. között
[1.] Tárgy: publikacios adatbazis?
[2.] Tárgy: publikacios adatbazis illetve jegyzek. *http://listserv.niif.hu/pipermail/katalist/2002-October/subject.html*
Dudás Anikó: Tárgy: publikacios adatbazis? (2002. okt. 30.) [összefoglaló]. *http://listserv.niif.hu/pipermail/ katalist/2002-October/004459.html*

Vita (a megjelenés sorrendjében)

PAPP Zoltán: A tudományos teljesítmény mérésének problémáiról. = Magyar Tudomány, 165. köt. 2. sz. 2004. p. 232–240.
BRAUN Tibor Néhány szerény észrevétel Papp Zoltán írásához. = Magyar Tudomány, 165. köt. 4. sz. 2004. p. 530–531.
PAPP Zoltán: Válasz Braun Tibornak. = Magyar Tudomány, 165. köt. 4. sz. 2004. p. 532–533.

BENCZE Gyula: Mit mérjünk és hogyan? = Magyar Tudomány 165. köt. 6. sz. 2004. p. 787.
MARTON János: A tudomány és a metria. = Magyar Tudomány, 165. köt. 6. sz. 2004. p. 788.
VINKLER Péter: Adalékok a tudománymetria néhány kérdésének megértéséhez. = Magyar Tudomány, 165. köt. 6. sz. 2004. p. 789–793.

Jegyzetek

[1] A *közlemény* kifejezést a *publikáció* szinonimájaként használom.

[2] Ebből a szempontból figyelmet érdemel Roy WILLIAMS tanulmánya, amely a tudás artikulálásának komplex folyamatát elemzi a formális előtti stádiumok fázisaitól a továbbadható formalizált megnyilvánulásokig. A formalizálódó tudás születési folyamatát meghatározott kontextusok (tudásközösségek) veszik körül, a személyi tudás ezek hatása között válik explicitté és ölt kommunikálható formákat. A tudományos publikációkra fordítva Williams analízisét, a tudományos közleményekre úgy is tekinthetünk mint objektifikáción átesett, formalizált, továbbadható, tudásközösségek által determinált tudástartalmakra.

[3] FRIED p. 538. *A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárainak munkássága* c. bibliográfiai sorozatra utal, amelynek későbbi címe: *A Debreceni Egyetem tanárainak munkássága* (ISSN 0133–7521). A sorozat anyaga mára az *Egyetemi Bibliográfia* adatbázisba került, l. hozzá KOLTAY Klára cikkét.

[4] A hetvenes években önállósodásnak induló diszciplína nemzetközi folyóirata, a *Scientometrics,* 1978-tól jelenik meg az Akadémiai Kiadónál, *Braun Tibor* szerkesztésében. A tudománymetria kialakulását, meghatározásait, tárgyát, alkalmazási területeit, rokon területeit és szinonimikus terminusait részletesebben l. HOOD–WILSON szemlecikkéből.

[5] A terminus kialakulásáról, a bibliometria tárgyáról l. uo. A bibliometriai számítások eredményeit felhasználják a pályáztatásoknál, a könyvtári és információszolgáltatások területein, a kutatás- és tudományértékelő elemzéseknél, valamint a tudományigazgatásban is, vö. GLÄNZEL–MOED p. 186.

[6] A társadalomtudományoknál is erősödő jelenségről és a területen a tudományos teljesítmény minősítésére alkalmazható eljárásokról – a jövőkutatók szempontjából – l. KRISTÓF Tamás írását.

[7] Az impaktfaktor a publikációs eredményességet idézetelemzés alapján kifejező mutató, valamely folyóirat egy tárgyévére az azt megelőző két évben kapott, a cikkek számával súlyozott átlagos idézetszámát jelöli. Kiszámítása a *Thomson Institute for Scientific Information*, korábbi nevén: *Institute for Scientific Information* (ISI, Philadelphia) nemzetközi folyóiratokat indexelő adatbázisai alapján történik, tehát csak azokat a folyóiratokat veszi figyelembe, amelyeket az indexelő szolgáltatás a saját kritériumrendszere alapján feldolgozási körébe von. Az adatbázisok: *Science Citation Index* (SCI), *Social Science Citation Index* (SSCI) és az *Arts&Humanities Index*, hozzáférhetőek a *Web of Science* (WoS), illetve a *Web of Knowledge* (WoK) platformokról. Az adatbázisokban indexelt folyóiratok meghatározott körének impaktfaktorát évente teszik közzé a *Journal Citation Reports* indexeiben (JCR). Fejlődéstörténetét, alkalmazási területeit, kritikáját összefoglalóan l. GLÄNZEL–MOED cikkéből.

[8] A problémáról l. többek között ARCHAMBAULT [et al.] cikkét és MOED monográfiáját a 41–42., 119–136. oldalon.

[9] Vö. többek között MOED p. 79. és l. a további megjegyzéseket a 19. sz. jegyzetből.

[10] Az európai viszonyokhoz igazodó szempontrendszerrel létrehozott táblázatok pl. a holland VSNU (*Holland Egyetemek Szövetsége – Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten*) által gondozott, a társadalomtudományi folyóiratokat öt fokozattal értékelő rendszer (vö. KRISTÓF p. 11.); a bölcsészettudományokra és egyes szociológiai területekre vonatkozóan pedig ilyen a *European Reference Index for the Humanities* (ERIH), bővebben l. a későbbiekben.

[11] Függő hivatkozás: önhivatkozás és társszerzői hivatkozás (idézés, utalás); független hivatkozás: az idéző nem szerzője az idézett műnek.

[12] Ezek: az impaktfaktor és származékai vagy a referensi rendszerben kiosztott értékkategória.

[13] A „kapuőrzés", „kapuőr" (gatekeeper) kifejezéseket *Kurt Lewin* szociológiai terminusára lehet visszavezetni, tudománymetriai kontextusban a folyóiratok szerkesztőinek szűrő-szerepére utalnak, vö. ZSINDELY [et al.] p. 186–190. és BRAUN [et al.]

[14] Az egyéni teljesítmény kifejezésére szolgáló *h-index* bevezetését 2005-ben HIRSCH javasolta. Meghatározása szerint „egy kutató indexe *h*, ha az összes (Np számú) cikke közül *h* darabra egyenként legalább *h* utalást kapott, míg a többi (Np – *h*) cikk közül egyre sem kapott *h*-nál több utalást" (p. 16569.). A definíció hallgatólagosan felteszi, hogy a publikációkat hivatkozásszám szerint csökkenő sorrendben vesszük figyelembe. Megjegyezzük még, hogy újabban a WoK, természetesen saját adatkörén belül maradva, a *h-index*et is kiszámítja és ábrázolja.

[15] Az egyénekre vonatkoztatott tudománymetriai problémákról részletesebben l. MARTON–VARRÓ A.–VARRÓ V.

[16] Vö. BRAUN [et al.].

[17] VINKLER az impaktfaktor megalapítójáról, *Eugen Garfield*ről nevezi el ezt az értéket. Felhívja a figyelmet arra, hogy az impaktfaktor valamely folyóirat adott tárgyévi keresztmetszetének idézettségéből megállapított hatásfokmérő szám, ennélfogva csak a vizsgált tárgyévre vonatkozóan tekinthető a folyóirat nemzetközi rangjelzőjének. A cikket közlő szerző, illetve maga a közleménybe foglalt kutatási eredmény szempontjából nézve viszont csupán valamiféle esély-előrejelző lehet: minél nagyobb impaktfaktorú

(nagyobb presztízsű nemzetközi) folyóiratban jelenik ugyanis meg valamelyik cikk, a cikknek annál nagyobb az esélye arra, hogy jelentős és befolyásos szakmai körök ismerik meg, és hivatkoznak is rá, minek folytán a cikk, illetve a benne közöltek valószínűsíthetően nagy hatást váltanak majd ki. „[E]gy adott szakterület folyóirataiban lévő cikkek átlagos idézettsége (azaz Garfield-tényezője) a cikkek átlagos idézettségi esélyével azonos" (VINKLER 2003, p. 1606.). A GF értékek „az illető szerzők publikációs stratégiáját, de nem a közölteknek a kutatásokra gyakorolt hatását mérik" (uo. p. 1610.).

[18] A természettudományos „metriák" vitatott kérdéseiről gyorstájékozódás gyanánt l. a *Magyar Tudomány*ban közölt vitaanyagot az irodalomjegyzék külön szakaszában, többek között: PAPP, BRAUN, MARTON, VINKLER. Az impaktfaktorra és a JCR indexeire alapozva, különféle célokra további – sokat vitatott – aggregált mutatókat is alkalmaznak, ezek a következők: *mikroszinten* az egyéni kutatók és kutatócsoportok aggregált indexei, *mezoszinten* az intézmények, folyóiratok összesített impaktmutatói, *makroszinten* a nemzeti (országos) és egyetemes (nemzetek fölötti/szupranacionális) kutatásokra, valamint a szakterületekre számított összesítések, vö. GLÄNZEL–MOED p. 185–191. Az impaktfaktor félreértelmezésének egyik élő példájaként említhetjük meg e cikk írásának időpontjában az *Országos Doktori Tanács* (Hungarian Doctoral Council) honlapján közzétett adatbázis rovatait, amelyek a doktori iskolák tagjainak és oktatóinak adatlapjain, magyarázat nélkül, a „közlemények impakt faktora" [sic] és az „összes publikációk impakt faktora" [sic] feliratú rovatok kitöltését kérik. L. *http://www.doktori.hu/*, a törzstagok, oktatók neveinél.

[19] A kutatás tárgya, módszere, szociális struktúrája, a közzététel, a publikálási szokások összehasonlíthatatlansága, eltérő és változatos jellege okán a társadalomtudományoknál és a bölcsészettudományoknál nincs értelme a természettudományok egyes területeire – kárhoztatva, vitatottan vagy elismerően – kiterjesztett globális tudománymetriai módszerek kidolgozásának, sem alkalmazásának, vö. ARCHAMBAULT [et al.] p. 332–333. és MOED, több helyütt, különösen p. 134–136. Az impaktfaktort nem tartják alkalmazhatónak a műszaki tudományoknál sem, ahol inkább a konferenciákon való részvételnek és a konferenciaközleményeknek van nagyobb jelentősége. Ez a mutató nem lehet valós értékkifejező más kisebb, specifikus, „nem népes" szakágazatok folyóiratainak rangsorolásánál sem.

[20] Ez a végső konklúziója pl. az *Ausztrál Oktatási, Tudományos és Képzési Minisztérium* által 2005-ben készíttetett tanulmánynak is, amelynek tárgya a bölcsészeti és a társadalomtudományi kutatások valamint a művészeti teljesítmények minőségi és hatástényezőjének mérése, l. CHASS p. 10.

[21] MOED p. 54, 65–66, 224.

[22] L. pl. a MAB elvárásait az egyetemi tanári pályázatokhoz vagy a *Magyar Tudományos Akadémia* feltételrendszerét az MTA doktora cím elnyeréséhez.

[23] *A doktori iskolák létesítésének és működésének követelményei,* 5.2.1. A MAB követelményrendszere a doktori iskola létesítésének eljárási rendjéről és a doktori fokozat megszerzésének feltételeiről szóló *33/2007. (III. 7.) Korm. rendeleten* nyugszik, a publikációkra vonatkozóan: 5. § és 7. §. (1).

[24] NEDERHOF és szerzőtársai az „enlightening" kifejezést használják az ismertető és népszerűsítő tevékenység átfogó megnevezésére.

[25] vö. MOED p. 131–136 és 162–166., további szakirodalmi hivatkozásokkal.

[26] Az ERIH-koncepció és a javasolt listák a projekt honlapjáról tölthetők le.

[27] A holland VSNU ötfokozatú skálája a gazdasági folyóiratokban közölt cikkek besorolására, illetve a folyóirat színvonalának követésére KRISTÓF p. 11. alapján: A – „top" publikáció (a nemzetközi mezőnyt széles körűen és kiváló minőséggel lefedő folyóiratcikk); B – kiváló; C – nagyon jó; D – jó, de már kevésbé hivatkozott; F – egyéb figyelembe vehető folyóiratban közölt cikk. Az *MTA Gazdaságtudományi Minősítő Bizottsága* 4 kategóriát állított fel a hazai társadalomtudományi folyóiratok megkülönböztetésére: A – kiemelkedő hazai folyóirat; B – területi vezető folyóirat; C – egy terület tekintélyes lapja; D – egyéb figyelembe vehető lapok (uo. p. 13–14.). A kvantitatív teljesítményértékelési eljárások a kutatókat egyúttal jobb tudománymetriai eredmények elérésére is ösztökélik, a követelményrendszerek tudatos publikálási stratégia kidolgozását és követését vonják maguk után. Az említett Kristóf-tanulmány tulajdonképpen a hazai jövőkutatók ilyen irányú érvényesülési és túlélési esélyeit taglalja, tudatos publikálási stratégia kialakítására törekedve. L. még hozzá VINKLER (2003).

[28] Forrás: ERIH Initial lists.

[29] L. hozzá a KATALIST levelezés anyagát, amelyről 2002. október 30-án adtam összefoglalót.

[30] Vö. KATALIST levelezés [1.], Kokas Károly (2002. okt. 1.).

[31] Vö. KOLTAY és a *Debreceni Egyetem Egyetemi Bibliográfia* online adatbázisának honlapját.

[32] L. KATALIST levelezés [1.], Bakonyi Géza (2002. okt. 1.).

[33] L. hozzá KARÁCSONY Gyöngyi ismertetőjét a Debreceni Egyetem elektronikus repozitóriumáról.

[34] Az adatbázis 2007-ben kelt életre, dokumentációja *TWiki* rendszerben található, a publikációs adatbázis pedig GNU licenccel az *Aigaiōn* rendszer alatt működik. Magyarítását Dr. Horváth András, a *Széchenyi István Egyetem, Műszaki Tudományi Kar* kutatási és nemzetközi kapcsolatok dékánhelyettese, tanszékvezető tanára készítette el. Az adatbázisról nyújtott információkat ezúttal is köszönöm Horváth Andrásnak.

[35] Bővebben l. az *MTA Köztestületi Publikációs Adattár* honlapját.

[36] Kísérleti jelleggel néhány terjedelmesebb lista látogatottságát a *Google Analytics*-szal (*http://www.google.com/analytics/*) követjük. A havi átlagos forgalom ezeknél 50–70 között mozog, az internetes cikkek hiperhivatkozásait tartalmazó oldalak látogatottsága jóval gyakoribb és „mélyebb" – a látogatók hosszabb időt töltenek ezeken az oldalakon, több lapot tekintenek meg róla, és nem kanyarodnak le hamar az oldalról: a "bounce rate" – a lekanyarodási ráta ezeknél kedvező. A keresőrobotok indexein keresztüli elérés 50–80 százalék közötti értéket mutat, a keresőszavak többsége a diákság irodalomkutatására utal. Földrajzi megoszlás szerint legszámosabbak az európai érdeklődők, de a tételeket böngészik közel-keleti, távol-keleti és észak-amerikai látogatók is, ritkán afrikaiak. Kisebb-nagyobb hézagossággokkal a webjegyzékeket az *Internet Archive http://www.archive.org/web/web.php* is indexeli.

[37] A publikációk körébe a bibliográfiai hagyománynak is megfelelően az önállóan írt művek, a társszerzőségben készült munkák és a különféle közreműködések révén a személy alkotómunkájához kapcsolható publikációk nyernek felvételt: fordítás, kötetszerkesztés, folyóirat-szerkesztés, könyvsorozatok szerkesztése stb. Az adatbázis figyelme nem terjed ki a könyvek lektorálására, sem a folyóiratoknál végzett referensi munkára. A legrangosabb kiadóknál ez a tevékenység anonim marad, és eredménye nyomán nem minden esetben jelenik meg kiadvány: ha a bírálók pl. a kézirat elutasítását javasolják, a kiadó vagy a folyóirat szerkesztősége nagy valószínűséggel nem is fogja megjelentetni a véleményezett művet.

[38] Természetesen, valamely könyvtár vállalt feladataiból következően (pl. szakbibliográfia készítése) készíthet cikkadatbázist, ám akkor sem repertorizálja az összes olyan folyóiratot, amelyben az intézmény dolgozóinak publikációi előfordulhatnak.

[39] Az adatbázisok dimenzióinak bemutatására alkalmas szempontokat (méret és összetétel, időbeliség, mélység, frissesség) részletezi JACSÓ, könyve 4. fejezetében. A statisztikai keresztmetszetek e szempontok figyelembevételével készültek.

[40] MOED p. 77.

[41] A magyarországi adatbázisok recenziókat számba vevő gyakorlatát, a meglévő adatbázisok e szempontból történő elemzését l. MURÁNYI Péter cikkéből.

[42] Az önhivatkozások nem kerültek fel a kísérleti jegyzékekre.

[43] Az időközönként frissített segédlet: Dudás Anikó: *Hivatkozásokra vezérlő kalauz. Digitális források http://biblsrc.btk.ppke.hu/publikacio/kalauz.htm*

[44] Minthogy a webjegyzék áttekintő olvasásra szánt lajstromot tartalmaz, az egyes rovatcímek megadásánál a narratív szövegek szabályait követi, a szakaszcímek a hozzájuk kapcsolódó tételmennyiségtől függően az egyes- vagy többes számú nyelvtani formulákkal szerepelnek, e megjelölések tehát nem a könyvtári tárgyszóalkotási konvenciók szerint íródnak, hiszen itt nem is töltenek be információkereső-nyelvi szerepet.

[45] Magyarázatképpen hozzáfűzzük: a nem hazai idegen nyelvű publikáció nem jelenti feltétlenül azt, hogy a cikk nemzetközi érdeklődésre tarthat számot: a külföldi nemzeti orientáltságú, esetleg kis országban, ritka nyelven, szűk terjesztési körben kiadott, ritkán idézett orgánumban közölt, akár nem is referált/lektorált publikáció nyelv szerinti csoportosításkor egy kategóriába eshet pl. a vezető nemzetközi folyóiratban közölt *anonim módon* vagy a *vakon referált* (*blind refereed*, a szerző és bíráló egymás előtt anonim) cikkel; a nemzeti orientáltságú kiadványokban való angol nyelvű közlés sem garantálja még önmagában azt, hogy a közleménynek a nemzetközi rangos kiadóknál megjelentetett publikációkhoz hasonlítható értéke lesz. A PPKE BTK publikációs adatbázisából nyert, a közlemények nyelv szerinti (magyar/idegen-) megoszlását és a kiadó országokat (hazai/külföldi) összefoglaló éves statisztikai adatai hasonlóképpen pusztán egyetlen kiragadott szempont szerinti mennyiségi eloszlásokat mutatnak meg. L. még NEDERHOF [et al.]; a folyóiratok nemzetköziségéről pedig WORMELL hét könyvtár- és információtudományi szakfolyóiratra kiterjedő, a szerzők, idézetek, a kiadói terjesztés (előfizetői kör) és a tudásexport földrajzi korrelációit vizsgáló informetriai tanulmányát.

Beérkezett: 2007. X. 19-én.

DUDÁS Anikó
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának adjunktusa, informatikus könyvtárosa.
E-mail: *anikod@btk.ppke.hu*

FÜGGELÉK

1. Dokumentumtípusok

Könyv/monografikus mű
Könyvrészlet (tanulmány jellegű bevezető, utószó, fejezet, önálló tanulmány, szócikk stb.)
Folyóiratban megjelent mű (tanulmány, vers, műfordítás, kritika stb.)
Konferenciakiadvány (csak további megjelölésként, pl. könyvtanulmány mellett jelzi, hogy a tanulmány konferenciakötetben jelent meg)

Egyéb (színházi produktum, mozgókép, rádióműsor, tanterv, térkép stb.)
Folyóirat (periodikum)
Sorozat
Webhelyen közzétett (nem határozottan definiált kategória, az újszerű webes publikációk számontartását és kereshetőségét célozza meg. Lehetővé válik így a még kialakulatlan webes publikálási szokások követése és keresése elemezések céljából. E körbe tartoznak mindazon dokumentumok, amelyek nem tekinthetők a hagyományos könyvek, könyvrészletek, folyóiratcikkek stb. pusztán elektronikus változatának, és nem mentek keresztül a szokásos kiadói fázisokon sem – pl. kiadói szerkesztésen, lektoráláson/referáláson –, vagy más web-környezetben megjelentetett tartalmakról van szó. A csoportba kerülő anyagot a későbbiek során, ha szükséges, külön definiált dokumentumtípusokra lehet bontani.)

2. Műfajok
- Szaktanulmány
- Esszé
- Kritika
- Szépirodalmi mű
- Publicisztika (szakmai)
- Fordítás (szépirodalmi és szakmai)
- Szöveg- és/vagy forráskiadvány
- Felsőoktatási jegyzet/tankönyv
- Oktatási segédanyag
- Jelentős ismeretterjesztő mű (tudománynépszerűsítő mű)
- Szerkesztett munka
- Egyéb (forgatókönyv, fotó, film, rádióműsor zenei szerkesztése, kiállítási katalógus, publikált kutatási beszámoló, elektonikus repozitóriumban közzétett disszertáció stb.)
- Recenzió a szerző művéről
- Műre kapott díjak

3. A webváltozat tagolási sablonja (a személy munkásságától függően kerülnek föl a rovatok illetve változnak/bővülnek)
- Könyv/monografikus kiadvány
- Szerkesztett könyv
- Periodikum- és sorozatszerkesztés
- Tanulmányok könyvben
- Tanulmányok periodikumban
- Recenzió, kritika, ismertetés
- Egyéb (a szerzőt jellemzően: fordítás, rendezés stb.)

4. Rekordtípus (tételtípus)
- Publikációs tétel
- Hivatkozási tétel (recenziók)

5. A bibliográfiai tételekhez rendelt indexfájlba rendezett, kötelező adatelemek, amelyek a különféle statisztikai kimutatásoknál is szerepet játszanak
- Nyelv (a statisztikai kimutatásokban a magyar/idegen nyelvű adatok lekeresését szolgálja)
- Országkód (statisztikában: magyarországi/külföldi)
- Információhordozó
- Rekordtípus (publikációs tétel/hivatkozási tétel)
- Intézet/Tanszék (informatív jellegű adat, átlépéskor a régi tételek a régi intézeti besorolásban maradnak)
- A publikáció megjelenési éve
- Dokumentumtípus
- Műfaj

TMT 55. évf. 2008. 3. sz.

Drótos László – Kőrös Kata – Somogyi Tamás

Adattármustra. Publikációs adatbázisok

A sorozat egyes számaiban független szakértők értékelik a magyar nyelvű internet könyvtári szempontból fontos tartalomszolgáltatásait megadott szempontok szerint; ez alkalommal tudományos publikációkat nyilvántartó információforrásokat. A bírálatok a használók számára fontos kezelőfelülettel, keresőrendszerrel, tartalommal és metaadatokkal foglalkoznak. Az értékelések egyrészt segítséget nyújtanak a rendszerek minél eredményesebb használatához, másrészt felhívják a fejlesztők és karbantartók figyelmét a szolgáltatás hiányosságaira, a jövőbeli minőségi javítások érdekében.

Miskolci Egyetemi Publikációs Adatbázis

Honlap: *http://www.uni-miskolc.hu/~mepublic*
E-mail: *mepublic@uni-miskolc.hu*
Fenntartó: Miskolci Egyetem
Értékelés dátuma: 2008. február 8.
Értékelő: Kőrös Kata

Általános értékelés

A *Miskolci Egyetemi Publikációs Adatbázis* (*MEPA*) 2006 óta építi a *Miskolci Egyetem* számítóközpontja és könyvtára. Az adatbázis-alkalmazás elsősorban az egyetem oktatói, kutatói számára készült, elsődleges célja összegyűjteni és több szempontból kereshetővé tenni azokat a publikációkat, amelyek az intézmény oktatóinak, dolgozóinak nyomtatott vagy elektronikus formában megjelent, tudományos és egyéb jellegű munkái.

A gyűjtőkör meghatározása miatt az adattárban nagyon sokféle dokumentum található. Mivel sem minőségi, sem tartalmi kritériumok nem kellenek az állományba kerüléshez, nehéz áttekinteni a szolgáltatás jelentőségét. A sokféleségből fakadóan igen nagy mélységű feltárásra alkalmas rendszert dolgoztak ki a fejlesztők. Nyomtatott és elektronikus dokumentumok, tanulmányok, szabadalmak, beszámolók, multimédiás alkalmazások leírására szolgáló adatmezők is feltüntethetők a rekordokban. Nemcsak bibliográfiai adatokat érhetünk el az összegyűjtött publikációkról, de részben lehetőségünk van teljes szövegek megtekintésére is.

A publikációgyűjtemény segítségével figyelemmel kísérhető az egyetem szerzőinek munkássága, az egyes tanszékeken, szervezeti egységeken belül folyó munka.

A tesztelés alapján javasolható fejlesztendő területek:

- Lehetőséget látok más egyetemekkel való együttműködésre közös publikációs adatbázis, de legalábbis egységes keresőfelület létrehozásával. Ehhez az adatok egységesítésére, és a dokumentumok nagyobb mélységű, elsősorban tartalmi feltárására volna szükség.
- Mivel a gyűjtőkörbe nem kizárólag magyar dokumentumok tartoznak, elengedhetetlennek érzem legalább egy nemzetközi nyelvű keresőfelület létrehozását, és a projektről részletesebb, többnyelvű tájékoztatást.
- Fontosnak tartom, hogy a címek és a tárgyszavak két nyelven kereshetők legyenek, az idegen nyelvű absztraktoknál pedig hasznos volna egy magyar nyelvű változat.
- Tovább bővítené a szolgáltatások körét, ha a dokumentumokhoz tartozó hivatkozások szerepelnének az adatlapon, vagy külön kereshetővé válnának; így feltérképezhető lenne az egyes publikációk közötti kapcsolat.
- A szerzői adatlapokhoz, mivel nagyrészt egy intézmény dolgozóiról van szó, akár szakmai önéletrajzokat is lehetne csatolni, hogy pontosabb képet kaphassunk munkásságukról.
- A rendszer lehetőséget ad a szerzőknek, hogy regisztráció után maguk tartsák karban a hozzájuk tartozó bibliográfiai adatokat, ezért mindenképpen szükségesnek tartom egy, a tartalmi kereséshez elengedhetetlen feltártsági minimum meghatározását, és egységes tárgyszórendszer meghatározását, esetleg úgy, hogy a már meglévő tárgyszavak listája bővülne folyamatosan.

Az adatbázisban az egyetemi tudományos élet legfrissebb dokumentumai válhatnak kereshetővé, alkalmat teremtve például az azonos területen dolgozó esetleges kutatási partnerek megtalálására. Ahhoz azonban, hogy a MEPA valóban használható legyen, és hű képét adja az egyetemi kutatásoknak, fontos, hogy az intézményen belüli szerzők nagyobb létszámban csatlakozzanak hozzá. Idővel az egész intézmény tudásbázisává válhatna a szolgáltatás, feltéve, hogy a betöltendő adatok naprakészen, gyakori frissítéssel, és egyszerre minden szervezeti egységtől kerülnek az adatbázisba.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- Az adatbázis nyitólapja egyszerű, kevés grafikai elemet tartalmaz *(1. ábra)*. Az adatbázis összes lényeges funkciója elérhető innen.
- A navigáció az állandó fejlécben található főmenü segítségével lehetséges. Kicsit megtévesztő azonban, hogy a *Böngészés* menüpontra kattintva nem jutunk új oldalra, csak a nyitólap közepére irányít minket a csatoló.
- A nyitóoldalon piros keretben hívják fel figyelmünket az NDA-val való együttműködésre. Az adattár keresőfelületére mutató ugrópont segítségével, akár rögtön lekérdezhetjük a teljes szöveggel elérhető dokumentumok nagy részének metaadatait.
- Pozitív benyomást kelt, hogy a felhasználói kapcsolattartásra nemcsak az oldalak alján szereplő e-posta címen van lehetőségünk, hanem a feladattal megbízott személyek elérhetősége is megtalálható a nyitóoldalon.
- A *Segítség* menüpont alatt útmutatókat találunk a keresőkhöz és az adatfeltöltéshez. Az *Adatfeltöltési útmutató* részletes és áttekinthető segítség lehet a szerzőknek, és további információt találunk a *Gyakran Ismételt Kérdések* menüpont alatt.

1. ábra **A Miskolci Egyetemi Publikációs Adatbázis nyitólapja**

- A felhasználók számára készített *Keresési útmutató* közérthető, de nem tartalmaz keresési példákat. Szerencsésebb volna, ha az egyes keresési lehetőségeknél külön elérhetők lennének az aktuális részek.
- A nyitóoldalon csak pár sort olvashatunk a projektről, bővebb információt a gyarapodási statisztikát és az adatfeltöltési útmutatót tanulmányozva kaphatunk a készítők elveiről, távlati céljairól. Érdekes meglepetés, hogy a MEPA bemutatására készült konferencia-előadás és a belőle készült cikk nem szerepel az adatbázisban, habár szerzői az adatbázis kapcsolattartóiként feltüntetett személyek, és az egyetem dolgozói.

Kereső funkciók, találatok

- Az adatbázishoz háromféle, a nyitólapról elérhető kereső tartozik.
- A gyorskereső az állandó fejléc része. Ennek segítségével a címek, szerzők vagy tárgyszavak mezőiben kereshetünk egy maximum három szóból álló keresőkérdéssel. A szavak között a rendszer automatikusan AND kapcsolatot feltételez, és minden kereső kifejezés végét csonkoltnak tekinti.
- A szerzői keresésnél, ha olyan vezetéknevet keresünk, amelyből több található az adatbázisban, a rendszer csoportosítva listázza ki a találatokat, és felajánlja az egyes szerzők közötti válogatást.
- A *Böngészés* a nyitólapról érhető el. A címek vagy a személyek betűrendes listájában válogathatunk, vagy legördülő menüből választhatjuk ki az egyetem szervezeti egységét vagy karát, amelynek publikációs termésére kíváncsiak vagyunk. A címek mellett a dokumentumokhoz tartozó évszámokat láthatjuk a listában, a neveknél viszont a vezeték- és keresztnéven kívül csak rendszertelenül találunk az azonosításhoz hozzásegítő információt, például a tudományos fokozat rövidítését, vagy születési, esetleg halálozási évszámot. Ez utóbbi rendszertelenség problémát jelenthet azért is, mert egyes nevek többször szerepelnek a listában, nemegyszer feltehetőleg adatbeviteli hiba folytán, amire csak akkor derül fény, ha eljutunk az illető szerző személyes adatlapjáig *(2. ábra)*.
- A listából kiválasztott névre kattintva a személyhez tartozó összes dokumentumot megkapjuk, dokumentumtípusok szerint csoportosítva. A találati listában előfordul, hogy egyik találat megjelenő adatai között sem szerepel a keresett személy. Ennek az az oka, hogy a bibliográfiai adatok rövid megjelenítésénél nem betűrendben jelennek meg a nevek, hanem legtöbbször az egyetemhez tartozó személyt kiemelve.
- Az adatbázisban szereplő személyeknek általában külön adatlapjuk van. Ha egy személyhez több adatlap tartozik, a teljes publikációs lista lekérdezésére egy kereséssel nincs lehetőségünk.
- Név, státusz, intézmény, szervezeti egység, ország, postai cím szerepelnek a legtöbbször az adatlapokon, és egy azonosító szám, ami feltehetőleg az adatbázisba kerülés sorrendjét jelöli, szerencsés esetben pedig e-mail és URL címet is találunk. Problémát okoz viszont, hogy az adatlapok csak az egyes publikációk rekordjainak részletes megjelenítése után tekinthetők meg, a publikáció űrlapján a szerző nevére kattintva. Az adatbázisban szereplő egyetemen kívüli személyekről adatokat nem tárolnak, de státuszukról is csak ez a bonyolultan előhívható adatlap tájékoztat. Megkönnyítené a tájékozódást, ha ezek az adatlapok már a böngészés során, vagy a találati listából egyenesen elérhetők lennének.

2. ábra **Egy szerző két különböző adatlapja**

- Az *Összetett keresés* menüpont kicsit megtévesztő. Valójában nincs módunk összetett keresésre, a gyorskeresőnél specifikusabb, de egymással nem kombinálható keresési lehetőségek állnak itt rendelkezésünkre *(3. ábra)*. A funkció hiányában az adatbázis alkalmatlan a bonyolultabb keresésre.

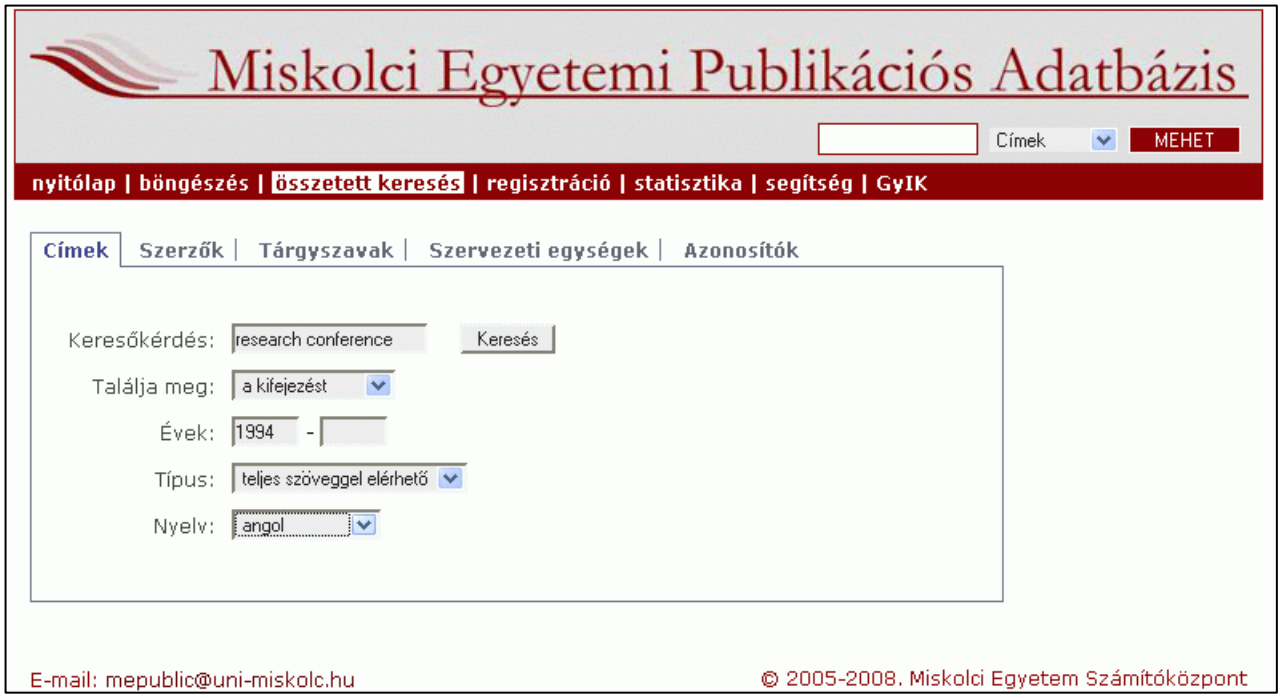

3. ábra **Egy keresés űrlapja**

- Külön keresőfelület segítségével kereshetünk a címek, szerzők, azonosítók és a tárgyszavak mezőjében, továbbá legördülő menüből választhatjuk ki a keresett szervezeti egységet. A különbség annyi a gyorskeresőhöz képest, hogy lehetőség van a találati listánk szűkítésére.
- Mindig szűkíthetünk a dokumentumtípus, a publikáció nyelve vagy megjelenési dátuma megadásával.
- Az azonosítóknál ISSN, ISBN, szabadalom, szabvány, disszertáció, vagy jelentésszám adatokat kereshetünk; a szerzőknél választhatunk testületi vagy személynevek közöttit, a címeknél pedig megadhatjuk a kereső-kifejezés szavai közötti kapcsolatot, hogy mindegyik, valamelyik szó vagy pontos kifejezés szerepeljen a találati halmazban. A *valamelyik szó* opciót azonban nem képes kezelni a rendszer, kiválasztásakor hibaüzenetet, vagy üres felületet kapunk.
- Szerencsés lenne, ha az adatbázisban használt egyedi azonosítókra (személyek és publikációk azonosítóira) is kereshetnénk.
- A rendszer a szerzői mezőkben kereséskor értelmezi az ékezetek nélküli keresést is, de helyettesítő karakterek használata sehol nem engedélyezett.
- Sem parancsnyelvi keresésre, sem operátorok használatára nincs módunk.
- A találati listában a cím, szerzőségi közlés, megjelenés, terjedelem adatai mellett, ahol meg van adva, a dokumentumhoz kapcsolt tárgyszavakat is feltüntetik *(4. ábra)*.
- A találati lista rendezésére nem tudunk paramétereket megadni. A listában nem egyszerű tájékozódni, mert automatikusan annak a mezőnek a betűrendjében kapjuk, amelyben kerestünk. Ráadásul, az összes találat egyetlen oldalon jelenik meg, a lista tördelésére, rendezésére nincs lehetőség. Különösen nagy problémát jelent ez, ha több ezer dokumentum adatait kapjuk egy keresőkérdésre válaszul.
- A találati lista tetején megjelenik maga a keresőkérdés is, de nem módosíthatjuk utólag, és a keresési történetet sem menthetjük el. Az egyes keresőkérdések importálására sincs lehetőségünk, aminek a címbeli és tárgyszavas keresésnél lehet jelentősége.
- A tárgyszavas keresés általában igen kevés találatot ad. Ennek oka, hogy a dokumentumok tartalmát leíró mezők hiányosan vannak kitöltve. Nagyon kevés dokumentumnál van egyáltalán tárgyszó, kulcsszó feltüntetve. Ráadásul nem egységes a tárgyszavazás, és a keresésnél nem áll rendelkezésre semmilyen, az eligazodást segítő lista. A csak egyoldali csonkoltság is nehezíti a feladatot – a *kutatás* tárgyszóra nem kapjuk találatként a *nyersanyagkutatás*t.

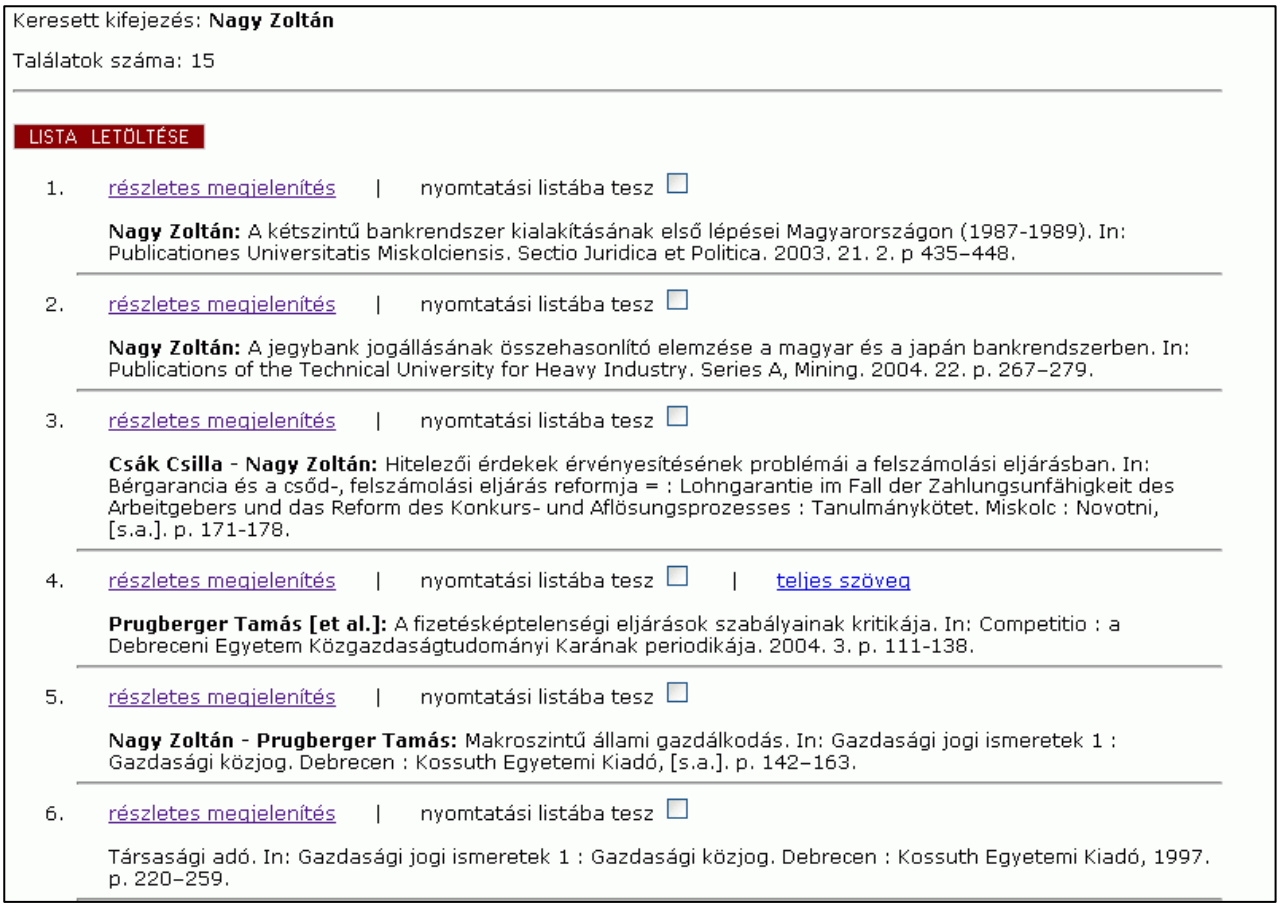
Keresett kifejezés: **Nagy Zoltán**

Találatok száma: 15

LISTA LETÖLTÉSE

1. részletes megjelenítés | nyomtatási listába tesz ☐

Nagy Zoltán: A kétszintű bankrendszer kialakításának első lépései Magyarországon (1987-1989). In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica. 2003. 21. 2. p 435–448.

2. részletes megjelenítés | nyomtatási listába tesz ☐

Nagy Zoltán: A jegybank jogállásának összehasonlító elemzése a magyar és a japán bankrendszerben. In: Publications of the Technical University for Heavy Industry. Series A, Mining. 2004. 22. p. 267–279.

3. részletes megjelenítés | nyomtatási listába tesz ☐

Csák Csilla - Nagy Zoltán: Hitelezői érdekek érvényesítésének problémái a felszámolási eljárásban. In: Bérgarancia és a csőd-, felszámolási eljárás reformja = : Lohngarantie im Fall der Zahlungsunfähigkeit des Arbeitgebers und das Reform des Konkurs- und Aflösungsprozesses : Tanulmánykötet. Miskolc : Novotni, [s.a.]. p. 171-178.

4. részletes megjelenítés | nyomtatási listába tesz ☐ | teljes szöveg

Prugberger Tamás [et al.]: A fizetésképtelenségi eljárások szabályainak kritikája. In: Competitio : a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának periodikája. 2004. 3. p. 111-138.

5. részletes megjelenítés | nyomtatási listába tesz ☐

Nagy Zoltán - Prugberger Tamás: Makroszintű állami gazdálkodás. In: Gazdasági jogi ismeretek 1 : Gazdasági közjog. Debrecen : Kossuth Egyetemi Kiadó, [s.a.]. p. 142–163.

6. részletes megjelenítés | nyomtatási listába tesz ☐

Társasági adó. In: Gazdasági jogi ismeretek 1 : Gazdasági közjog. Debrecen : Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997. p. 220–259.

4. ábra **Egy találati lista részlete**

- Nagyobb szerepet kaphatna ez a kereséstípus, ha nemcsak a tárgyszó adattípusban, hanem a leírások, absztraktok mezőjében is keresne, még inkább, ha volna lehetőség a dokumentumok teljes szövegére kiterjeszteni a keresést.
- A találati listában kijelölhetünk dokumentumokat, vagy az egész listát, a *nyomtató listába tesz* négyzet kipipálásával, és letölthetjük ezt a listát *txt* formátumban. Ha az egész listát kijelöltük, akkor nincs mód a kijelölés visszavonására egyetlen gombnyomással, csak a böngésző *Vissza* funkciója segítségével, mert a *Mindet kijelöl* gombra ismételten kattintva az egész lista eltűnik.
- A letölthető nyomtatólista azonban a karakterek nem megfelelő kódolása és az adatok sokszor hibás megjelenítése miatt szinte használhatatlan. Áttekinthetetlen, ömlesztett, számokkal sem tagolt listát kapunk így, amelyben nemegyszer olyan adatok is szerepelnek (pl. kötetadatok helyett az ISBN, vagy a sortörést jelentő <br> tag), amelyeket a listában szabad szemmel nem látunk. Olyan adatok pedig, amelyek a listában láthatók (pl. megjelenés, terjedelem), gyakran nem jelennek meg ebben a formában.
- Feltehetően programozási hiba eredménye az is, hogy egyes szerzőknél, bár a találatok számában egy nagyobb számot olvashatunk, a listában csak 5-6 dokumentum szerepel, a teljes lista eléréséhez csak a *Mindet kijelöl* gomb használatával juthatunk el.
- Mivel az adatbázis alkalmas teljes szövegű dokumentumok tárolására, már a találati listában láthatjuk, hogy mely dokumentumokat tudjuk megtekinteni. A megfelelő helyre kattintva azonban nemegyszer csalódást okoz, hogy nem a dokumentumot találjuk ott, hanem csak az eléréséhez használható oldalt (például a *Central and Eastern European Online Library* oldalára kalauzol bennünket a csatoló), vagy egy már nem élő URL címre mutat a hivatkozás. Például a *Földtani kutatás* című folyóiratban megjelent cikkeket azért nem érjük el teljes szöveggel, mert a folyóirat helye időközben megváltozott, mára önálló oldalon érhető el.

- A dokumentumok egy része valóban az adatbázisban tárolódik, ezek azok, amelyek az NDA-n keresztül is lekérdezhetők. Ha ilyen dokumentum mellett keressük a teljes szöveget, kicsit zavaró, hogy az indexfájlhoz jutunk csak el, és nem nyílik meg rögtön a dokumentum. Máskor viszont, ha egy dokumentum például az oktató saját egyetemi honlapjáról érhető el, van mód a közvetlen megtekintésre, de az így tárolt dokumentumok nem kerültek be az NDA-ba. Ezért lehetséges, hogy például az adattárban szereplő *folyadékporlasztó*ra vonatkozó két szabadalmi leírás közül csak az egyik érhető el a közös keresőfelületről.
- A tárolt dokumentumokra formátum tekintetében sokszínűség jellemző. Találunk PDF, JPG, ZIP, HTML, de DOC formátumban őrzött anyagokat is. Pedig a tovább nem szerkeszthető formátum tudományos kutatás eredményeinek közlésénél fontos lenne. Megoldás lehetne a teljes szövegű dokumentumokat egységes formátumban és formában, például egy, az adatokat és az adatbázis nevét tartalmazó fejléccel ellátva tárolni.
- Ráadásul a tárolt dokumentumokat megnyitva nem találjuk bennük a rájuk vonatkozó metaadatokat, itt leggyakrabban csak a szerző és a cím olvasható, pedig elmentve, környezetéből kiemelve a dokumentumok forrását így csak az adatbázisból történő újabb keresés útján ismerhetjük meg.
- A találati listából a *Részletes megjelenítés*re kattintva külön ablakban megnyithatjuk az egyes publikációkhoz tartozó adatlapokat *(5. ábra)*. Az eddigi adatokon túl itt a publikációt jellemző általános és speciális adatokat is megtekinthetjük. Az utóbbi sajnos sokszor nincs kitöltve.
- Itt olvashatjuk a publikációhoz tartozó absztraktot is, ha van. Szerencsésebb volna a teljes szöveghez hasonlóan ezt is feltüntetni a találati listában, és külön oldalon olvashatóvá tenni, vagy szabályozni a terjedelmét, mert az adatlapon a hosszabb szövegek kezelhetetlenné válnak.

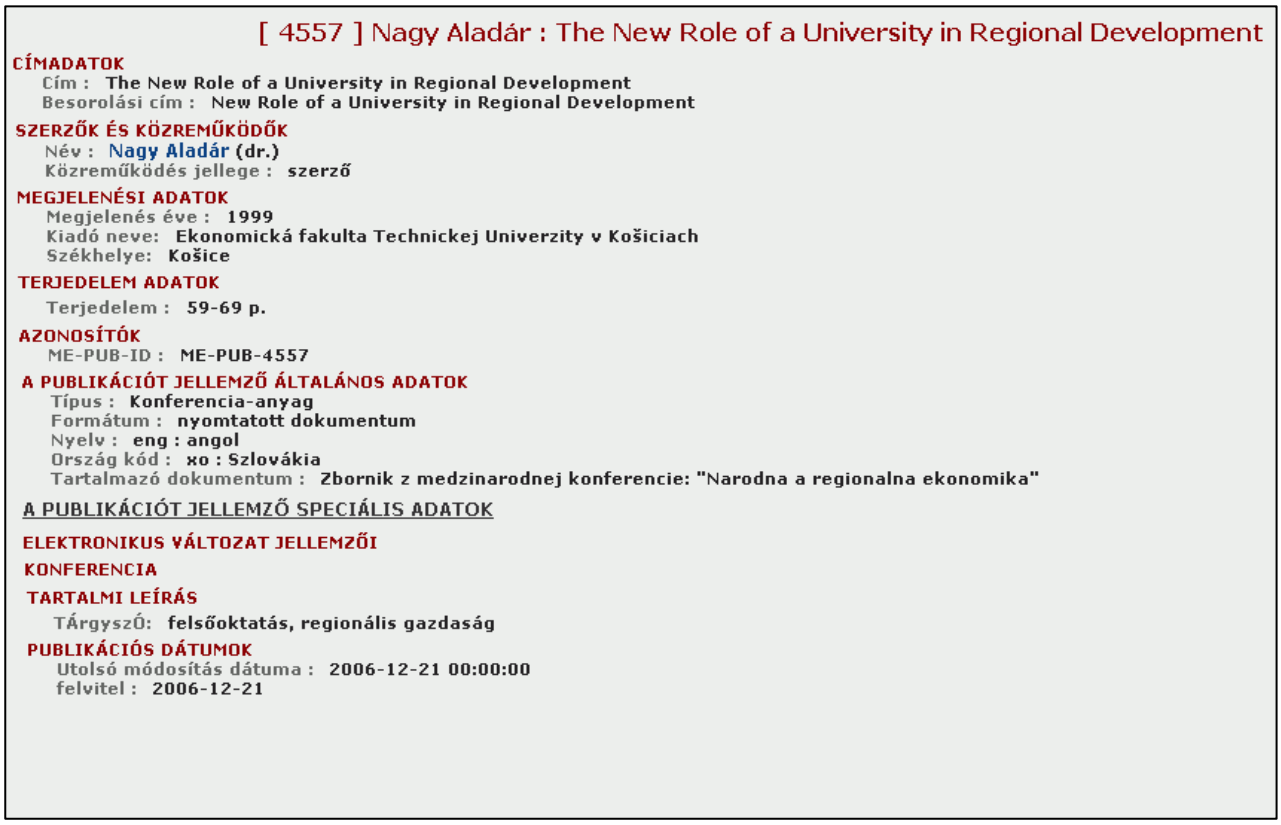

[4557] Nagy Aladár : The New Role of a University in Regional Development

CÍMADATOK
Cím : The New Role of a University in Regional Development
Besorolási cím : New Role of a University in Regional Development

SZERZŐK ÉS KÖZREMŰKÖDŐK
Név : Nagy Aladár (dr.)
Közreműködés jellege : szerző

MEGJELENÉSI ADATOK
Megjelenés éve : 1999
Kiadó neve: Ekonomická fakulta Technickej Univerzity v Košiciach
Székhelye: Košice

TERJEDELEM ADATOK
Terjedelem : 59-69 p.

AZONOSÍTÓK
ME-PUB-ID : ME-PUB-4557

A PUBLIKÁCIÓT JELLEMZŐ ÁLTALÁNOS ADATOK
Típus : Konferencia-anyag
Formátum : nyomtatott dokumentum
Nyelv : eng : angol
Ország kód : xo : Szlovákia
Tartalmazó dokumentum : Zbornik z medzinarodnej konferencie: "Narodna a regionalna ekonomika"

A PUBLIKÁCIÓT JELLEMZŐ SPECIÁLIS ADATOK

ELEKTRONIKUS VÁLTOZAT JELLEMZŐI

KONFERENCIA

TARTALMI LEÍRÁS
TÁrgyszÓ: felsőoktatás, regionális gazdaság

PUBLIKÁCIÓS DÁTUMOK
Utolsó módosítás dátuma : 2006-12-21 00:00:00
felvitel : 2006-12-21

5. ábra **Egy publikációhoz tartozó adatlap**

Tartalom, minőség

- Az adatbázis nagyon sokféle dokumentumot tárol és tesz kereshetővé. Mivel a gyűjtőkör meghatározása nem tartalmi szempont alapján történt, a feldolgozott publikációk áttekinthetőségét megnehezíti a különböző fokú feltártság.
- Az interaktivitás pedig, melynek mértékére vonatkozóan nem találtam adatokat, azt eredményezi, hogy a tárolt adatok nem tűnnek elég ellenőrzöttnek.
- A bibliográfiai adatok leírása gyakran nem egységes, gépelési hibákat, hiányosságokat találunk sok helyen.
- Az adatbázis nagyon sok dokumentumtípus, formátum speciális adatainak kezelésére alkalmas. A hagyományos nyomtatott dokumentumoktól az elektronikus vagy multimédiás alkalmazásokig, a szabványokon, szabadalmi dokumentumokon át a kutatási jelentések leírásáig mindenféle adatmező rendelkezésünkre áll. Az adatbázis építői azonban nem használják ki a felkínált lehetőségeket. A nyitólap tanúsága szerint a szerzőktől gyűjtött publikációjegyzékekből töltik fel az adatok nagy részét, ami akadályozhatja a nagyobb mélységű feltárást. Az adataikat maguk gondozó szerzők számára pedig nincs kidolgozott követelményrendszer, amely meghatározná, milyen adatokat kell feltétlenül megadniuk a tartalmi szempontú kereséshez.
- Arra vonatkozóan sem találtam megszorítást, hogy az azonos tanulmányok különböző kötetekben vagy kiadásokban, gyakran utánnyomásokban megjelenve jelölve legyenek. Így előfordul, hogy egy szerzőnél feltűnően sok azonos című, és nagyon hasonló adattal rendelkező publikáció található, ami megnehezíti a releváns információk szűrését.
- Az oldalon találunk gyarapodási jegyzéket, amely szerint 2006 óta az adatbázis dinamikusan fejlődik, mára 2199 szerzőtől 8983 publikációt tartalmaz. Kísérletet téve a teljes állomány kilistázására, a 2009-ig megjelent dokumentumok lekérdezésére azonban kevesebb találatot kapunk. Ennek oka többnyire a hiányosan, vagy hibásan kitöltött adatlap (van olyan dokumentum, amelynél a kiadás dátuma 20004.).
- Más szempontból is megtévesztő ez a nagy szám. A gyarapodási jegyzékben csak 372 egyetemi szerző van feltüntetve. A többi szerzőhöz tehát nem tárol külön adatokat a rendszer. Ennek oka a sok társszerzős publikáció, ahol minden szerzőt, közreműködőt, de még a közreadó testületet is felveszik a szerzőségi közlésben. Rá-adásul, az *Adatfeltöltési útmutató* szerint, ha egy publikáció valamely önálló dokumentum részeként jelenik meg, fel kell venni az adatbázisba a forrásdokumentum adatait. Így kerülhetnek a publikációk közé folyóiratcímek, konferenciakiadványok, gyakran szerzőségi közlés nélkül, vagy az egyetemhez nem tartozó szerzőkkel feltüntetve. Ezért a gyarapodási statisztika az egyetem tudományos életben betöltött szerepéről nem adhat hiteles képet.
- Annak ellenére, hogy a forrásdokumentumok adatai is szerepelnek, nem tudjuk lekérdezni az egy-egy szaklapban megjelent cikkeket, mert a *dokumentumtípus* és a *cím* csak a publikációként felvett dokumentumra vonatkozik.
- Problémát jelentenek még az olyan adatlapok, amelyekben a dokumentum típusát hibásan adták meg. Cikkeket gyakran csak *időszaki kiadvány* dokumentumtípusra keresve találunk meg, a konferenciaanyagként feltüntetett írásoknál pedig nemegyszer hiába keressük a konferenciára vonatkozó adatokat.
- Megtekinthetjük a látogatottsági statisztikát. E szerint a böngészést az elmúlt évek során megközelítőleg 19 600-szor, az egyszerű keresést 1900-szor, az „összetett keresést” pedig 800 alkalommal használták. A keresőfunkciók fejlesztésekor érdemes lenne elgondolkozni ezeken a számokon.
- A fejlesztési irányokra, távlati célokra vonatkozóan az oldalon nem találunk információkat.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A dokumentumok metaadatokkal való ellátottsága az adatlapok kitöltöttségének függvényében változó. A legfontosabb információkat szinte mindenhol megtaláljuk, de a speciális adatok körét jobban kihasználva sokkal megbízhatóbb szolgáltatást lehetne létrehozni.
- Bár az adatbázist bemutató cikk szerint (KISS Andrea–VITÉZ Gáborné: *Miskolci Egyetemi Publikációs Adatbázis* = TMT, 53. köt. 7−8. sz.) a qDC metaadatséma-ajánlásokat vették alapul, Dublin Core metagenerátor segítségével az adatlapokról csak igen kevés információ nyerhető.
- Előremutató a Nemzeti Digitális Adattárral való együttműködés, de az adatok egységesítése, szabványosítása még tovább fejleszthető. A dokumentumoknak csak igen kis része, 98(!) jeleníthető meg a közös keresőfelületen keresztül.
- A szolgáltatást a nagyobb keresőmotorok (Google, Yahoo) indexelik.

Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Gyűjtemény

Honlap: *http://www.bibl.u-szeged.hu/egy/*
Fenntartó: Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár
Értékelés dátuma: 2008. február 9−10.
Értékelő: Somogyi Tamás

Általános értékelés

A *Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Gyűjteményének (6. ábra)* négy nagy adatbázisa van:

- Egyetemi bibliográfia,
- Cikkadatbázis,
- Disszertációk,
- Képgyűjtemény.

A gyűjtemény így mutatja be magát:
„Az Egyetemi Gyűjtemény szervezése 1970-ben indult meg az Egyetemi Könyvtárban a József Attila Tudományegyetem Egyetemi Tanácsának határozata alapján. Felállításának célja − ahogyan azt a rektori körlevél is megfogalmazta:

- *az egyetemtörténeti kutatások előmozdítása,*
- *az Egyetem oktatási-kutatási tevékenységére, társadalmi életére, kapcsolataira vonatkozó dokumentumok gyűjtése, feldolgozása és megőrzése,*
- *kiállítások rendezéséhez, az egyetem életének demonstrálását célzó egyéb alkalmakhoz bázis biztosítása,*
- *egyetemünknek a hazai és nemzetközi tudományos életben betöltött szerepét bemutató kiadványok szerkesztésében való közreműködés.”*

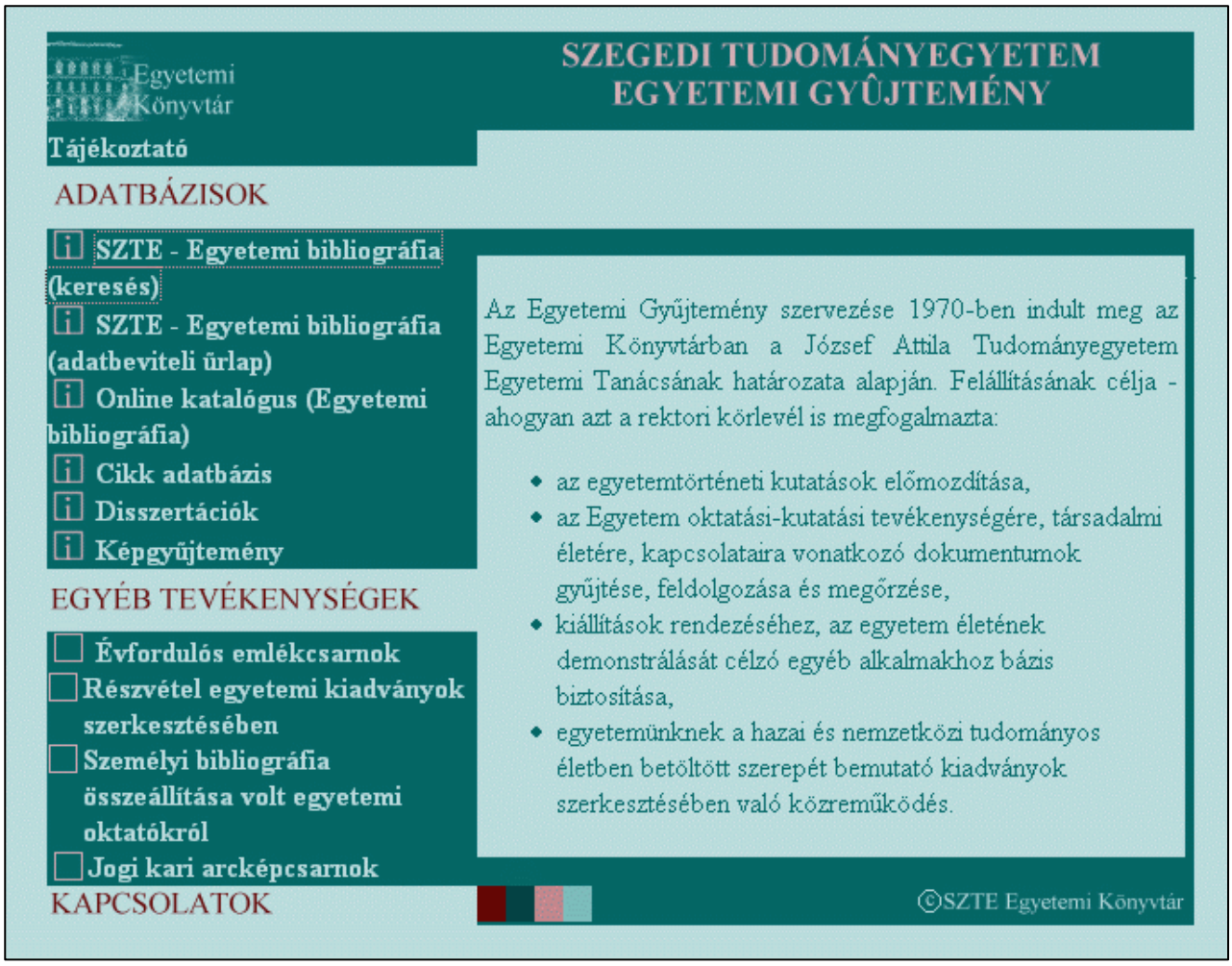

6. ábra **A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Gyűjteményének főoldala**

A gyűjteményt böngészve a látogatóban az az érzés támadhat, hogy még mindig csak a fenti célokat próbálja megvalósítani a könyvtár a kilencvenes évek színvonalán. A tartalom keresését, jobb hozzáférhetőségét semmi sem könnyíti meg, multimédiás tartalommal nem találkozni, és egyetlen letölthető tartalomra sem bukkantam.

Ezen a bemutatkozáson kívül hosszas tájékoztató olvasható a gyűjteményről általában; rövidebb, érthetőbb összefoglaló a pontos tartalomra, a bővülésre, statisztikákra vonatkozóan azonban hiányzik. Az egyes adatbázisokat rendkívül egyszerű keresőfelületen is elérhetővé kellene tenni, most ugyanis nem találkozhat a látogató semmilyen információval, segítséggel a keresőfelületeken.

Egy ausztrál egyetem adattárát böngészve a főoldalról indulva csupán 4, azaz négy kattintás után előttem PDF-ben a teljes publikáció. A szegedi Egyetemi Gyűjtemény disszertációs adatbázisát böngészve csak ötödszörre sikerült olyan tárgyszót beírnom, amire kaptam találatot.

Talán az egyetem nem is büszke az oktatói, kutatói, hallgatói által elért tudományos eredményekre? Talán nem is szeretné bemutatni őket a világnak, hanem csak kényszerűségből enged egy kis betekintést az egyetemen született tudományos tartalmakba? Egy nagy tekintélyű egyetem könyvtárának igenis sokkal több szolgáltatást kellene nyújtania, magasabb színvonalon, amelyek 2008-ban bárhol a fejlettebb világban már szinte természetes elvárásnak tekinthetők.

Csak néhány, alapvető funkciót említve:
- meg kell oldani a publikációk minél nagyobb részének szabad, online hozzáférhetőségét;
- lehetővé kell tenni a betekintést minden publikáció tartalmába, például a bevezetés többnyelvű közzétételével;
- minél több szempont szerinti keresést kell biztosítani;
- a könyvtári szolgáltatásokat és a találati listát össze kell kapcsolni (pl. megrendelés, előjegyzés).

Kiindulási alapnak megfelelő az Egyetemi Gyűjtemény, amely jelenleg lényegében csak egy-egy oktató vagy tanszék tudományos munkáját regisztrálja, és az egyetem vezetése által kért statisztikákat hozza létre.

Szomorúan tapasztalom, hogy a magyarországi egyetemi és tudományos könyvtárak alaposan lemaradtak nemcsak a fejlettebb országbeli társaikhoz, hanem nem ritkán az elmaradottabb országbeli társaikhoz képest is. Ez utóbbi mutatja, hogy elsősorban nem a könyvtár költségvetése határozza meg a könyvtár, illetve az egyetem „tudományos szolgáltatását" és annak színvonalát. Magyarországon a legnagyobb egyetemi könyvtáraknak kellene élen járniuk és példát mutatniuk. Minél gyorsabban, hiszen elmaradottságunk szégyenre ad okot, nem beszélve tudományos eredményeink kisebb mértékű hozzáférhetőségének a következményeiről.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség
- A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Gyűjteményének egyetlen egyszerű, a kilencvenes éveket idéző felülete van. Sem megjelenésében, sem funkciójában nem tükrözi egy nagy egyetem szellemiségét, a tudomány eredményeinek közzétételi szándékát.
- Közöl ugyan hosszas tájékoztatót, de semmilyen jövőre néző célkitűzés nem olvasható. Nincs naprakész statisztika például az adatbázisok tartalmáról, a publikációk népszerűségéről, feltöltésük időpontjáról. Semmi nyomát nem láttam annak, hogy a felülettel komolyan foglalkoznak a könyvtár munkatársai.
- A felület egynyelvű, az egyetem tudományos eredményei, pontosabban a publikációk katalóguscédulái is csak magyarul kereshetők.
- Akadálymentes verzióra nem bukkantam, a felület használatát semmi sem könnyíti a vakoknak vagy gyengén látóknak.
- Útmutató a keresőfelületek használatához elérhető, bár nem magán a keresőfelületen, hanem a hosszú tájékoztató oldalon. Ez sem felhasználóbarát megoldás.
- A felhasználók kérdéseinek, visszajelzéseinek a könyvtár nem kínál lehetőséget a keresőfelületen, mintha ezeket a könyvtár nem is várná.

Kereső funkciók, találatok
- A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Gyűjteménye négy adatbázisához négy rendkívül egyszerű, külön keresőfelület tartozik, csak magyar nyelven, akadálymentesség nélkül.
- Az egyetemi bibliográfiai adatbázis keresője a következő mezőkkel várja a látogatókat: *Szerző* és *Év*, valamint *Kar*, *Tanszék* és a *publikáció típusa* választható kötött listából. A listák szerkesztése nem a tartalomhoz igazodik: a Gyógyszerésztudományi Kart is ki lehet választani, no-

ha egyetlen bejegyzése sincs, és egyetlen találat sem érkezik, a szakdolgozatokra sem.

- Az egyetemi bibliográfia még egy keresőfelületen keresztül is elérhető. Ezen, a többitől megjelenésében is eltérő felületen, már a katalóguscédulák összes mezőjében lehet keresni, sőt listák is segítenek a keresésben. Érdekesség, hogy „Bugyi László” szerzőre keresve itt 19, míg az előző felületen 21 találat érkezik.
- A Cikkadatbázis keresőfelületén *Cím*, *Tárgyszó*, *Újság címe* és *Dátum* mezőket kitöltve kereshetünk *(7. ábra)*. Itt nincs lista, például az újságok címére, így a böngészés teljesen kizárt. Érdekes, hogy a szerkesztők a szerzői név alapján történő keresést sem ajánlják fel, nincs is ilyen keresőmező.
- A Disszertációk adatbázis keresőfelülete még kevesebb lehetőséget kínál: *Szerző*, *Cím* és *Tárgyszó* alapján kereshet a látogató *(8. ábra)*.
- Végül a Képgyűjtemény keresőfelülete következik, amelyen egy listából választhatók a kereshető mezők (*téma*, *időpont*, *személynév*, *sorszám*, *megjegyzés* és az *összes*). Meglepő volt, hogy a személynévre csak akkor kaptam találatot, ha pontosan, nagybetűvel kezdve írtam.
- A keresőfelületek közös jellemzője, hogy ékezet nélkül nem kapunk találatot, a képgyűjteményben való kereséskor pedig a kis- és nagybetűk különbözőségére is ügyelni kell. Pedig máshol már az elírásokat is tudják kezelni a keresőmotorok.
- A keresőmezők kicsik, hűek a kilencvenes évek monitorfelbontásához.
- A képgyűjteményen kívül minden találati lista egyelemű: csak a legelső találat jelenik meg. Újabb különlegesség, hogy a keresés eredményeként kapott katalóguscédulák több mezőt tartalmaznak, mint amennyiben keresni lehet.
- Azért a találati lista többi elemét is megkaphatja a kereső: letöltheti az eredményül kapott katalóguscédulákat egyszerű szövegként, egymás után felsorolva.
- Néhány helyen URL is látható, de a lelkesedés hamar tova is száll, mert nem lehet kattintással megnyitni, ráadásul a kimásolás is nehézkes a hivatkozás több sorba tördelése miatt.

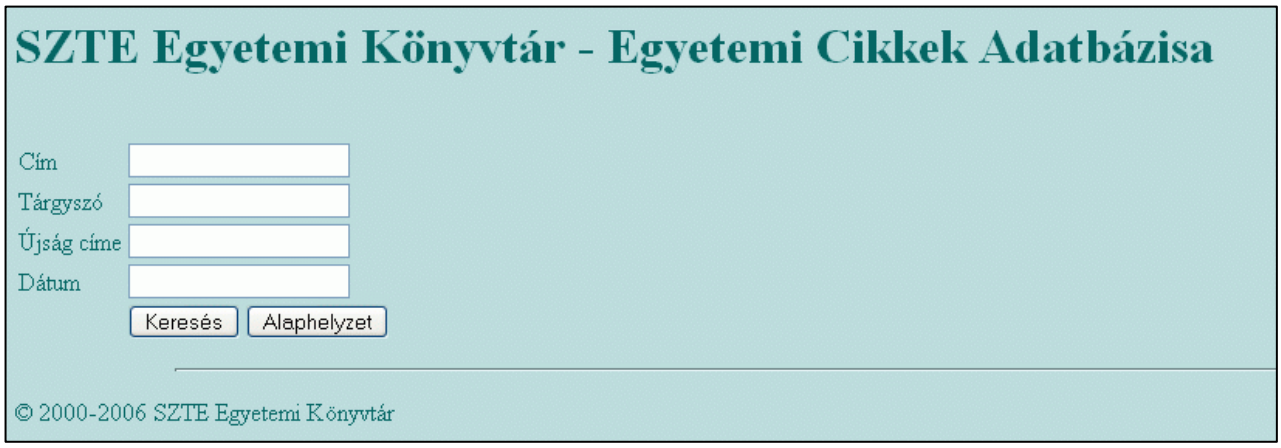

7. ábra **Az egyetemi cikkek keresőfelülete**

8. ábra **A disszertációk keresőfelülete**

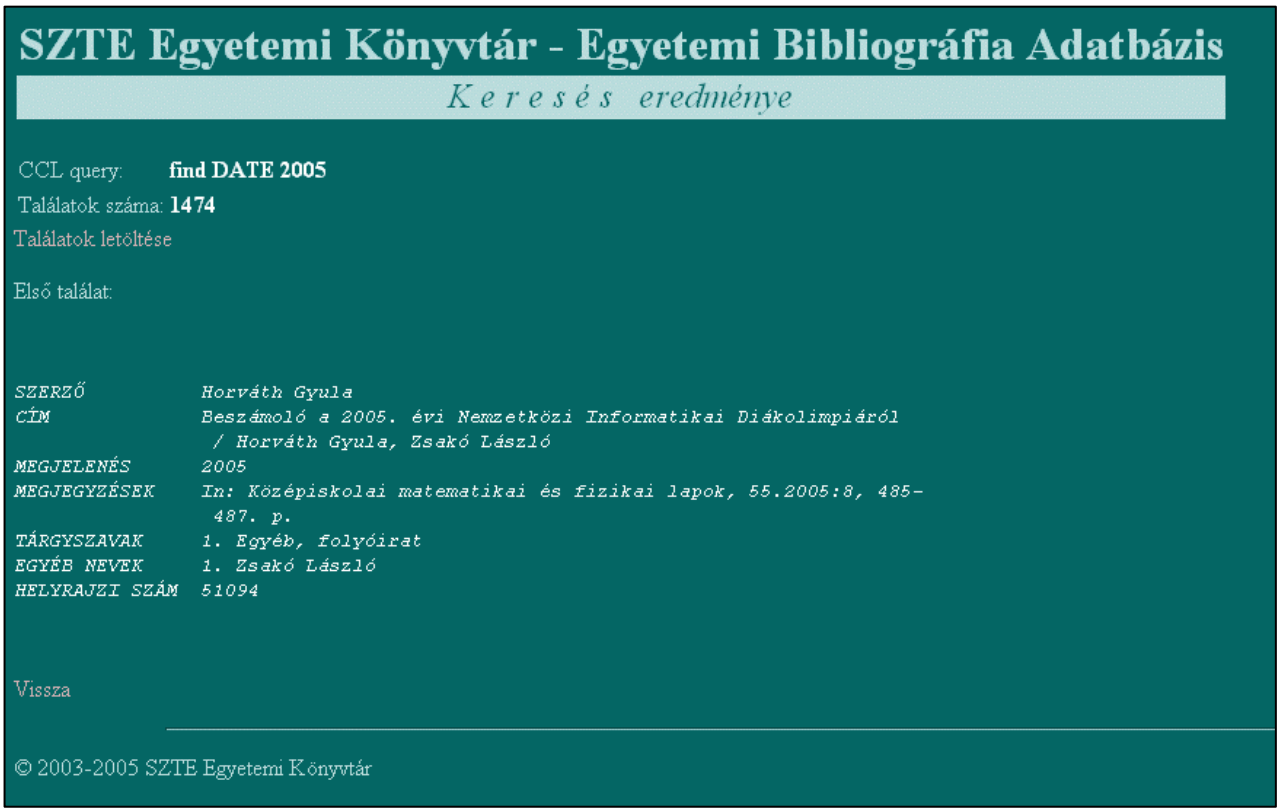

9. ábra **A bibliográfia adatbázis találati „listája”**

- A találati listához semmilyen értelmes funkció nem tartozik (szerintem a katalóguscédulák kinyomtatása nem az). Nincsen összekapcsolva semmilyen könyvtári szolgáltatással, a letöltési lehetőségről nem is álmodva. Ezek a gyatra keresőfelületek jelenlegi formájukban vajon menynyire hasznosak a tudományos élet szereplői és a laikusok számára? Képesek-e a Szegedi Egyetem és könyvtárának pozitív megítélését szolgálni?

Tartalom

- Lényegében a Szegedi Egyetem tudományos publikációinak (illetve egy részüknek) a katalóguscéduláit tartalmazza és teszi hozzáférhetővé az Egyetemi Gyűjtemény. A tájékoztató szerint évente bővül az adatbázis, illetve egy adatbeviteli űrlap segítségével bárki alkothat új katalóguscédulát. A katalóguscédulák a publikációk tartalmának bemutatására nemigen alkalmasak, az új felvitelnél még tárgyszó mező sincs.
- A katalóguscédulákhoz semmilyen könyvtári szolgáltatás nem kapcsolódik, letölthető illetve multimédiás tartalmak nincsenek. A publikációk digitális megőrzésének nyomait nem találni. Jelenlegi formájában vajon a szegedi és más egyetemi hallgatóknak, oktatóknak, kutatóknak, vagy akár a laikus érdeklődőknek milyen használható funkciója van e szolgáltatásnak?
- Nehéz megindokolni egy olyan szolgáltatás fenntartását, amely egyáltalán nem képes megfelelni a ma követelményeinek, a mai felsőoktatási és kutatási élet szereplői által támasztott igényeknek.

Metaadatok, együttműködési lehetőségek

- A kevéske elérhető metaadat mindenképpen bővítésre szorul, főleg a mögötte lévő tartalom leírásán, könnyebb kereshetőségén kell javítani, illetve szabványosítani kell a metaadatokat. Utána következhet a metaadatok minél több keresőszolgáltatáshoz való eljuttatása.
- Ha egy modern, nagy egyetemi könyvtár a tudományos életet, a felsőoktatást szeretné kiszolgálni, akkor minden lehetőséget meg kell ragadnia, hogy az egyetemen keletkezett tudományos publikációkat büszkén közzétegye, az intézmény és oktatói-kutatói gárdájának hírnevét öregbítse. A tudományos élet forgatagában való részvétel támogatása, a több és színvonalasabb eredményekre való ösztönzés feladata lenne egy ilyen (képzeletbeli?) egyetemi könyvtárnak. Ehhez szükség van jó minőségű metaadatok előállítására, illetve előállításukban való közreműködés-

re; a metaadatok karbantartására és folyamatos megjelenésük megoldására keresőszolgáltatásokkal való együttműködésben. Az erre vonatkozó törekvéseknek sajnos nyomát sem lehet találni jelenleg az Egyetemi Gyűjteményben.

Köztestületi Publikációs Adattár

Honlap: *http://www.mtakoztest.hu/kpa.htm*
E-mail: *MTA-KPA@mail.iif.hu*
Fenntartó: MTA Kutatásszervezési Intézet
Értékelés dátuma: 2008. február 10.
Értékelő: Drótos László

Általános értékelés

A *Magyar Tudományos Akadémia* elnöksége 2003 februárjában (az MTA KSZI saját honlapján levő történet szerint 2004-ben) határozott a köztestületi tagok publikációs és idézettségi adatait tartalmazó *Köztestületi Publikációs Adattár* (*KPA*) létrehozásáról, és a feladattal az *MTA Kutatásszervezési Intézet*et bízta meg. Az MTA-nak már van egy hasonló, 2001-ben alapított, *Tudományos Publikációs Adattár* (*TPA*) nevű szolgáltatása a *www.mtatpa.hu* címen, de ebben csak az akadémiai kutatóhelyeken dolgozók publikációit tartják nyilván. A KPA ehhez képest egy szélesebb körre* terjed ki, igaz, nem kötelező jelleggel. Egyelőre mindkét adatbázis külön érhető el a *www.mta.hu* honlap bal oldali menüjének *ADATTÁRAK* pontja alatt, két különböző keresőfelülettel, de remélhetőleg a jövőben ezek egyetlen szolgáltatássá olvadnak össze, mint ahogy éppen ezen értékelés írása idején, 2008. februárjában kerülnek a KPA-ba az *MTA Könyvtára* által 1960 óta szerkesztett *Akadémikus Bibliográfia* tételei is. Sőt a *www.mit.bme.hu/services/pubinfo/gyik.htm* lapon levő tájékoztató szerint várható a KPA és a *BME Publikációs Adattárának* (*mycite.omikk.bme.hu*) közös kereshetősége is, mivel mindkettőhöz ugyanazt a MyCite nevű rendszert használják.

A KPA-ba regisztráció után tölthetnek fel adatokat a köztestületi tagok. A gyűjtőkör olyan jellegű publikációkra és egyéb, nyilvános tudományos teljesítményekre (pl. szabadalmak, tankönyvek) is kiterjed, amelyeket a nemzetközi publikációs adatbankok rendszerint nem tartanak számon. A rendszer minden dokumentumtípushoz nagyon részletes feltöltő és visszakereső űrlapot biztosít, és a találatok megjelenítése és elmentése is rugalmasan választható, sőt a publikációs listák végén impaktfaktort is számol.

A tesztelés során talált három komolyabb hiányosság a következő:

1. Nincsen angol felület (leszámítva azt, hogy RTF-be mentéskor angol feliratok is kérhetők a bibliográfiai adatok mellé), és utalást sem sikerült találni arra, hogy terveznék létrehozását. Egy ilyen szintű tudományos adatbázisnál, amelyben a publikációk nagy része amúgy is idegen nyelvű, és nemzetközileg is érdekes, a kizárólag magyar nyelvű kezelőfelület nagyban csökkenti a felhasználók körét. Egyedül a KSZI honlapján sikerült egy pár mondatos angol ismertetőt találni a szolgáltatásról (sőt ebben néhány érdekes statisztikai adat is van, ellentétben a magyar leírással), de itt meg nincs ugrópont az adatbázisra – bár a fentiek miatt talán nem is véletlenül.
2. Hiányoznak az információk az adattár méretéről, bővülésének üteméről, meglévő hiányairól, az elvégzett és a várható fejlesztésekről, általában magáról az egész projektről. Csak az MTA és a KSZI saját weblapjain megjelent hírekből lehet némi háttér-információt összeszedni, a *www.mtakoztest.hu* honlap nem közöl ilyeneket. Mivel ez egy olyan szolgáltatás, amelynek a bővítésében idővel akár több ezer ember is részt vesz majd, legalább őket illene tájékoztatni a fejleményekről, ha már a felhasználók informálására nem gondoltak.
3. Az „egyszerű”-nek nevezett keresőűrlap is túl bonyolult, ráadásul egyelőre(?) az MTA egyes kutatóintézeteit külön űrlapon és külön adatbázisban lehet csak keresni. Ahhoz, hogy a KPA a bennfenteseken kívül a szélesebb közönség számára is hasznos legyen, szükség volna egy olyan, csak a legfontosabb mezőket tartalmazó gyorskeresőre – lehetőleg a kezdőlapon vagy annak közelében –, amellyel minden tudományos kutató valamennyi publikációja között egyszerre lehetne keresni.

* A Wikipédia meghatározása szerint: *„MTA köztestületi tagok azok a Magyarországon szerzett vagy honosított tudományos fokozattal rendelkező személyek lehetnek, akik a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló törvényben meghatározott feltételeknek megfelelnek, s írásban benyújtott kérvényüket az MTA Kutatásszervezési Intézete elfogadja. A köztestületi tagság tehát nem akadémikusságot jelent, hanem az Akadémiához való lazább kötődést.”*

Összefoglalva: A Köztestületi Publikációs Adattár jól kitalált rendszer arra a célra, hogy egy helyen dokumentálják a magyar tudományos élet jelesebb képviselőinek teljes szakmai életművét és a publikációikra való hivatkozásokat. Több és részletesebb bibliográfiai adatot tartalmazhat, mint amit a kisebb intézményi vagy a nagy nemzetközi publikációs adatbázisok regisztrálni tudnak. A feladathoz az alkalmazott szoftver – némi továbbfejlesztés után – megfelelőnek tűnik, a sikerhez viszont az is szükséges, hogy az érintettek minél nagyobb arányban regisztráljanak és töltsenek fel (minél pontosabb) adatokat, ami pedig már szervezési feladat. Mint ahogy az is, hogy mielőbb készüljön hozzá angol nyelvű változat, hogy bekapcsolható legyen a szakirodalom-kutatás nemzetközi vérkeringésébe.

Részletes értékelés

Felület, használhatóság, segítség

- Az adattárat tartalmazó *www.mtakoztest.hu* honlap látványvilága a 19. századi akadémiai hangulatot idézi *(10. ábra).* Hogy ez mennyire szerencsés választás a 21. század tudományos kutatásainak és eredményeinek bemutatásához, az megítélés kérdése. Az viszont már webdizájnprobléma, hogy az eredetileg elég ízlésesen megtervezett külalak több helyen kezd szétesni: a háttérhez használt barna pasztellszínektől például élesen elütnek a KPA élénk kék színű – ráadásul lenyomáskor a Firefoxban piros keretű sárgára(!) váltó – ugrópontjai; az egyszerű kereső űrlapján a menükben levő hosszú intézménynevek és a valamiért a *Szerző* mellé és nem alá tett *Szerkesztő* mező vízszintesen szétnyomják az oldal eredeti alakját; a barna háttérre pirossal írt, apró- és többnyire vékonybetűs menüpontok és segítség feliratok pedig alig láthatók.
- A navigációt némileg nehezíti, hogy a *www.mtakoztest.hu/kpa.htm* kezdőlapra nincs visszalépési lehetőség; hogy a keresőképernyők és a találati listák is új ablakban nyílnak (előbbiek a *Kilépés* feliratra kattintva figyelmeztetés nélkül bezáródnak); hogy a súgó ablakában nincs címés ikonsor; de a legzavaróbb talán, hogy Explorerrel használva az *Egyszerű keresés* űrlapján automatikusan a dokumentumtípus menüjén van a fókusz, így ha a felhasználó ösztönösen az egér görgőjével vagy a PgDn gombbal próbálja lejjebb vinni az ablakot, valójában másik típust választ, ami ráadásul az űrlap azonnali újratöltődését eredményezi, és egyben néhány másodperces várakozást jelent.

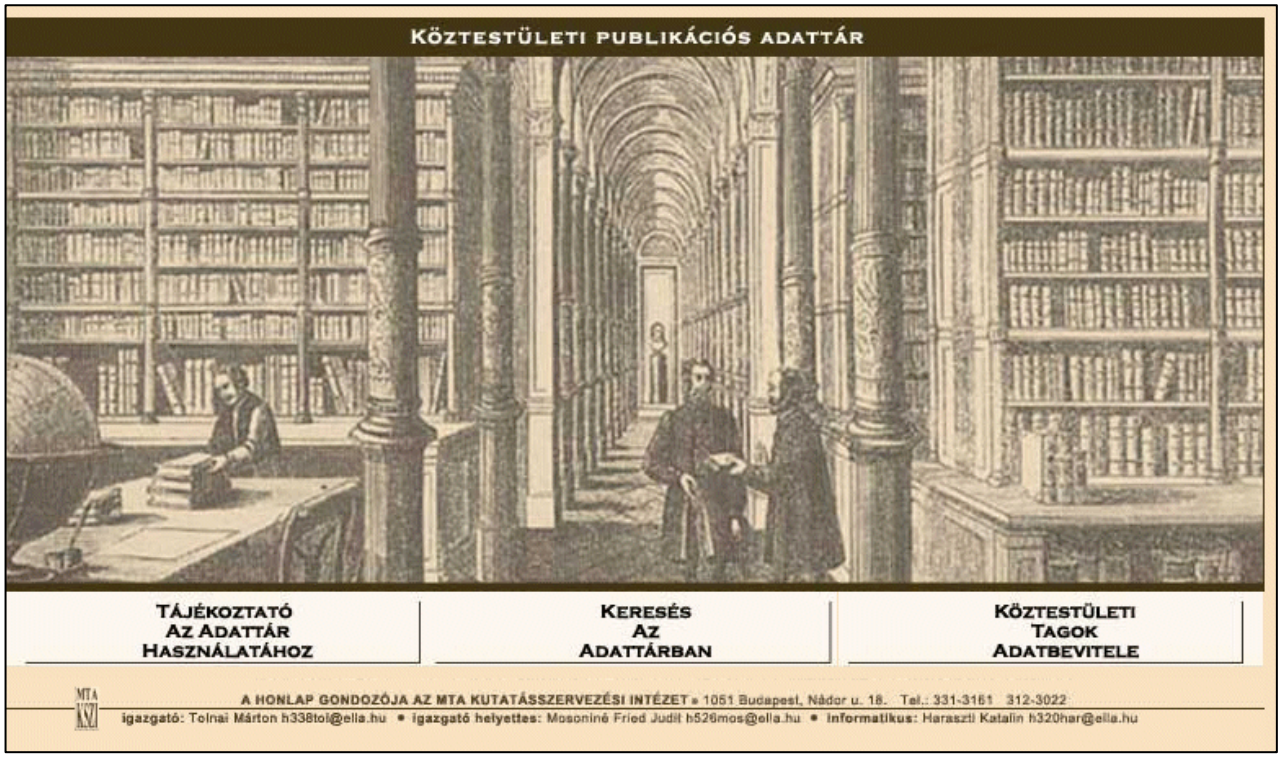

10. ábra **A KPA kezdőlapja**

- Amúgy a felület rendben működik Explorer 6.0 és Firefox 2.0 alatt is (a tájékoztató a Netscape 7.0-át is említi), de a lynx karakteres böngészővel használhatatlan, úgyhogy nemcsak egy angol, hanem egy akadálymentes felület is jó volna hozzá. Bár néhol, például a találati listák felett vannak pirossal és aláhúzással kiemelt betűk, amelyek gyorsbillentyű parancsokhoz tartoznak (a súgó szerint ezeket az Alt gombbal együtt kell lenyomni, de valójában az Alt és a Shift együttes lenyomásával sikerült csak használni őket, és inkább csak Firefoxban), ám mivel nem minden ablakban van ilyen lehetőség, ezért egeret is használni kell az adatbázisban való kereséshez. Ha nem kap életjelet a klienstől, a rendszer egy idő után megszakítja a sessiont, és törli a keresési előzményeket, azonban erre nem figyelmeztet, és arról sem tájékoztat, hogy ez hány percnyi inaktivitás után következik be.
- A rendszerhez többféle, félig-meddig megírt súgó tartozik. A legrészletesebben a beviteli szabályok vannak leírva az adatszolgáltatók számára, a pusztán keresni akarók már kevesebb segítséget kapnak. A MyCite rendszer saját súgója tipikus informatikusszöveg: nehézkes, magyartalan vagy egyszerűen fölösleges mondatokkal (pl. *„amelyik be van jelölve azok kerülnek be a szűrésbe”*, *„Idézők keresésre: Az idéző közlemények között lehet keresni”*); egyes részei (pl. a letölthető formátumokról szóló nagyon is fontos fejezet) pedig egyszerűen hiányoznak. A *www.mtakoztest.hu/kpa_tah_help.htm* oldalon levő adatbeviteli kézikönyv már egy értelmesebben megírt, sőt néhol – sajnos felismerhetetlenül lekicsinyített – képekkel illusztrált szöveg. Mindkettőben sok gépelési hiba fordul elő (pl. *mpakt faktor*, *áltatla bevitt*, *céjlát*, *dolgozat mellet*), nyilvánvalóan nem nézték át őket a helyesírásellenőrrel. Ezt a két HTML dokumentációt még két PDF fájl egészíti ki, amelyek lépésenként elmagyarázzák, hogy hogyan lehet átvenni a publikációs adatokat a *Web of Science* és a *PubMed* adatbázisokból a KPA-ba. (És van még egy további menüpont is a tájékoztatók között, amely az Akadémikus Bibliográfia használatához adna tanácsokat, ha nem felejtették volna le róla a hivatkozást.) Mint ahogy a honlapon sem, úgy a súgókban sincs semmilyen dátum, ami alapján tájékozódni lehetne, hogy mikor frissítették őket utoljára.
- Kapcsolati cím viszont nagyon is sok van: egyrészt a kezdőlap alján az apróbetűs, képként kitett (ezért átmásolhatatlan) impresszumban vannak kattintható e-mail címek a KSZI egyéb elérhetőségei mellett, másrészt az *Általános tudnivalók* oldalon találunk további személyes telefonszámokat és e-posta címeket, és mindezeken túl a keresőoldalak alján az *MTA-KPA@mail.iif.hu* is megjelenik: feltehetően ez az általános „ügyfélszolgálati” cím. Levelet csak saját klienssel küldhetünk, üzenetküldő űrlapot nem kínál a honlap. Az e-mail címek között már elavult *ella.hu* és *helka.iif.hu* végződésűek is vannak, de remélhetőleg ezeket azért még továbbítják a megfelelő *iif.hu* postafiókokba.

Kereső funkciók, találatok

- A felhasználó először akkor jön zavarba a Köztestületi Publikációs Adattár használatakor, amikor a kezdőlapon a *Keresés az adattárban* menüpontra kattint, mert a várt űrlap helyett néhány lenyitható menü jelenik csak meg az MTA szervezeti egységeivel, illetve az abc betűivel, valamint további három ugrópont, amelyek a KPA, a KOKI és az SzBK nevű adatbázisok felé visznek tovább. Mivel ehhez a laphoz semmilyen tájékoztató nincs, ezért csak sejteni lehet (némi nyomozás után), hogy a lenyitható menük az akadémiai intézményekben dolgozók publikációs listáit adják, amelyek még csak részben vannak benne a KPA adatbázisban, részben pedig különbözőképpen formázott és feltehetően nem igazán naprakész statikus HTML vagy PDF dokumentumok. A laikusoknak rejtélyes *KOKI* rövidítés mögött a Kísérleti Orvostudományi *Kutatóintézet*, az *SzBK* mögött pedig a *Szegedi Biológiai Központ* szintén MyCite-alapú publikációs adatbázisa van (a KOKI szervere a tesztelés időpontjában elérhetetlen volt). Hogy ezek a különböző nyilvántartások miért nincsenek összefésülve a KPA adatbázisába, illetve, hogy tervezik-e legalább egy közös kereső beindítását, arról nem sikerült információt találni.
- A KPA adatbázisához tehát még egy kattintás kell, de a megnyíló új ablakban még mindig nem a várt űrlap jön, hanem egy rövid tájékoztató, és csak ezután, a rosszul beállított betűméret és -szín miatt nehezen észrevehető *Egyszerű keresés*, *Összetett keresés* és *Idéző közlemények keresése* menüpontokból választva kezdhetünk el végre keresni.
- Másodszor akkor bizonytalanodik el az adattár használója, amikor meglátja az „egyszerű” keresés űrlapját, több mint egy tucatnyi beviteli mezővel (amelyekhez a dokumentumtípus beállítása után még továbbiak társulnak) és hatféle szűrő opcióval *(11. ábra).* Első pillantásra az opciók mellé tett *Szűrés* gomb funkciója is kérdéses, de azután kiderül, hogy ez nemcsak a szűrőfeltételekre vonatkozik, hanem magát a keresést is ez

indítja – szerencsésebb volna a megszokott *Keresés* vagy *OK* felirat erre a gombra. További tűnődésre késztetnek a *Szerző* és *Szerzői név* feliratú keresőmezők: hogy mi lehet közöttük a különbség, az a súgóból nem derül ki (*„Szerző: ... a kívánt személyek kiválasztása az adatbázisban lévő felhasználók közül.”* és *„Szerzői név: ... a keresett, a szerző által használt név”*). Előbbi mindenesetre egy jelenleg 848 darabos lenyíló listából választható ki, és némelyik név után egy ötjegyű kódszám is van valamiért. Utóbbi pedig egy külön indexablakban böngészhető néhány karakter beírása után. Ez eléggé vegyes formátumú és tartalmú, jóval nagyobb lista: a személynevek mellett intézménynevek és cikkcímek is előfordulnak benne, a hibás adatbevitel vagy -konverzió következtében. Vagyis ezek szerint a *Szerző* mezőben a KPA-ban már regisztrált személyek szerepelnek, a *Szerzői név* adatelem pedig az esetleges társszerzők neveinek vagy az adott szerző névváltozatainak tárolására és visszakeresésére szolgál(na). Ugyanez igaz a *Szerkesztő* és a *Szerkesztői név* mezőkre is.

- A többi szöveges mező vagy egy karaktersorozat beírásával kereshető, vagy lenyitható menüből választható. A nem magyar karakterek begépeléséhez, illetve az automatikus kétoldali csonkolás kikapcsolásához nem kapunk segítséget. A lenyíló menük listái nem egységesek, és gyakran egy *&* jellel kezdődnek (ennek értelme csak az adatbeviteli kézikönyvből derül ki: így jelölik, ha valamelyik kötelező adat nem ismert vagy nincs benne a rendszer által felkínált listában). Az évszám adat *tól-ig* formában is kereshető. A bekattintható szűrőfeltételek mind a publikáció idézettségére vonatkoznak, nagyon hiányzik egy olyan opció, amellyel a teljes szöveggel elérhető dokumentumokra lehetne szűkíteni a keresést (bár ha az URL mezőbe csak egy pontot írunk, akkor meg lehet azért most is oldani). A súgó több mezőhöz nem ad magyarázatot, például a *Kollaboráció* nevűhöz, ahol csak egyetlen „S” betűkód közül lehet választani. Az egyes dokumentumtípusokhoz tartozó további adatelemek tartalmáról és szintaxisáról csak az adatbeviteli tájékoztatóból lehet informálódni, de azt nem a felhasználóknak írták. Valamennyi kereshető adatmező AND kapcsolatban van egymással, nincs lehetőség szinonimák, névváltozatok, vagy például több nyelv egyidejű keresésére. És nem lehet kizáró feltételeket sem tenni, pedig arra egy nagyméretűre tervezett, sokak által töltött és emiatt nem egységes, ráadásul a szöveges adatok keresésekor csak belső mintaillesztést használó adatbázisnál gyakran szükség lehet a hamis találatok kizárásához.

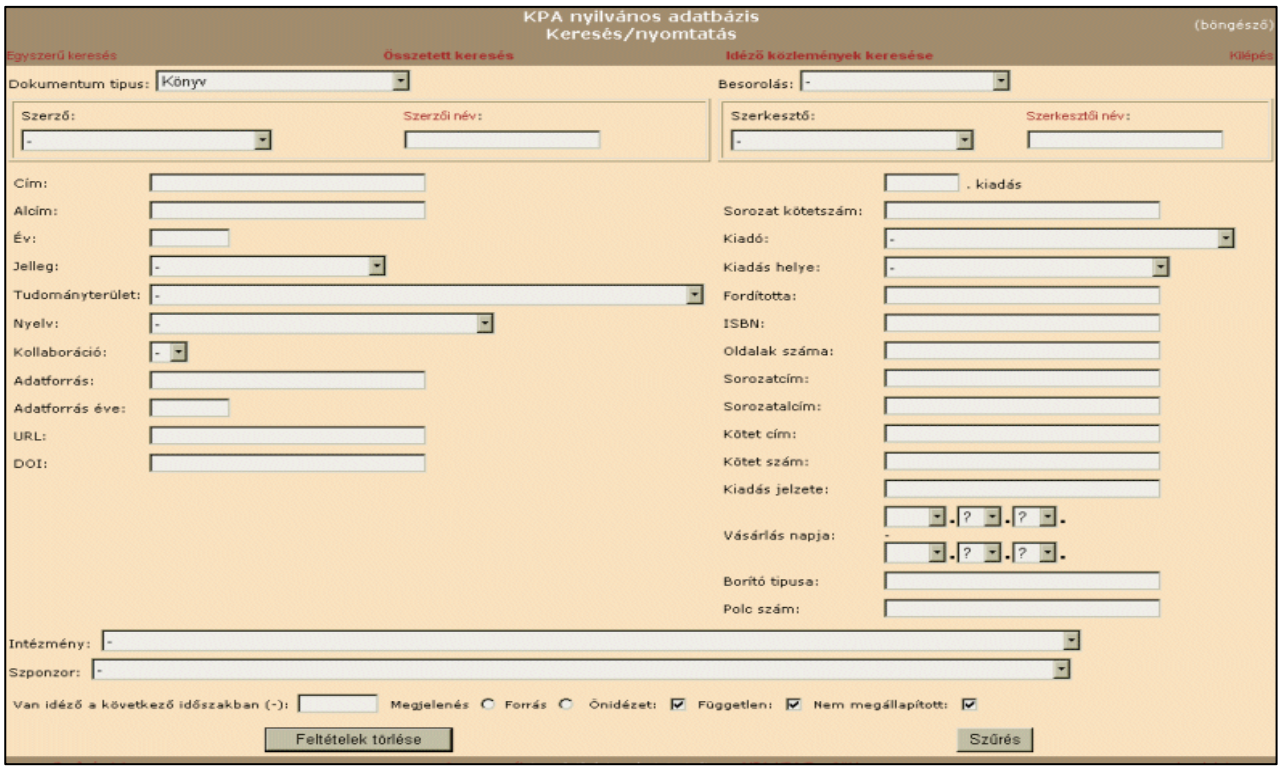

11. ábra **Az egyszerű kereső egyáltalán nem egyszerű űrlapja**

- Az összetett kereső már ügyesebb és áttekinthetőbb, csak a valóban fontos mezőket tartalmazza (bár a *Szerkesztő* itt valamiért kimaradt), és a szaggatott vonal alatti adatelemeket ismétlődve is kiválaszthatjuk a szürke nyílgombokkal, ezek ilyenkor logikai OR kapcsolatban lesznek. Az egyszerű keresőhöz képest további eltérés, hogy itt *Besorolás* szerint is kereshetünk, amely valójában a *Típus* adatelemhez tartozó altípus, és mivel például egy könyv, egy konferenciakiadvány, egy folyóirat egyaránt megjelenhet CD-ROM-on, ezért a *Besorolás* menüben – szerencsétlen módon – a *CD-ROM* altípus többször is megjelenik. A másik újdonság, hogy itt van egy *Intézet2* nevű menü is, ami annyiban különbözik az *Intézet* menütől, hogy a beállított intézet alá rendelt szervezeti egységek is bekerülnek a keresésbe. Ennek is érdemes lett volna értelmesebb nevet adni, akárcsak a *Besorolás*nak.
- A harmadik fajta űrlappal a KPA-ban regisztrált szerzők publikációra való hivatkozások adatai között kereshetünk. Szintén csak belső karaktersorozatra történő keresés van a szerző, cím és kiadvány mezőkben, valamint kipipálható kockák a típus és a nyelv választására. Bár ez utóbbival egyszerre több vagylagos feltételt is beállíthatunk, mégis inkább az összetett keresőnél használt megoldást, vagy pedig a *Ctrl* gomb lenyomása mellett történő többszörös menüpontválasztást kellene itt használni, mert ahogy a nyelvek száma nő, ez az űrlap egyre hosszabb és hosszabb lesz.
- A találati listák elég gyorsan megjelennek; csak meg kell szoknunk, hogy egy másik ablakban, így ha a korábbi listát elfelejtettük bezárni, akkor át kell rá váltanunk, mert különben hiába várakozunk. A KPA „legokosabb" része a találatok megjelenítése, bár első látásra ez is zavarba ejtően bonyolult *(12. ábra),* és a feliratok néha félrevezetőek (pl. a nagyméretű, *Publikációk listájának megtekintése* nevű gomb valójában a

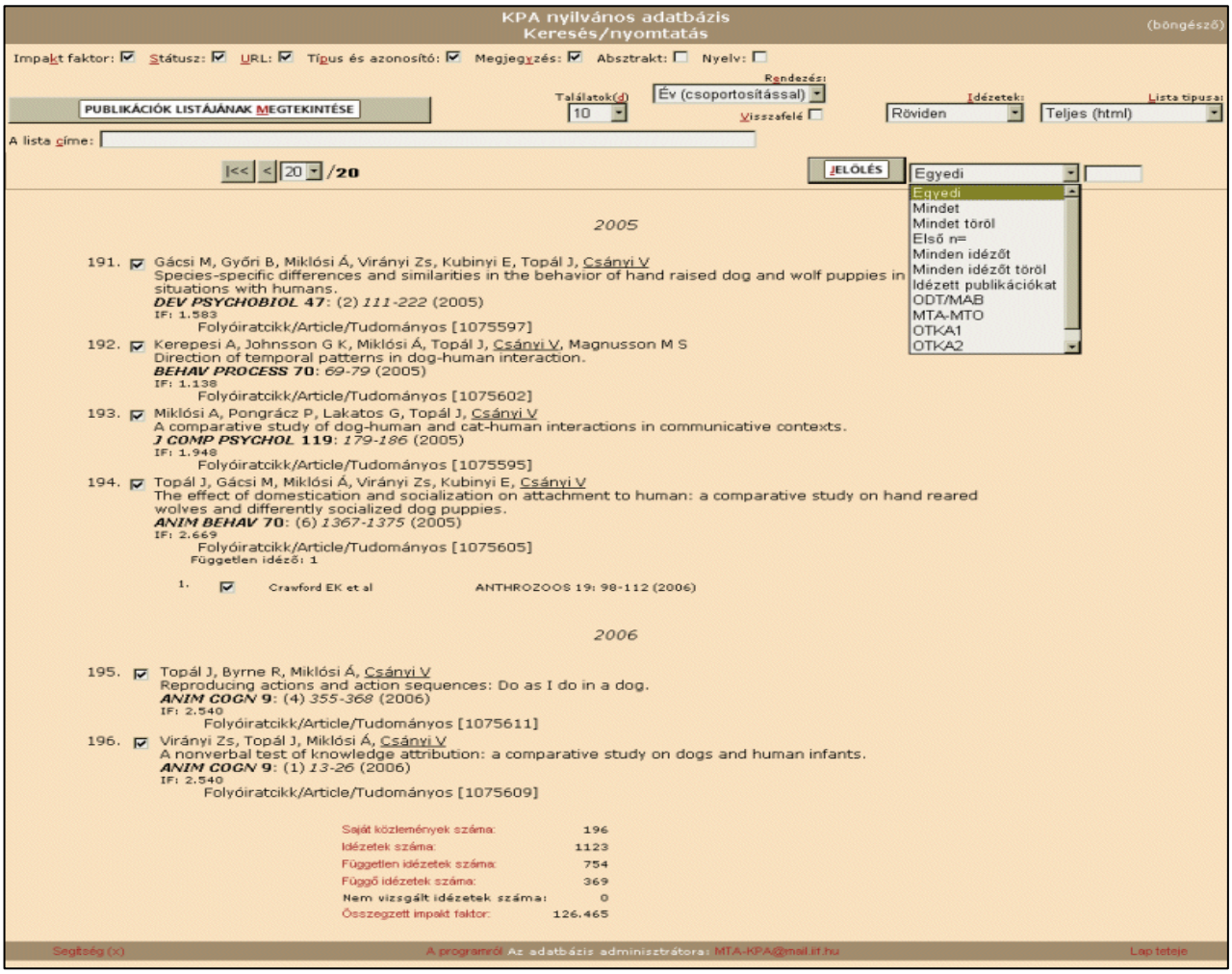

12. ábra **Egy találati lista vége a beállítható opciókkal és az impaktfaktorral**

beállított művelet – statisztikakészítés vagy letöltés – végrehajtására is szolgál, úgyhogy szerencsésebb lett volna ezt is *Mehet*-nek vagy *OK*-nak elnevezni). Ráadásul a súgóból hiányzik a listázó képernyő funkcióinak ismertetése. A beállítható opciók egyes adatelemek (pl. nyelv, impaktfaktor, hivatkozások) megjelenítésére és a találati lista rendezésére, illetve a találatok valamely részhalmazának kijelölésére vonatkoznak, de alapvetően csak egyfajta megjelenítés van, nem lehet különféle, előre beállított bibliográfiai formátumok között váltani. A listát érdemes lenne jobban tagolni, és a fontos adatokat vizuálisan kiemelni, mert a tételek eléggé egybefolynak. Vastagítást csak a folyóiratcímeknél és évfolyamoknál használtak, sőt az idézettségi adatok esetében csak az utóbbiaknál, holott logikusabb lenne egyrészt a listát tagoló évszámokat, másrészt a szerzők nevét és a publikációk címét hangsúlyozni. Sok – köztük egész régi – tételnél egy *A rekord feldolgozása folyamatban* felirat is megjelenik piros betűvel; hogy ennek mi a jelentése, azt nem sikerült kideríteni.

- Kellemetlen, hogy a találatok száma nem jelenik meg a lista tetején, úgyhogy a végére kell lapoznunk, hogy az utolsó sorszámot megnézzük. A listák végén egy kis statisztika is van az idézettségi adatokról és az impaktfaktorról; ezt önmagában is lekérhetjük a *Lista típusa* menü segítségével. Utóbbi esetben a szerző személyi részesedését is kiszámolja a program, méghozzá 11 tizedesjegy pontossággal(!). Hogy ez pontosan mit jelent, és hogyan számítódik, arról a súgó ezt a revelatív felvilágosítást adja: *„Személyi részesedés: A statisztikai értékekből a szerző részesedése."* Érdekes lehetőség viszont, hogy a közlemények számára, vagy az idézettségi adatokra, vagy az impaktfaktorra kattintva egy évek szerinti diagrammot rajzol ki a program, sajnos egy menü- és ikonsor nélküli ablakban, ami így nehezen menthető vagy nyomtatható. Igaz, nem is nagyon érdemes eltárolni, mivel az évszámokon kívül semmilyen adat nincs a grafikonon: sem az adatokat előállító szűrőfeltétel, sem a függőleges tengely beosztása és jelentése nincs feltüntetve rajta *(13. ábra)*.

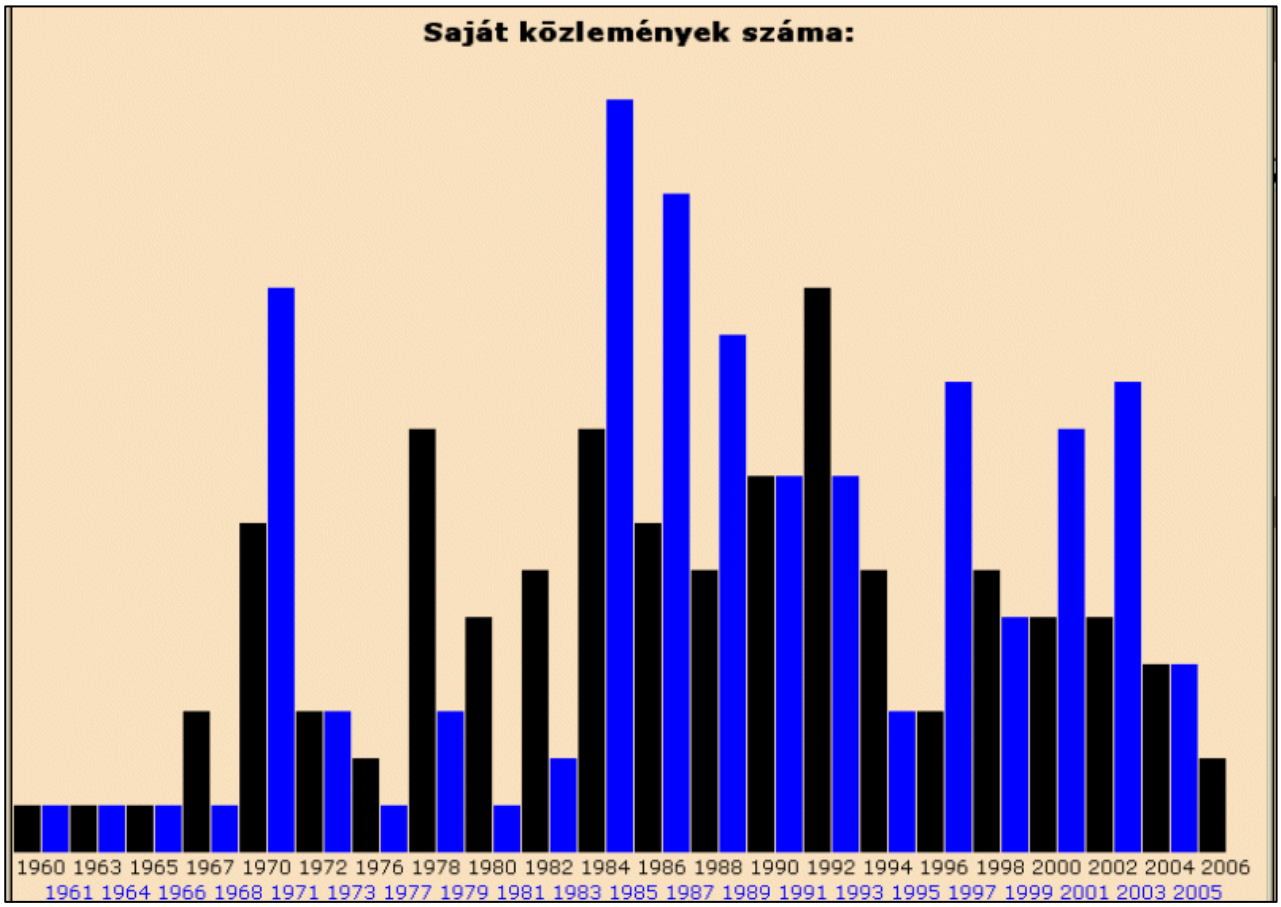

13. ábra **Egy kutató publikációinak időbeli eloszlását mutató grafikon**

- Ugyancsak a *Lista típusa* menü szolgál a találati lista nyomtatására és elmentésére. Előbbinél egy apróbetűs nyomtatási képet kapunk, ami kétségkívül papírtakarékos megoldás, de az idézettségi adatok mikroszkopikus méretűek rajta (ugyanakkor a sortávolságuk meg túl nagy). Utóbbinál pedig választhatunk az Excel táblázatkezelőbe is betölthető – UTF-8 kódolású – CSV, továbbá az EndNote ill. a Reference Manager bibliográfiakezelő programok által használt RIS, valamint a Wordbe vagy más szövegszerkesztőbe beolvasható RTF formátum között. Az RTF-hez egy MyCITE.dot sablont is letölthetünk, sőt még egy kis segítség is olvasható arról, hogy hogyan kell ezt a stílusfájlt az angol nyelvű(!) Wordben beállítani. Talán ez a leghasznosabb szolgáltatása a találati listákat kezelő programrésznek, mert bár a publikációs lista külalakja így sem lesz valami szép, de mivel minden adatelemhez külön stílus tartozik, ezért némi Word-ismerettel mindenki a saját igényeinek megfelelően formázhatja és nyomtathatja ki a publikációs listát.

Tartalom, minőség

- Miután nincsenek statisztikai adatok az adattár méretéről, összetételéről, a bővülés üteméről, az egyes adatmezők kitöltöttségi arányáról stb., ezért csak kísérletezéssel állapítható meg néhány jellemző. A regisztrált szerzők száma a tesztelés idején 848 volt, ami elég kevés, tekintve, hogy a *www.mtakszi.hu/kta/kpa/filter.php* lapon kilistázható, az akadémiai intézetekben dolgozó és publikációs listával rendelkező személyek száma ugyanekkor 1136 volt, és hogy a köztestületi tagok köre jóval tágabb az MTA kutatóinál. Az 1900–2008 között megjelent publikációkra keresve a rendszer kb. egy percnyi gondolkodás után 98 739 tételt talált (a szerzőnkénti átlag: 116 db.), és 331 818 idézettségi adatot (a publikációnkénti átlag: 3,3). A 2008-ban megjelent közlemények száma 156 db. volt, és ezekre mindössze 7 hivatkozást tartalmazott az adatbázis (a 2008-as publikációkra való alacsony idézettségi arány február elején természetesen még érthető). A növekedés ütemére a fenntartó KSZI angol nyelvű honlapján talált adatok alapján következtethetünk. Eszerint 2006 márciusában (tehát majdnem pontosan 2 évvel korábban) már 400-nál több regisztrált szerző volt a KPA-ban, mintegy 60 000 saját és 120 000 idéző publikációval. Az adattár saját honlapján még egy közlemény olvasható, ami pedig az impaktfaktort befolyásolja: eszerint az 1975 előtt megjelent cikkek nem számítódnak be az összesített impaktfaktorba.
- A publikációs adatbázisok legnagyobb problémája a szerzők motiválása mellett az adatok legalább viszonylagos egységesítése. A KPA tájékoztatója szerint az adattárba csak a regisztrált köztestületi tag vagy az általa megbízott személy vihet be adatokat az erre szolgáló űrlapon keresztül, vagy a nemzetközi adatbázisokból kimentve és fájlként feltöltve. Az adatokat a KPA munkatársai ellenőrzik, és szükség esetén javításra vagy hiánypótlásra a szerzőnek visszaküldik. Az adatok csak a szolgáltató jóváhagyása után válnak nyilvánossá (a szerző viszont valamennyi adatát láthatja, ha a saját azonosítójával jelentkezik be). Hogy ez az elvben helyes minőségbiztosítási folyamat a gyakorlatban hogyan működik, azt kívülállóként nem tudom megítélni, de az sajnos látszik, hogy a könnyen automatizálható egységesítési megoldásokat nem építették be a rendszer tervezői, illetve az egyszerűen kiszűrhető hibákat sem javították utólag. Nem egységesek például az olyan listák, mint a nyelv vagy a tudományterület, így ugyanaz többször is előfordul (pl. a nyelvválasztó menüben *ukr*, *Ukrainian* és *Ukrán* egyaránt van, a tudományterületnél pedig *Orvostudomány* és *Orvostudományok* is választható), és az írásmód sem egységes egy-egy listán belül: kis- és nagybetűs, vagy ékezet nélküli alakok egyaránt előfordulnak (még a regisztrált szerzők között is van olyan, aki csupa nagybetűvel írta a vezetéknevét). Az olyan, saját index-listával rendelkező adatelemeknél, mint mondjuk a könyveknél a kiadó neve, az index átböngészésével könnyen megtalálhatók volnának azok a hibásan bevitt tételek, amelyek például egy fölösleges szóköz miatt a lista elejére kerültek, vagy kis négyzetként megjelenő karaktereket tartalmaznak a nem magyar betűk hibás kódolása miatt. A „legszemetesebb” ilyen szempontból a fent már említett *Szerzői név* menü indexe, amiben a nevek mellett mindenféle más is előfordul; illusztrálásként elég például a *for* vagy a *the* szavakat beírni az index keresőjébe. Pedig a folyóiratnevek mellett a személynevek helyes és egységes nyilvántartása is kulcsfontosságú egy publikációs vagy bibliográfiai adatbázisban, ezek karbantartására mindenképpen több munkát kellene fordítani.
- Egy 21. századi publikációs adatbázisban alapkövetelmény, hogy a weben is megtalálható cikkeknél és egyéb írásoknál a felhasználó egy kattintással elérhesse a bibliográfiai leírásból a teljes szövegű változatot. Erre a KPA nyújt is lehetőséget egy *URL* és egy *DOI* nevű adatelemmel (sőt ezekben még keresni is lehet, bár az utóbbi keresője mintha nem működne); ezen értékelés

írásakor összesen 1464 URL címmel rendelkező publikációt talált a kereső (az összes tétel másfél százaléka). Az ugrópontok egy részét végigpróbálva sajnos kiderült, hogy vagy már eleve sehova sem mutattak (pl. *http://10.1177/ 003803857 400800205* – ez egy rosszul beírt DOI azonosító lehetett), vagy már elavultak, vagy csak a szerző ill. a szerző munkahelyének honlapjára visznek, vagy a könyv ismertetőjére ill. a folyóirat weblapjára stb. Némi szerencse is kell tehát, hogy egy URL címmel rendelkező publikációnál valóban eljussunk a teljes szöveghez. A webcímeket tartalmazó adattáraknál további szervezést és plusz munkát jelent ezek karbantartása vagy karbantartatása az adatok tulajdonosaival. Amit mindenképpen meg kell oldani, az a nyilvánvalóan hibás vagy már nem működő hivatkozások kiszűrése automatikus linkellenőrzéssel. Egy-két ezer cím ellenőrzése és karbantartása még nem nagy feladat, de 5–10 év múlva ezek száma tízezres nagyságrendűre nő, ami már komoly kihívást jelent majd a rendszer fenntartóinak.

Metaadatok, bibliográfiai információk

- A KPA kezdőoldalának forrásában csak egy <title> sor található, az is a szerver saját honlapjának címét tartalmazza: *A Magyar Tudományos Akadémia Köztestületi Honlapja*, a következő aloldal címe pedig mindössze ennyi: *Publikációk*. Tekintve, hogy maga a *Köztestületi Publikációs Adattár* név csak képként van felírva a nyitólapokon, nem mondhatjuk, hogy a KPA megkönnyíti a keresőgépeknek, hogy megtalálják. Érdemes volna legalább a Dublin Core ajánlás 15-féle metaadata közül a fontosabbakat elhelyezni a kezdőlap fejlécében.
- Alapvetően bibliográfiai adattárról lévén szó, természetesen az adatbázisban tárolt tételeknek van részletes leírásuk, sőt talán túl sokféle adatot is elvárnak az itt regisztrált szerzőktől, bár még mindig jobb, ha mindenre megvan a lehetőség, Amint ha nincs. Sőt, bár egy publikációs adatbázisnál nem alapkövetelmény, de azért érdemes volna megengedni a kulcsszavak vagy témakörök hozzáadását is a bibliográfiai leíráshoz, mert így egyszerűbb szakirodalomkeresésre is alkalmas lenne a szolgáltatás (a tartalmi besoroláshoz jelenleg használt *Tudományterület* és *Jelleg* adatelemek kategóriái ugyanis túlságosan tágak).
- A kiválasztott publikációk bibliográfiai adatai többféle szabványos formátumban is kimenthetők (l. erről a találati listáról szóló részt) és be is importálhatók más adatbázisokból (*Web of Science*, *PubMed*) vett rekordok, viszont nincs nyoma annak, hogy olyan XML adatcsere lehetőség is lenne a rendszerben – legalább terv szintjén –, amelyen keresztül például a teljes szöveggel hozzáférhető elektronikus publikációk metaadatai átvehetők volnának a Nemzeti Digitális Adattárba.

Beérkezett: 2008. II. 12-én.

Drótos László
az Országos Széchényi Könyvtár MEK Osztályán főkönyvtáros.
A Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület elnökségi tagja.
E-mail: *mekdl@iif.hu*

Kőrös Kata
az ELTE BTK ötödéves informatikus könyvtáros szakos hallgatója.
E-mail: *koroskata@gmail.com*

Somogyi Tamás
rendszerszervező informatikus.
E-mail: *somogyit@freemail.hu*

Felhívás referálásra

Lapunk szeretné bővíteni a külföldi – könyvtári, információtudományi, információtechnológiai tárgyú – cikkeket tartalmilag ismertető (referáló) külső munkatársak körét. Várjuk azoknak a jelentkezését, akik felsőfokú nyelvtudással (angol, német vagy orosz) és szakirányú végzettséggel rendelkeznek. Jelentkezés a nyelvtudás, végzettség, elérhetőség, érdeklődési terület feltüntetésével.

Fritzné Tószeczki Mária
TMT szerkesztőség
Tel: 463-2446
e-mail: tmt@omikk.bme.hu

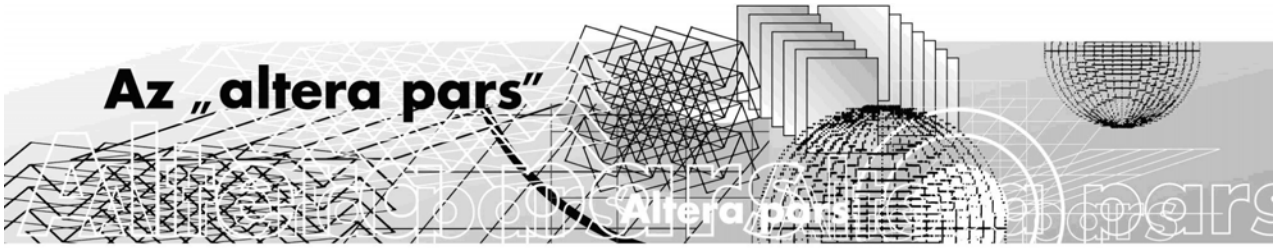

Képzés az időszaki kiadványokról

A TMT 2008. évi 1. számában Balla Ildikó: Könyvtárosképzés, avagy a könyvtári munkára felkészítő képzés (kitekintéssel a periodikumokra) c. írásában a következő konklúziót fogalmazza meg: „Szembesülnünk kell tehát a ténnyel, hogy az időszaki kiadványok kérdéskörével sem az alapképzésben, sem a speciálkollégiumok, sem a választható szakirányok révén nem tud megismerkedni a diák olyan részletességgel, hogy frissen végzett könyvtárosként zökkenőmentesen feltalálja magát egy könyvtárban, amely időszaki kiadványokkal is [sic!] foglalkozik.”

A cikk olvasását a végén található irodalom áttekintésével (szakmai ártalom!) kezdtem. Meglepődve tapasztaltam, hogy a szerző egyetlen egyetem vagy főiskola tantervére és a hozzá kapcsolódó tananyag-tematikákra sem hivatkozik. [1] Honnan szűrte le akkor a fenti végkövetkeztetését? Megfogalmazásának első részére, mely a képzési formákra, az azokból hiányzó ismeretekre vonatkozik, az alábbiakban kívánunk reagálni.

A *Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ* (volt *Berzsenyi Dániel Főiskola*) *Könyvtár- és Információtudományi Tanszéke* mindig az oktatás részének tekintette az időszaki kiadványok (kezdetben periodika elnevezéssel) tanítását, s a mostani 3 éves (előbb 4 éves) képzés során az alábbi tantárgyak keretében veszi sorra azok megismertetését, kezelését:

1. Az 1. félévben a *Bevezetés a könyvtári ismeretekbe* tárgy keretei között, a kutatásmódszertan kérdéskörében az időszaki kiadványokban található tanulmányok felhasználását és az *MSZ ISO 690* szabvány alapján a hivatkozások elkészítését tanulják meg a hallgatók.
2. Az 1–2. félévben az *Információforrások* c. tantárgy a periodikum formai és tartalmi tipizálását veszi sorra, *Rétfalvi Gábor* [2] és a *Könyvtári tájékoztatás,* 1. köt. [3] c. jegyzet segítségével, amelynek dokumentumtipológiája ma is kiválóan alkalmas a hagyományos típusok megismertetésére, természetesen az új elektronikus dokumentumtípusokkal kiegészítve.
3. A 2. félévben a *Katalogizálás II.* tantárgy komoly teret szentel az időszaki kiadványok bibliográfiai leírásának (és nem címleírásnak!), és a besorolási adatok megállapításának. Külön hangsúlyt fektetünk a gyakori címváltozások, a bibliográfiai kapcsolatok és a számozás kérdéseinek gyakoroltatására.

Mindehhez rendelkezésünkre állnak: a *KSZ* szabályzat [4], és interneten elérhető a fogalomgyűjtemény [5] segédanyag, illetve az egyetem könyvtárában a megrendelt és részben már raktározott időszaki kiadványok. Természetesen felhasználjuk az OSZK interneten elérhető adatbázisát is az indulás, a megszűnés, esetleg szüneteltetés stb. megállapításához. Hallgatóinknak egyéni gyakorlásként el kell készíteni a dokumentum-leírásokat, különböző nyitott, lezárt szerkezetben és monografikus, összefoglaló szinten.

Nem feledkezünk meg az analitikus leírás elkészítéséről, amelyhez szintén a megfelelő szabványt [6] vesszük alapul. Természetesen mindennek elektronikus változataival [7] is megismerkednek a hallgatók. Külön foglalkozunk a sorozat mint speciális időszaki kiadvány kérdésével.

A *Könyvtármenedzsment* tantárgy keretében a II–III. félévben a gyűjteményszervezés tárgyalásakor megismertetjük a hallgatókat a beszerzés, gyarapítás elveivel, a beszerzési forrásokkal és az időszaki kiadványok nyilvántartásával, raktározásával. Az *Információforrások, tájékoztatás I–IV.*, amely az általános és szaktájékoztatás, az *Információs rendszerek és Információs források és szolgáltatások* során az időszaki kiadványokat a felhasználás, az olvasókhoz való eljuttatás oldaláról tárgyaljuk. Különösen nagy hangsúlyt fektetünk a referáló

lapok felhasználásának megismertetésére. S mindezt a gyakorlat teszi igazán élővé. Hallgatóink négyszer egyhetes, egyszer egyhónapos és egyszer kéthetes gyakorlaton vesznek részt. A gyakorlatok során igyekszünk más-más könyvtári gyakorlóhelyet kínálni nekik, mintegy egymásra építve a könyvtári rendszert – városi, megyei, szak- és felsőoktatási könyvtárban, illetve gyermek- és iskolai (általános vagy középiskola) könyvtárban töltik gyakorlatukat.

A könyvtáraknak gyakorlati útmutatót küldünk, amelyben jelezzük, hogy mi az, amit szeretnénk, hogy hallgatóink gyakoroljanak – de természetes, hogy minden könyvtár a saját munkarendjéhez és munkavégzéséhez igazítja a gyakorlat lebonyolítását. Ebben mindig szerepel az időszaki kiadványokkal való foglalkozás is. Örömmel mondhatjuk el, hogy gyakorlóhelyeink szinte mindig elégedettek a hallgatók ismereteivel, és bizony néha „munkatársként" kezelve végeztetik a gyakorlatot. (Tehát van pozitív haszna a gyakorlatnak a könyvtárak oldaláról is.)

S végül visszatérve a szerzőtől írásunk elején idézettek második részére. Soha nem állítottuk, hogy olyan kész szakembereket bocsátunk útjukra, akik egyik nap befejezik tanulmányaikat, és másnap teljes értékű munkatársként végzik munkájukat. Van egyáltalán ilyen egyetem, felsőoktatási intézmény, amely erre képes?

Tanszékünk az általunk korszerűnek vélt, a könyvtárak igényeihez igazodó ismereteket oktatja, de a hallgató (most már könyvtáros) az adott könyvtárban, annak gyakorlatát megismerve tud tényleges munkát végezni. S ehhez betanulási idő – kinekkinek hosszabb, rövidebb – szükséges. Úgy látjuk, hogy végzett hallgatóink be tudtak illeszkedni a könyvtárak munkájába – hiszen az ország minden részében megtalálhatjuk őket, és mert az itt kapott ismeretekre tudták építeni a tényleges gyakorlatot. Bizonyára vannak a képzésben is hiányosságok, ezek feltárását örömmel fogadjuk a gyakorló könyvtárosoktól, hogy a való élethez közeledve oktassuk hallgatóinkat.

Irodalom

[1] Informatikus könyvtáros alapképzési szak: szakindítási kérelem. Szombathely, BDF, 2005. 170 p.

[2] RÉTFALVI Gábor: Információforrások. Szombathely, BDTF, 1998. 54 p. – (IM – távoktatási jegyzetek ; 2.)

[3] Könyvtári tájékoztatás. 1. köt. KERTÉSZ Gyula: Általános tájékoztatás. 10. kiad. Budapest, Tankvk., 1986. 317 p.

[4] KSZ/3 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok. Budapest, OSZK, 2001. 104 p.

[5] *http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/katalog/ fogalom/*

[6] MSZ 3424-12 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványokban megjelent részdokumentumok. Budapest, MSZH, 1992. 31 p.

[7] KSZ/2 Bibliográfiai leírás. Elektronikus dokumentumok. Budapest, OSZK, 2000. 93 p.

Prejczer Paula
(Nyugat-magyarországi Egyetem
Savaria Egyetemi Központ)

Könyvtárosképzés, vagy a könyvtári munkára való felkészítés? Késhegyre menő viták nélkül

Balla Ildikónak a TMT 2008. évi első számában megjelent írása [1] címében is azt az régóta meglevő és közismert dilemmát állítja középpontba, amely a felsőoktatás számos területét érinti, de különösen jellemző a könyvtárosképzésre. Ezért szerepel hozzászólásom címében a VAGY kötőszó, amivel talán még pontosabban tehetjük fel a kérdést: Mire van szükségünk? Könyvtárosképzésre, vagy a könyvtári munkára való felkészítésre? Balla Ildikó részben megválaszolja ezt a kérdést. Válaszai valószínűleg nem fognak késhegyre menő vitákat provokálni, és nincs is rá szükség. Az éles vita helyett e sorok írója, mint a tizenegy, alapképzést kínáló intézmény közül kettőnek a munkájából tevőleges részt vállaló oktató is inkább arra vállalkozik, hogy a könyvtárosképzéssel kapcsolatos véleményének és oktatási gyakorlatának néhány elemét tárja az olvasó elé, az átfogóbb kérdésektől a részletek felé haladva.

Alapkérdések

Messzemenően egyetértek azzal, hogy a gyors technológiai változást kísérő agresszív propagandával szemben a könyvtárosképzésnek az alapértékek állandóságát, a nyitottságot és a problémaérzékenységet kell képviselnie. *Bartos Éva* az alapértékek átadását éppen az adott pillanatban ismert legkorszerűbb technológia kontextusába helyezi, és a problémaérzékenység mellé a fogékonyságot és a problémákra adandó adekvát szakmai reakciókészséget állítja [2]. *Balla Ildikó* azt írja, hogy az oktatás a digitális könyvtárakra, az interneten található információkhoz való hozzáférésre összpontosít. Ez talán túlzás, bár a „virtuális − elektronikus − digitális” jelzőkkel illethető témakörnek természetesen fontos helyet kell elfoglalnia a képzésben [3]. Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban nem először említem, de elengedhetetlennek tartom azoknak a gondolatoknak a megismertetését, amelyeket *Michael Buckland* könyvében [4] találunk. Lényege, hogy napjainkban együtt él a papírkönyvtár, az automatizált könyvtár és az elektronikus könyvtár. Mindez azonban csupán csak azt jelenti, hogy a számítógépes hálózatok elterjedése nagymértékben befolyásolja annak *módja*it, ahogyan a könyvtárak alapvető küldetésüknek megfelelően azt kívánják elérni, hogy megkönnyítsék a dokumentumokhoz való hozzáférést, támogassák a fenntartó intézmény funkcióját, a szolgált közönség érdekeit. Nem változott viszont a könyvtárak működésének *miért*je [5].

Hasonlóképpen fontosnak tartom, hogy egy olyan kérdéskört, mint az elektronikus könyv problémáját a lényegi kérdések felől közelítsük meg, ahogyan azt *Clifford Lynch* teszi, hiszen még maga a fogalom sem egyértelmű, pontosabban több mindent takar. Anélkül, hogy a kérdést részletesebben tárgyalnánk, csak néhány kérdést teszünk fel:

- Kölcsön adható-e az elektronikus könyv?
- Ha elektronikus könyvünk megsemmisül, vagy ellopják, újra megkaphatjuk-e, vagy újra meg kell vásárolnunk?
- Másolható-e az elektronikus könyv magántermészetű, személyes célokra?
- Ha két könyvolvasó-készülékünk van, átvihető-e a tartalom az egyikről a másikra anélkül, hogy újra meg kelljen vásárolnunk?
- Jogunk és lehetőségünk van-e elektronikus könyvünket újraformálni, vagy újra meg kell vásárolnunk?
- A könyvek olvasásáért fizetnünk kell-e oldalanként, esetleg időlegesen béreljük-e, vagy örökké tartó licencünk van a tartalomra?
- Hogyan kezeli a tartalomszolgáltató személyes adatainkat [6]?

Az oktatás tartalma

Bár a könyvtár hagyományos formájában is működik, tehát nem vált kizárólag digitálissá, ma már elengedhetetlen, hogy a digitalizálás kérdéseivel is foglalkozzon a könyvtárosképzés. Méghozzá legalább két vonatkozásban: úgy mint összetett projektek menedzselésével, és úgy mint technikai készségek sorával.

Azt gondolom és tapasztalom, hogy közben nem feledkezhetünk és nem is feledkezünk meg a nyomtatott dokumentumokról sem. A tájékoztatási tevékenység, és annak oktatása például csak úgy lehet teljes, ha egyaránt beszélünk a nyomtatott kézikönyvekről, a (fizetős) bibliográfiai adatbázisokról és az interneten ingyenesen elérhető információkról. És a sort folytathatnánk.

Éppen a már említett problémaérzékenység miatt fontos a hallgatókban tudatosítanunk azt a szerepet, amelyet a könyvtáros a hagyományos dokumentumok gyarapításában tölt be, és amit az internetes források körében is fel kellene vállalnia. Ez a szerep a válogatás nagy kihívást jelentő és felelősségteljes feladatának teljesítése. Ezzel a munkával tesszük lehetővé a könyvtárak felhasználóinak, hogy minőségi információforrások álljanak rendelkezésükre. A problémaérzékenységhez immár harmadszor is visszakanyarodva, el kell azt is mondanom, hogy az oktatásnak magában kell foglalnia olyan – viszonylag újnak számító – témaköröket is, mint a szellemi tulajdonnal kapcsolatos etikai kérdések [7], vagy a publikációkhoz való nyílt hozzáférés, amely szintén főként etikai kérdéseket vet fel, és amelyek éppen a technológia fejlődésével váltak igazán élessé. Eközben nem felejthetjük el, hogy fontosak a szellemi tulajdon jogi szabályozásával kapcsolatos kérdések, és a szerzői jog oktatása is.

Másként, de ugyanide tartozik az információs műveltség kérdésköre is, amely egyre több figyelmet kap világszerte, és nagymértékben érintheti a könyvtáros szakma jövőjét is.

Balla Ildikó szerint a hallgatóknak nem különálló tantárgyak keretében kellene megismerniük a feldolgozó munka részfolyamatait, hanem egységes tevékenységként. Ez részint igaz, másrészt tudomásul kell vennünk, hogy tantárgyi határok meg-

szabása nélkül nem létezik oktatás. A szakreferensi feladatkör példája viszont kiválóan alkalmas arra, hogy segítségével illusztráljuk, mennyire összefüggenek egymással a különböző könyvtári folyamatok: a gyűjteményszervezés, a formai és a tartalmi feltárás és a tájékoztatás.

Folyóiratos könyvtárosokat valóban nem képzünk, az alapképzésben legalábbis nem. A munkakör számos részlete azonban sokkal több helyen és sokkal többször előfordul, mint azt Balla Ildikó említi. A tájékoztatásban például találkoznak a hallgatók az *MNB IKB*-val, az *Ulrichs*-szal (annak nyomtatott és online formájában is).

Éppen a tájékoztatás kapcsán említi Balla Ildikó továbbá, hogy ebben a feladatkörben is megjelennek olyan tennivalók (pl. számla vagy nyugta kiállítása, összesítése, kölcsönzési statisztika készítése, fénymásoló, szkenner kezelése, felhasználók képzése), amelyeket esetenként meg sem említenek az oktatás folyamán. Ezt talán így túlzás, mivel számos kérdéskör fordul elő ezekkel kapcsolatban. Fontosabb azonban, hogy már az alapképzésben sem lehet cél néhány órás, napos, hetes tanulás során elsajátítható készségek elsajátíttatása, főként annak árán nem, hogy magasabb szintű készségek, tudás és szemlélet átadásától vesszük el az időt és az energiát.

Végezetül két kisebb megjegyzés:

- Az alapképzés, a majdani mesterképzés és a továbbképzés nem egyirányú utca. Saját gyakorlatom legalábbis azt mutatja, hogy a továbbképzésből is számos téma kerülhet az alapképzésbe.
- A felvezetőben említett feszített tempójú képzési forma, a nyolc félévről hat félévre való áttérés nem jelenti az alapképzés gyengébb minőségét. Sokkal inkább azt, hogy még több figyelem és idő jut a szakmai tartalmak elsajátításának. Igaz, ennek ára van. A bolognai alapképzési programok magyarországi bevezetésekor ugyanis pont az maradt el, ami a mintául vett angolszász képzésnek talán leginkább az erőssége: a szaktárgyaktól független, közismereti, értelmiségképző tárgyak kiemelt szerepe. És erről nem a könyvtárosképző intézmények tehetnek, és mindez nem csak az informatikus könyvtáros szakot jellemzi, sőt az utóbbiban viszonylag sok megmaradt a közismereti tárgyakból.

Irodalom

[1] BALLA Ildikó: Könyvtárosképzés, avagy a könyvtári munkára felkészítő képzés. = TMT, 55. köt. 1. sz. 2008. p. 31–36.

[2] BARTOS Éva: A könyvtárosok jövője: a könyvtárosképzés jövője. = TMT, 53. köt. 9. sz. 2006. p. 404–408.

[3] KOLTAY Tibor−ÖRDÖGNÉ KOVÁCS Mónika: Digitális könyvtári témák a könyvtárosképzésben: a képzés Jászberényben és Szombathelyen. = Könyvtári Figyelő. 52. köt. 4. sz. 2006. p. 485–496.

[4] BUCKLAND, M.: A könyvtári szolgáltatások újratervezése. Budapest, OSZK, 1998.

[5] KUNY, T.−CLEVELAND, G.: The digital library: Myths and challenges. = IFLA Journal, 24. köt. 2. sz. 1998. p. 107–118.

[6] LYNCH, C.: The Battle to Define the Future of the Book in the Digital World. = First Monday, 6. köt. 6. sz. 2001. *http://firstmonday.org/issues/issue6_6/lynch/index.h*tml (2002. február 6.) [Tömörített formában: Harc a könyv jövőjének meghatározásáért a digitális világban. = Könyvtári Figyelő, 48. köt. 4. sz. 2002. p. 701–722.]

[7] DRÓTOS László: Két kultúra? A (c) és a (cc). = TMT, 53. köt. 4. sz. 2006. p. 159–167.

Koltay Tibor

(Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti Kar informatikai és könyvtártudományi tanszék és Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ könyvtár- és információtudományi tanszék)

E havi összeállításunkban a következő témák szerepelnek: 50 éves évfordulóját ünnepelte az Európai Unió; a portugál elnökség eredményei: Lisszaboni Szerződés, a schengeni határok megnyitása; a szlovén elnökség elképzelései; bővült az euróövezet – az euró bevezetése Cipruson és Máltán; a kultúrák közötti párbeszéd éve az Európai Unióban; Európai Digitális könyvtár.

50 éves évfordulóját ünnepelte az Európai Unió

A múlt század derekán hat nyugat-európai állam (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország) hosszas előkészületeket követően 1957. március 25-én aláírta a *Római Szerződés*t (hatályba lépés: 1958. január 1.). A szerződést aláíró államok általános célként a *Közös Piac* kiépítését jelölték meg, amely a vámuniónál annyival jelent többet, hogy az áruk és szolgáltatások szabad áramlása mellett a tőke és a munkaerő áramlását is lehetővé teszi. 2007-ben erre az eseményre emlékezett Európa. Az évforduló alkalmából az EU egy új honlapot hozott létre, amely az unió összes, 22 hivatalos nyelvén elérhető.

2007-ben egész éven át zenei, filmművészeti és színházi rendezvények, valamint sportesemények idézték fel az európai gondolatot. Az említett honlapra látogatók az itt található eseménynaptár segítségével könnyen és gyorsan tájékozódhattak az évforduló tiszteletére rendezett eseményekről, valamint az elmúlt 50 év eredményeiről.

A honlap *„Fedezze fel az Uniót”* elnevezésű része aktuális információkat tartalmaz, például országismertetőket, utazási információkat, alapvető statisztikai adatokat, de az EU-szakzsargonhoz is találhatunk itt nyelvi útmutatót.

A rovatunkban már bemutatott és többször hivatkozott *Europe Direct* szolgáltatást erről a honlapról is el lehet érni. Emlékeztetőül: ez a speciális szolgáltatás, amely valamennyi hivatalos nyelven elérhető, tájékoztatást ad az EU eseményeiről, intézményi rendszeréről, válaszol az uniós szakpolitikákra vonatkozó kérdésekre, gyakorlati információval szolgál számos területen (pl. iskolai végzettség elismertetése), megadja az illetékes szervezetek elérhetőségeit, valamint tanácsot ad a felmerülő problémákkal kapcsolatban.

A honlapon *„50 előremutató út”* címen összeállítás található az Európai Unió történetéről, a főbb eseményekről és elért eredményekről (sárga, zöld, kék, narancssárga és piros szoba). Az oldal tartalma „*50 előremutató út”* címmel nyomtatásban is megjelent, az interneten pedig a következő címen érhető el: *http://europa.eu/success50/index_hu.htm*

Az EU 50. születésnapjának hivatalos honlapja magyar nyelven is elérhető: *http://europa.eu/50/index_hu.htm*

2007. II. félév: a portugál elnökség és a Lisszaboni Szerződés

A portugál elnökség legjelentősebb eredménye az EU-t a 21. századi kihívásokra felkészítő *Lisszaboni Szerződés* elfogadása volt, 2007. október 18-ról 19-re virradó éjszaka. Az aláírási ceremóniára december 13-án került sor a lisszaboni *Jeronimo-kolostor* épületében. A szerződést a tagállamok kormányainak képviselőiből álló kormányközi konferencia dolgozta ki, de a konferencia munkájában az Európai Bizottság és az *Európai Parlament* is részt vett. Az új jogi keretrendszer egyszerűsíti az EU működését, és a polgároknak nagyobb beleszólást tesz lehetővé a döntésekbe. A reformszerződés számos területen jelent előrelépést, így például az elfogadott intézményi reformok segítik a közösség tagállamainak egységes nemzetközi fellépését.

A tagállamok elképzelése szerint a szerződés 2009. január 1-jén, az európai parlamenti választások előtt léphet életbe, ha azt mind a 27 tagállam ratifikálta. A tagállamok joga, hogy saját alkotmányos szabályaik alapján válasszák meg a ratifikáció módját (népszavazás vagy parlamenti szavazás).

Az új szerződés legfontosabb vívmányai

- ***Hatékonyabb intézményi rendszer***
  A döntéshozatal 2014-től kezdődően a *kettős többség elve* szerint történik. A kettős többséghez az szükséges, hogy a határozatokat a tagállamok 55%-a elfogadja, továbbá hogy az igennel szavazó tagországok lakosainak száma együttesen elérje vagy meghaladja az unió teljes lakosságának 65%-át. A változások következtében az EU gyorsabban cselekedhet majd például a határokon átnyúló bűncselekmények felszámolása területén.
- ***Demokratikusabb és átláthatóbb Európa***
  Az ún. „polgári kezdeményezés" intézményének bevezetése lehetőséget ad a tagállamok állampolgárainak, hogy tevékenyebben vehessenek részt az Európai Bizottság munkájában. E szerint, ha legalább egymillióan szükségesnek tartják, kezdeményezhetik, hogy a bizottság terjesszen elő új szakpolitikai javaslatokat. Egy kontrollmechanizmus bevezetése pedig biztosítja, hogy az unió csak azokon a területeken avatkozzon be, ahol a közösségi intézkedés hatékonyabb megoldást jelent, mint a tagállami fellépés.
- ***A jogok és értékek Európája, Alapjogi Charta***
  A december 12-én aláírt Alapjogi Charta, amelynek az EU-szerződésekkel egyenrangú jogi státusa van, garanciát jelent alapvető emberi jogaink védelmére. (*Az elérhetőséget l. a cikk végén.*)
- ***Egységes nemzetközi fellépés, nagyobb súly a világpolitikában***
  A szerződés az EU-t önálló jogi személyiséggel ruházza fel, melynek hatására nő Európa tárgyalóereje, és az unió hatékonyabban cselekedhet a világban. Ugyanezt szolgálja a szerződés által életre hívott külügyi és biztonságpolitikai főképviselői tisztség, amely révén az EU külső fellépése hatásosabbá, következetesebbé és hangsúlyosabbá válik.

Ajánló a témában:

- A Lisszaboni Szerződés magyar nyelven:
  http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:HU:HTML
- A Lisszaboni Szerződés honlapja magyar nyelven:
  http://europa.eu/lisbon_treaty/library/index_hu.htm
- Az Alapjogi Charta (angolul):
  http://ec.europa.eu/justice_home/unit/charte/index_en.html
- Az Alapjogi Charta magyar nyelven:
  http://bookshop.europa.eu/eubookshop/FileCache/PUBPDF/FXAC07303HUC/FXAC07303HUC_002.pdf (Hivatalos Lap - OJ (2007) C303, 2007. december 14.)

A Lisszaboni Szerződés ratifikálása – gratulációk Magyarországnak

A *Magyar Országgyűlés* december 17-én, 325 igen, 5 nem és 14 tartózkodó szavazattal, az EU-tagországok közül elsőként ratifikálta az EU-t megreformáló Lisszaboni Szerződést. Az Európai Parlament december 18-ai plenáris ülésén az EP elnöke, az Európai Bizottság elnöke, valamint több frakcióvezető is gratulált Magyarországnak.

Hans-Gert Pöttering, az EP elnöke, közleményt adott ki, amelyben üdvözölte a magyar parlament döntését. *„Bátorító, hogy a ratifikációs folyamat ilyen gyorsan elindult"* – jelentette ki az elnök, hozzátéve: *„Az elsöprő parlamenti többség pozitív jelzés a ratifikáció más tagállamokban történő folytatására"*. A plenáris ülésen Pöttering azt mondta: *„Bízzunk benne, hogy most minden parlament és nép követi Magyarország példáját, és a szerződést gyorsan elfogadják"*.

José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke azt mondta: „Szeretném melegen üdvözölni Magyarországot, amiért tegnap ratifikálta a Lisszaboni Szerződést. (...) Azt gondolom, szimbolikus és nagyon pozitív jelzés, hogy egy új tagállam az első ország, amely ratifikálja a Lisszaboni Szerződést. Magyarország megérdemli a tapsunkat." (*Forrás: EU honlap.*)

A schengeni határok megnyitása

2007. december 21-én kilenc új tagállammal bővült a schengeni övezet, így a schengeni térség mára már 24 tagot foglal magába. A csatlakozó új államok: Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Szlovákia és Szlovénia. Bulgária, Ciprus, az Egyesült Királyság, Írország és Románia továbbra sem ré-

sze a schengeni térségnek. Így a schengeni övezeten kívüli öt EU-országba, valamint a schengeni tagjelölt Svájcba való utazáskor továbbra is fennmarad a határellenőrzés, és nem változtak a beutazás szabályai sem.

A határellenőrzés megszűnése csak az ún. „belső" határokra vonatkozik: ha kívülről utazunk be a schengeni övezet területére vagy a schengeni övezetet akarjuk elhagyni, akkor a határátlépésre továbbra is csak a kijelölt határátkelőhelyeken és a szokásos határellenőrzést követően kerülhet sor. A schengeni tagállamok számára a belső határokon való ellenőrzés megszüntetésének feltétele az ún. mélységi ellenőrzési rendszer bevezetése és működtetése volt. Ennek alapján, az ország területén belül az idegenrendészetért felelős hatóságok munkatársai bármikor igazoltathatják a külföldieket. Az igazoltatás nem folyamatos és nem helyhez kötött.

Az új utazási szabályok jelenleg csak a szárazföldi és a tengeri utazásra vonatkoznak. Az EU-n belüli járatok repülőtéri ellenőrzését 2008 márciusának végére számolják fel.

Mi is az a schengeni térség és a Schengeni Szerződés?

A *Schengeni Megállapodás* öt EU-tagállam (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg és Németország) által aláírt fő jogi aktus a közös határokon folytatott ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről. Az 1990-ben aláírt *Schengeni Egyezmény* az 1985-ös megállapodást végrehajtó jogi aktus, amely rendelkezik az aláíró államok belső határain folytatott ellenőrzések eltörléséről, meghatározza a külső határokon alkalmazott ellenőrzések közös szabályait, és bevezeti azokat a kísérő intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a belső határellenőrzések megszüntetését. A Schengeni Egyezmény 1995-ben lépett hatályba, majd az *Amszterdami Szerződés* 1999. májusi hatálybalépésével integrálták és továbbfejlesztették az Európai Unió keretrendszerébe.

A schengeni együttműködés az Amszterdami Szerződés hatálybalépése óta az EU keretei között folyik. A 15 „régi" EU-tagállam közül csak Nagy-Britannia és Írország kért és kapott lehetőséget az együttműködésből való kimaradásra. A két ország továbbra is fenntartja a határellenőrzést a többi EU-tagállammal szemben is. Az Amszterdami Szerződés értelmében minden más uniós tagállamnak a „schengeni" együttműködés tagjává kell válnia.

Izland és Norvégia nem tagjai az EU-nak, az együttműködésben azonban egy külön megállapodás alapján mégis részt vesznek. Hasonlóan, Svájc is a schengeni térséghez való csatlakozás mellett döntött. Ez azt jelenti, hogy néhány éven belül Svájcnak ugyanolyan társult jogállása lesz, mint ma Norvégiának és Izlandnak.

Honnan származik a Schengen név?

A Schengen név annak a luxemburgi városnak a nevéből ered, ahol az első megállapodásokat aláírták.

Mik azok a schengeni vívmányok?

Schengeni vívmányok alatt egy szabálygyűjteményt értünk, amely az alábbiakat tartalmazza:
- az egyezmény szövege és az 1985-ös megállapodás;
- Olaszország, Spanyolország, Portugália, Görögország, Ausztria, Dánia, Finnország és Svédország csatlakozási jegyzőkönyvei;
- a schengeni szervek határozatai és nyilatkozatai;
- részletes intézkedésgyűjtemény.

A közrend vagy a közbiztonság súlyos veszélyeztetése esetén egy „védzáradék" feljogosítja a tagállamokat arra, hogy ideiglenesen visszaállítsák az ellenőrzéseket az Európai Közösségen belüli határaikon.

Mikor vált Magyarország a schengeni együttműködés részévé?

A 2007. december 21-i csatlakozással a magyar határszakasz jelentős része az EU külső határává vált, aminek feltétele volt, hogy Magyarország képes legyen a megfelelő szintű ellenőrzés elvégzésére. Ennek érdekében komoly jogi, intézményi, és infrastrukturális fejlesztési programra került sor, ami még nem fejeződött be. E fejlesztések célja az, hogy a megfelelő ellenőrzés mellett a határátkelőhelyeken gondoskodjanak a gyors és zökkenőmentes átkelésről, valamint a zöldhatárokon megakadályozzák az illegális határátkelést.

További információk:
http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/freetravel/doc_freetravel_intro_en.htm

Új tagállam az EU elnökségének élén: Szlovénia

Az unióhoz 2004 óta csatlakozott, ún. új tagállamok közül Szlovénia töltheti be elsőként az Európai Unió Tanácsának elnöki tisztét. A szlovén elnökség 2008. január 1-jétől június 30-ig tart. A szlovén elnökség honlapja: **http://www.eu2008.si/en/**

Hathónapos elnöki megbízása során Szlovénia az előző elnökségekkel (német és portugál) közösen kidolgozott programból adódó feladatokat kezeli kiemelten, amelyek a következők:

- A Lisszaboni Szerződés ratifikálása. A szerződést elsőként Magyarország fogadta el 2007 decemberében. Szlovénia várhatóan 2008 elején ratifikálja a szerződést.
- A lisszaboni stratégia második szakaszának elindítása **http://ec.europa.eu/growthandjobs/index_en.htm**
- A Bali szigetén 2007 decemberében megrendezett klímaváltozási konferenciát követően a bizottság 2008 januárjában teszi közzé javaslatát. Az ún. „éghajlat és energia" javaslatcsomag elfogadása kulcsfontosságú annak érdekében, hogy a 2009-ben Koppenhágában megrendezendő nemzetközi klímakonferencián az EU vezető szerepet játszhasson.
  http://ec.europa.eu/environment/climat/bali_07.htm
  http://ec.europa.eu/environment/climat/future_action.htm
- nyugat-balkáni térség stabilitásának biztosítása. Szlovénia szándéka, hogy a theszaloníki cselekvési programnak megfelelően megerősítse az engedély nélkül tartózkodó személyek visszafogadásáról szóló egyezményeket, tető alá hozza a stabilizációs és társulási megállapodásokat, illetve több területen lendületet adjon a térség országai között folytatott regionális együttműködésnek.
  http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/sap/thessaloniki_agenda_en.htm
- 2008 elején Szlovénia nyitja meg a kultúrák közötti párbeszéd európai évét. Az elnökség célja ebben a tekintetben elsősorban a nyugat-balkáni országokkal folytatott párbeszéd megerősítése, és a tervek között szerepel egy euromediterrán egyetem létrehozása is a szlovéniai Piranban.
  http://www.interculturaldialogue2008.eu/333.html?L=0

Bővült az euróövezet – az euró bevezetése Cipruson és Máltán

2008. január 1-jétől Ciprus és Málta lakói is euróval fizethetnek hazájukban. A földközi-tengeri szigetországok csatlakozásával 15-re bővült az euróövezet tagállamainak száma. A 2004-ben az unióhoz csatlakozott tíz állam közül először Szlovénia vezette be a közös valutát (2007. január 1-jével).

2008-tól a ciprusiak és a máltaiak is élvezhetik az euró előnyeit, így például az egyszerűbb üzleti tranzakciókat és a pénzváltás nélküli külföldi utazásokat. Az átmeneti időszakban – amely az érméknél kettő, a bankjegyeknél tíz év, – a központi bankokban díjmentesen beválthatók euróra a nemzeti fizetőeszközök. Az átmenetet megkönnyíti, hogy az árakat szeptember 30-ig mind a régi, mind pedig az új pénznemben fel kell majd tüntetni.

A fogyasztók tájékoztatására és a kereskedők esetleges tisztességtelen haszonszerzésének megakadályozására több kezdeményezés indult. Ilyen például a Máltán indított *FAIR-program* (*Fair-pricing Agreements in Retailing*), amelyhez eddig 5000 máltai cég csatlakozott. A program résztvevői kötelezettséget vállalnak, hogy áraikat nem emelik, és pontosan tüntetik fel őket mindkét pénznemben.

Ami az új euróérmék külalakját illeti, januártól bármikor kezünkbe akadhat ciprusi muflonokat vagy a máltai Mnajdra őskori templomegyüttesének oltárát ábrázoló egy-, két- vagy ötcentes. A tíz-, húsz- és ötvencentes ciprusi érmét a sziget kereskedelmi jelentőségét hirdető, Kr. e. IV. században használt Kyrenia kereskedőhajó képe díszíti. A hasonló névértékű máltai pénzeken az ország nemzeti címere szerepel. Az egy- és kéteurós érme ciprusi változatán Kr. e. 3000-ből származó, kereszt alakú bálvány képe látható, a máltai egy- és kéteurós pedig a *Máltai Lovagrend* jelképét, a nyolcágú „máltai keresztet" ábrázolja. Málta számára mintegy 80 millió, Ciprus számára pedig 79 millió bankjegy készül. (*Forrás: EU honlap.)*

További információk az euró érmékről:
http://www.ecb.int/bc/euro/coins

http://www.ibiblio.org/theeuro/InformationWebsite.htm?http://www.ibiblio.org/theeuro/files/files.nat/malta.s01.htm
http://www.ibiblio.org/theeuro/InformationWebsite.htm?http://www.ibiblio.org/theeuro/files/files.nat/cyprus.s01.htm

2008 – a Kultúrák Közötti Párbeszéd Éve az Európai Unióban: vitasorozat indul Brüsszelben

A Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Évét (European Year of Intercultural Dialogue) az Európai Parlament és az Európai Bizottság hozta létre, az *1983/2006/EC* számú bizottsági döntés alapján (2006. december 18.). Az európai év egyik előzménye a 2004-ben induló *Soul for Europe* (*Lelket Európának*) kezdeményezés volt. Az Európai Unió azért hirdeti meg a Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Évét, hogy közelebb hozza egymáshoz Európa népeit. Egy közelmúltban elvégzett közvélemény-kutatás (Eurobarometer-felmérés) tanúsága szerint a legtöbb európai körében kedvező fogadtatásra talált a döntés. Három megkérdezettből kettő úgy véli, hogy hazájának kulturális életére kedvezően hat a más kultúrkörből származó emberek jelenléte.

A rendezvénysorozatot népszerűsítő kampány december 4-én indult, és az „Együtt a sokféleségben” jelmondatot tűzte zászlajára. A kampány megnyitóján számos híresség is részt vett, akik jószolgálati nagykövetként az Európa-szerte megrendezendő események népszerűsítéséből is kiveszik majd a részüket. Közöttük említhető *Paulo Coelho*, a világhírű brazil író, *Radu Mihăileanu* román filmrendező, vagy *Marija Šerifović*, az eurovíziós dalfesztivál szerb győztese.

A megnyitón bemutatták a kampány arculatát meghatározó hét európai projektet, amelyek az év folyamán uniós finanszírozásban részesülnek. Ezek a városi kultúrával, a szórakoztató művészetekkel, az ifjúság szerepvállalásával, a migrációval, a médiával, helyi szinten létrehozott kezdeményezésekkel, videoprojektekkel és a bevándorló közösségek tevékenységeivel foglalkoznak. A bizottság az említetteken kívül tagállamonként egy-egy, azaz összesen 27 nemzeti projektet is támogatásban részesít majd.

A téma iránt érdeklődők egy vitasorozat keretében tekinthetik át a kultúrák közötti párbeszéd témáját. A vitafórumok célja, hogy lehetőséget kínáljanak a tapasztalatcserére, ezzel is hozzájárulva a kultúrák közötti párbeszédről folytatott politikai viták során elért eredményekhez. A vitasorozat elnöke *Shada Islam*, egy Brüsszelben élő újságíró lesz. Szakterületei az EU kül- és fejlesztési politikája, a bevándorlás és az antidiszkrimináció.

A viták során jól képzett szakemberek osztják meg véleményüket és tapasztalataikat a kultúrák közötti párbeszédről Európában, amelyeket követően tapasztalatcserére is lehetőség nyílik. A viták elsősorban az újságíróknak és a civil társadalomnak szólnak, de online regisztrációval bárki részt vehet az eseményeken.

A vitákra a brüsszeli *Residence Palace*-ban kerül sor, 2008. márciustól novemberig, minden hónapban. Az első, márciusi találkozó témája a *vallások közötti párbeszéd* lesz, míg áprilisban a *„Művészet és kultúra”* témában gyűlnek össze a szakértők és az érdeklődők. A témák időközben változhatnak, a honlapon azonban mindig megtalálhatók a legfrissebb információk.

Az interkulturális párbeszéd előmozdítását külön erre a célra létrehozott webhely szolgálja, amely virtuális „európai tér” lehetővé teszi az érdeklődők közötti kapcsolatépítést, illetve a már bevált módszerek átadását és átvételét.

További információk:
- 1983/2006/EC számú bizottsági döntés a kultúrák közötti párbeszéd európai évéről: **http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/hu/oj/2006/l_412/l_41220061230hu00440050.pdf**
- A Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Évének hivatalos honlapja: **http://www.interculturaldialogue2008.eu/333.html?L=0**
- Az Eurobarometer felmérései a Kultúrák Közötti Párbeszéd Európai Évéről és Európa kulturális értékeiről): **http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_217_sum_en.pdf** **http://ec.europa.eu/culture/eac/sources_info/studies/pdf_word/summary_report_values_en.pdf**
- Európai kulturális portál: **http://ec.europa.eu/culture/portal/index_en.htm**

Európai Digitális Könyvtár

2007. november 27-én a digitális könyvtárakkal foglalkozó magas rangú szakértői csoport az Európai Bizottság tisztviselőivel találkozott Brüsszelben, hogy megvitassák az európai digitális könyvtár létrehozása érdekében eddig tett lépéseket.

A közelmúltban létrehoztak egy alapítványt az európai digitális könyvtár támogatására. Ez intézményi keretet ad annak a megállapodásnak, amelyet az európai levéltárak, múzeumok, audiovizuális archívumok és könyvtárak együttműködésük megalapozására abból a célból kötöttek, hogy közös online hozzáférési pontot biztosítsanak Európa kulturális örökségéhez.

Európa kulturális intézményei 2008 novemberére tervezik az európai digitális könyvtár prototípusának létrehozását, amely legalább 2 millió digitális könyvhöz, fényképhez, térképhez, archív felvételhez és filmanyaghoz nyújt közvetlen hozzáférést az európai könyvtárakból, levéltárakból és múzeumokból. A könyvtár állománya 2010-ig gyorsan gyarapodik, és az eredetileg tervezett 6 milliónál jóval több digitális anyaga lesz, mivel egyre több intézmény teszi hozzáférhetővé digitális állományát az európai digitális könyvtáron keresztül.

Az európai digitális könyvtár rendszeres bővítéséhez két kulcsproblémát kell megoldani: a digitalizálás finanszírozását, és a szerzői jogi védelem alatt álló anyagok digitális könyvtáron keresztül való kereshetővé tételének kérdését.

A szakértői bizottsági tárgyalás témái a következők voltak:

- a digitalizálás finanszírozásának új lehetőségei a köz- és a magánszféra együttműködésén alapuló társulások révén;
- a kereskedelmi forgalomban már be nem szerezhető és a gazdátlan művek (amelyek esetében rendkívül nehéz a szerzői jogi jogosultak megtalálása) tömeges digitalizálásának lehetőségei;
- a tudományos információkhoz való hozzáférés és azok archiválásának kérdése (lásd *IP/07/190*). (A tudományos művek kiadói, a könyvtárak és a tudományos kutatók megerősítették azon szándékukat, hogy együttműködnek abban a kísérletben, hogy a tudományos kiadványok egy tilalmi időszakot követően szabadon hozzáférhetők legyenek.)

További információ:

- A leggyakrabban feltett kérdések: Európai Bizottság. MEMO/07/523, 2007. november 28. (Megtalálható a RAPID adatbázisban: **http://europa.eu/rapid/setLanguage.do?language=en)**
- Jó úton az európai digitális könyvtár létrehozása felé. Sajtóközlemény. IP/07/1784, 2007. november 28. (Magyarul is megtalálható a RAPID adatbázisban: **http://europa.eu/rapid/setLanguage.do?language=en)**
- Európai Digitális Könyvtár kezdeményezés: **http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm**

Összeállította: **Csákó Beáta**

HIRDESSEN A tmt -BEN!

2008-ban megrendelt hirdetéséhez
ingyenes bemutatkozási lehetőséget (pr cikk) adunk
a lap elektronikus változatában.

A hirdetés ára:

- beszerkesztett (fekete-fehér): **60 000 Ft/oldal + 20% áfa**
- szórólap elhelyezése (25 g-ig): **45 000 Ft/alkalom + 20% áfa**

A kiadvány formátuma: A/4 • Tükörméret: 168 x 225 mm

Megrendelhető a szerkesztőségben:
1111 Budapest, Budafoki út 4-6. • Levélcím: 1510 Bp., Pf. 111
Tel.: 463-2446; 463-1111/5652 • E-mail: tmt@omikk.bme.hu

Biztonságosabb Internet Napja

A *Magyar Tartalomipari Szövetség* (*MATISZ*) a magyar nyelvű minőségi tartalmak fejlesztésében (eFestival) együttműködő társszervezetekkel közösen, az *Európai Unió* és az *Informatikai és Hírközlési Minisztérium* támogatásával, 2005. február 1-től az internet 'magyar szegletében' fellelhető tiltott/illegális, illetve a gyermekek számára károsnak vélt digitális tartalmak visszaszorítására, ezzel kapcsolatban felvilágosítás nyújtására ún. „forró drót" (hotline) szolgáltatást indított. A honlap az illegális és ártalmas online tartalmak felderítése, kiszűrése mellett igyekszik felhívni a figyelmet az interneten megjelenő különösen hasznos, pozitív tartalmakra is, ezáltal elősegítve a hazai internet zavartalan fejlődését. A hotline egyúttal része egy európai uniós, illetve nemzetközi hálózatnak, melynek tagszervezetei saját országukon belül végzik ugyanezt a tevékenységet, és aktív tapasztalatcsere révén egymás munkáját is elősegítik.

Az évente megrendezésre kerülő *Biztonságosabb Internet Napja* (*Safer Internet Day*) rendezvény ötödik alkalommal minden rekordot megdöntött, 55 ország részvételével, az egész világon átívelve Új-Zélandtól Costa Rica-ig és Tajvantól Grönlandig. A példa nélkül álló részvétel tükrözi a növekvő aggodalmat az összes szektorból a kormányzattól és civilektől kezdve a közszférán át a médiáig annak kapcsán, hogy mekkora fontossággal bír a fiatalok oktatása az online technológiák biztonságos, hatékony és etikus használatára.

A magyar Blogathon-cikk a *http://blog.eun.org/SID2008/2008/02/csaladi_akcioprogram_a_web_meg.html#more* weboldalon olvasható.

/MATISZ Hírlevél, 2008. 3. sz./

„Nem az iskolának, a jövőnek tanulunk." Oktatás és gazdasági versenyképesség

A *Magyar Innovációs Szövetség* 2008. február 22-én tartotta közgyűlését mintegy 150 fő részvételével. A közgyűlésen előadást tartott *Dr. Kákosy Csaba* gazdasági és közlekedési miniszter. A szakmai program a továbbiakban az oktatásnak a gazdasági versenyképességben betöltött kiemelkedő szerepéről szólt.

Az ma már köztudomású, hogy a versenyképes gazdaságokban a GDP-növekedés döntő hányada az innovációból származik. Magyarországon is az innovatív vállalkozások növekedési lehetőségei adják a gazdaság legfontosabb kitörési pontjait. Másrészről, a hazánkhoz hasonlóan kedvezőtlen korösszetételű országok csak akkor tudnak napjaink kiélezett gazdagsági versenyében talpon maradni, ha a foglalkoztatás szerkezetét eltolják a nagy hozzáadott értéket termelő, innovatív munkahelyek irányába. Mindehhez elengedhetetlenül szükségesek a jól képzett, kreatív műszaki szakemberek.

Magyarországon azonban egyre kevesebb fiatal diplomázik természettudományos, műszaki területen. A végzettek számaránya az európai uniós átlag kevesebb, mint fele (0,4). Az mára már világosság vált, hogy felsőoktatás kibocsátási gondjai csupán a felsőoktatásra szorítkozva nem orvosolhatók. Ezért, összhangban a Kormány által 2007 tavaszán elfogadott középtávú tudomány-, technológia-, és innováció-politikai stratégiával, a Magyar Innovációs Szövetség nyomatékosan felhívja a figyelmet a természettudományos-műszaki oktatás fejlesztésének szükségességére az alapfokú oktatástól kezdve a felsőfokú oktatásig. Ez nemcsak az innovatív vállalkozásokban rejlő gazdasági potenciál hasznosításához elengedhetetlen, hanem meggyőződésünk, hogy az intelligens munkahelyekért folyó kiélezett nemzetközi versenyben is az egyik legjobb országmarketing a korszerű oktatási rendszernek és „termékének", a képzett és kreatív fiatal mérnököknek és kutatóknak a felmutatása.

Budapest, 2008.02.22.

/A Magyar Innovációs Szövetség 2007. évi rendes közgyűlésének sajtóközleménye/